Burgerparticipatie in stedelijke ontwikkeling

Het inzetten van de kracht van de burger: kans voor gemeente en corporatie

Bachelorthesis Geografie, planologie en milieu (GPM)
Faculteit der Managementwetenschappen
Radboud Universiteit Nijmegen

Léander van der Voet

Datum
Augustus 2013

Burgerparticipatie in stedelijke ontwikkeling

Het inzetten van de kracht van de burger: kans voor gemeente en corporatie

Welke verwachtingen bestaan er bij initiatiefnemers van ruimtelijke ontwikkelingen in de stad ten behoeve van het faciliteren en ondersteunen van het initiatief?

Bachelorthesis Geografie, planologie en milieu (GPM)
Faculteit der Managementwetenschappen
Radboud Universiteit Nijmegen

Léander van der Voet
s4246233

Begeleider
dr. ing. Ritske Dankert

Datum
Augustus 2013

Voorwoord

Voor u ligt de bachelorscriptie die het resultaat is van de premaster Planologie aan de Faculteit der Managementwetenschappen van de Radboud Universiteit te Nijmegen. Het is een onderzoek naar de verwachtingen van burgers in relatie tot samenwerking met gemeentes en woningcorporaties. Verwachtingen in een proces, waarbij burgers zichzelf organiseren en initiatief nemen in ontwikkelingen van ruimtelijke aard zoals het inzetten voor cultureel erfgoed, het beheren van publieke ruimtes of functies en het ontwikkelen van gebieden, buurten of terreinen.

Maatschappelijke ontwikkelingen, zowel economisch, planologisch, politiek als bestuurlijk, zijn de aanleiding geweest voor dit onderzoek en de keuze van het onderwerp. Instanties lijken genoodzaakt kracht van burgers te gaan inzetten en te gebruiken en aan de andere kant zijn burgers steeds vaker de aanzet of initiatiefnemer op het gebied van allerlei ruimtelijke ontwikkelingen. Op het voorblad ziet u een afbeelding uit 1968 van Franse studenten die zich uitte over de manier waarop burgerparticipatie door burgers gezien werd. Participatie leidde vaak tot weinig resultaat en de enige die profijt had was de overheid zelf. Nu zien we een andere instelling en zien beide partijen in dat iedereen kan profiteren.

De ontwikkeling van de stad gaat razendsnel en er ontstaan overal nieuwe buurten, steden ontwikkelen zich zowel qua grootte als qua identiteit en allemaal hebben ze een ding gemeen, ze worden gevormd door mensen, de gebruikers van de stad. Woonachtig in Amsterdam merk ik veel van deze ontwikkelingen en zie ik ook initiatieven van burgers die de stad beter maken. Burgers komen steeds meer op voor hun eigen belang gevoed door ambitie, dromen of verzet wat leidt tot nieuwe samenwerkingen en onverwachte, succesvolle ontwikkelingen.

Het onderzoek en het proces van dit onderzoek was niet mogelijk zonder de medewerking van anderen. Ik wil graag de initiatieven bedanken die bijgedragen hebben aan deze scriptie en voor hun tijd en bereidwilligheid. Speciale dank gaat uit naar dr. ing. Ritske Dankert die met zijn inzichten, ervaring en inbreng belangrijk was in het richting geven en aansporen van het onderzoek.

Léander van der Voet

Amsterdam, 2013

Samenvatting

"Vertrouwen, dat is de essentie van waar het om draait". Vertrouwen*,* een veel gehoord en gelezen begrip in een onderzoek naar burgerparticipatie waarbij gekeken is naar wat burgers verwachten van partijen met wie zij te maken hebben bij een burgerinitiatief. Burgers die participeren in processen is al heel erg oud en wordt door verschillende auteurs benoemd als de hoeksteen van de democratie (Burke, 1968, 1979). Het is het deelnemen in besluitvormingsprocessen (Pateman, 1970) wat burgerparticipatie kenmerkt en een fenomeen wat in zowel de bestuurskunde, politicologie en planologie voorkomt. Aanleiding voor het onderzoek naar burgerparticipatie in de vorm waarbij zij bijdragen aan de stedelijke ontwikkeling is de maatschappelijke verandering die plaatsvindt de afgelopen jaren. Er is een verschuiving gaande waarbij burgers en (eind)gebruikers steeds vaker in processen een prominente rol nemen. Binnen de planologie vertaalt dit zich in termen als organische gebiedsontwikkeling waarbij vraaggestuurd ontwikkeld wordt, maar waarbij vooral kleinschalig en gericht op gebruikers ontwikkeld wordt (Buitelaar et al, 2012, Buitelaar, 2012). Het zijn ook de burgers zelf die zich steeds vaker roeren; op het gebied van zorg, energie, publieke voorzieningen en de buitenruimte gaan burgers zich organiseren en richten zij bijvoorbeeld energiecoöperaties op (Specht, 2013). Ook de overheid is dit niet ontgaan, als gevolg van financiële ontwikkelingen zouden zij graag meer overlaten aan burgers (Specht, 2013). Veel onderzoek is gedaan naar de rol die de overheid of andere bestuurders kan innemen bij verschillende vormen van participatie. Maar weinig hiervan is gericht op het perspectief van de burger en wat zij verwachten op dit gebied. Ook de corporaties zitten in financieel zwaar weer, met de verhuurderheffing op komst en de discussie over kerntaken gaat de rol van burgers ook hier een rol spelen. Dit onderzoek wil daarom bijdragen aan de ontwikkeling van kennis op dit gebied zodat burgers en bestuurders binnen de ruimtelijke ordening bij gemeente, corporatie of private partijen zich beter kunnen inleven in elkaars wereld. Echter, uit de theorie blijkt wel dat dit niet zo eenvoudig is gebleken.

Om het gestelde doel te behalen moet antwoord worden gegeven op de vraag die centraal staat in dit onderzoek: welke verwachtingen bestaan er bij initiatiefnemers van ruimtelijke ontwikkelingen in de stad ten behoeve van het faciliteren en ondersteunen van het initiatief? Om tot een antwoord te komen zijn deelvragen benoemd die inzicht hebben gegeven in de theorie over burgerparticipatie. Deze theorie bracht drie belangrijke thema's binnen het onderzoek naar voren: betrokkenheid, verantwoordelijkheid en verwachtingen. Deze thema's zijn verwerkt in drie deelvragen die uiteindelijk hebben geleid tot een inzicht in de verwachting van de initiatiefnemer.

Het onderzoek is uitgevoerd bij vier initiatieven op verschillende plekken en verschillend van aard. Door middel van interviews en bureauonderzoek is data verzameld en zijn initiatieven vergeleken en getoetst op de drie genoemde thema's. Wat de onderzochte initiatieven gemeen hebben is een initiatief ondernomen vanuit 'waarden'. Waarden voor behoud van een

cultuurhistorisch gebied maar ook waarden voor het hebben en uitvoeren van een ideaal. Verwachtingen als vertrouwen, empowerment en 'een luisterend oor' kwamen naar voren, net als betrokken zijn, meedenken en het delen van een visie over ruimtelijke aspecten.

Theorie

In de ontwikkeling van de theorie komt naar voren dat burgerparticipatie zoals dat bekend is bij inspraakprocedures stamt uit de jaren vijftig. De rol die burgers toen speelden was er een die vooral moest leiden tot medewerking, waarbij geen inhoudelijke inbreng werd verlangd (Day, 1997). Gedurende de jaren zestig en zeventig worden verschillende ladders ontwikkeld over gradaties in participatie en macht die daaraan gerelateerd is. De bekendste is de participatieladder van Arnstein (1969). Zij ontwikkelde een ladder waarin zij participatie koppelde aan uitvoering van macht wat op de hoogste trede moest leiden tot citizen control. Deze ladder is de basis geweest voor verdere ontwikkeling van theorie op dit onderwerp. Belangrijk is ook het coproductiemodel van Sharpe (1980) waarin zij uiteenzet dat burgers als coproducers bij horen te dragen aan ontwikkelingen en besluiten, dit in tegenstelling tot veel andere modellen (Day, 1997). Zij wil benadrukken dat participatie niet gaat over commentaar leveren en evalueren, maar juist over gezamenlijk tot resultaat te komen. Grofweg kon men in het begin commentaar leveren op beleid en had het publiek een evaluerende functie, door ontwikkeling van inzichten over burgerparticipatie kreeg het publiek jaren later echter ook zeggenschap. Nu wordt burgerparticipatie gezien als de mogelijkheid voor burgers om initiatieven te kunnen nemen en ontplooien en verantwoordelijkheid te kunnen dragen (Rimmelzwaan, 2012). In Nederland worden drie generaties burgerparticipatie onderscheiden, wat begint met inspraak en interactieve beleidsvorming (Pröpper en Steenbeek, 1999) leidt uiteindelijk nu tot burgerinitiatieven die verantwoordelijke taken dragen of zelfs overnemen van de overheid en andere instituties (Specht, 2013).

Initiatieven

Er is gekeken naar vier initiatieven waarbij sprake is van een burgerinitiatief in de vorm van de derde generatie. Bij deze initiatieven is onderzocht hoe de theorie op basis van betrokkenheid, verantwoordelijkheid en verwachtingen aansluit op de werking van de initiatieven.

In Amersfoort is sinds 2002 kunstenaarscollectief De War gevestigd. Dit collectief is een broedplek voor kunst, techniek en duurzaamheid en met hun theatergroep De Spullenmannen zochten zij een uitvalbasis in Amersfoort om theater te maken. De War biedt onderdak aan verschillende initiatieven met publieke en maatschappelijke functies.

Eveneens uit Amersfoort, komt het initiatief van de Wagenwerkplaats. Een inwoonster zette hier met een burgerinitiatief een streep door de sloop van een, inmiddels monumentaal, gebouw. De Wagenwerkplaats is van oudsher de werkplaats van de NS achter het centraal station in Amersfoort.

Nu biedt de Wagenwerkplaats een plek voor veel creatieve en culturele initiatieven, is het een terrein voor evenementen en geeft het een kijkje in de historie van deze plek in Amersfoort.

Het derde initiatief is een burgerinitiatief uit Leiden. Voortbouwend op oude plannen van de gemeente Leiden richt een burger uit Leiden het Stadslab op en werkt een visie uit met betrekking tot de renovatie en stedenbouwkundige ontwikkeling van de singels en omliggende parken. Het project Singelpark slaat aan bij de gemeente en het burgerinitiatief, inmiddels gevormd door verschillende vrijwilligers, werkt in een coproductie mee aan de ontwikkeling van de singels in Leiden.

Het laatste initiatief komt uit Amsterdam Noord en behelst verschillende initiatieven. Trust Noord is een initiatief van verschillende personen, maar hoofdzakelijk opgezet vanuit Pakhuis de Zwijger en Stadlab Amsterdam. In dit initiatief is ruimte voor verschillende ideeën. In een park wordt door burgers een paviljoen gerund waar culturele activiteiten plaatsvinden, er is een tuin en restaurant (De Tolhuistuin) wat door bewoners uit Amsterdam Noord gerund wordt en er zijn Broedstraten, plekken in de buurt waar ruimte is voor creativiteit en waar iedereen zijn of haar talenten kan ontwikkelen.

Conclusies

Kijkend naar deze initiatieven dan willen burgers graag betrokken worden in processen. Ze zijn bereid verantwoordelijkheid te nemen en ook te behouden. Van formele betrokkenheid is in termen van participatieladders en citizen control geen sprake, voor gemeentes is het niet eenvoudig dit uit handen te geven omdat het niet past in het systeem van denken volgens de initiatieven in Amersfoort. Coproductie, waarbij burgers met gemeente en corporatie samenwerken op een gelijkwaardige basis lijkt in dit opzicht dichterbij. Deze vorm komt duidelijk naar voren in Leiden. Initiatieven dragen dan wel formeel geen verantwoordelijkheden, in de praktijk nemen zij die wel in de vorm van beheer en controle van een park, het organiseren van voorstellingen en het zorg dragen voor maatschappelijke en publieke functies in de stad. Wanneer burgers zich begeven in burgerinitiatieven gaat het niet zozeer over financiële aspecten die kunnen bijdragen aan het initiatief, maar eerder over zachtere waarden en verwachtingen. De belangrijkste voor initiatiefnemers zijn vertrouwen, empowerment respect en gelijkwaardigheid. Respect vormt de basis, maar het verbinden aan een initiatief is minstens zo belangrijk. Door verbinding ontstaat ‘mutual trust’ waardoor initiatieven ook meer legitimering krijgen en bereid zijn om verantwoordelijkheden te dragen. Empowerment vanuit andere partijen is hierom van groot belang.

Tot slot kan de kracht van de burger die zich ontwikkelt is initiatieven ingezet worden in de discussie rondom de financiële situatie van gemeentes en corporaties. Het biedt perspectief wanneer corporaties en gemeentes onderzoeken hoe zij burgers kunnen inzetten dan wel ondersteunen in bijvoorbeeld de wijkaanpak van corporaties en publieke taken van de overheid.

Inhoudsopgave

Samenvatting 5
1 Inleiding 10
1.1 Context: van een gemaakte naar een spontane omgeving 10
1.2 Doelstelling 12
1.3 Vraagstelling 13
1.4 Aanpak van het onderzoek 14
1.5 Relevantie van het onderzoek 14
1.6 Leeswijzer 14
2 Theorie 16
2.1 Basis van burgerparticipatie 16
2.2 Van Urban Renewal Act tot Big Society 18
2.3 Denken vanuit burgers 33
2.4 Toepassing op het onderzoek 35
3 Methodologie 39
3.1 Onderzoeksstrategie 39
3.2 Data verzameling 40
3.3 Data analyse 41
3.4 Verantwoording casussen 41
4 Burgerinitiatieven 43
4.1 Initiatieven 43
4.2 Betrokkenheid 46
4.2.1 De War 46
4.2.2 De Wagenwerkplaats 47
4.2.3 Singelpark 48
4.2.4 Trust Noord 48
4.3 Verantwoordelijkheid 49
4.3.1 De War 49
4.3.2 De Wagenwerkplaats 49
4.3.3 Singelpark 50
4.3.4 Trust Noord 50
4.4 Verwachtingen 51
4.4.1 De War 51
4.4.2 De Wagenwerkplaats 52

4.4.3 Singelpark 52
4.4.4 Trust Noord 53
4.5 Conclusie: geen initiatief is hetzelfde 53
5. Conclusie 57
6. Aanbevelingen 61
6.1. Gemeente en corporatie 61
6.2. Discussieparagraaf 62
Literatuur 63
Bijlage 1 Tabel primaire data 67
Bijlage 2 Interviewguides 69
Bijlage 3 Interviewverslagen 71
Interview 1: Harmen Zijp, De War, Amersfoort 71
Interview 2: Joke Sickmann, De Wagenwerkplaats, Amersfoort 77

1 Inleiding

In Nederland vinden de laatste jaren grote ontwikkelingen plaats op het gebied van burgers die zich inzetten in het publieke domein. Burgers gaan zich door de ontwikkeling in de maatschappij organiseren op onderwerpen als zorg, energie, publieke voorzieningen en de buitenruimte (Specht, 2013). Zo vormen energiecoöperaties en groeninitiatieven zich razendsnel. De opkomst van deze 'civic economy' is ingezet in Groot Brittannië en doet nu ook haar intrede in Nederland. Nieuwe vormen van burgerproductie zijn ook bij een terugtrekkende overheid in trek onder de noemers eigen verantwoordelijkheid en zelforganisatie (Specht, 2013). Op het gebied van burgerparticipatie wordt gesproken over drie generaties (van der Heijden, van der Mark, Merresonne en van Zuylen, in Specht, 2013). Dit zijn inspraak, interactieve beleidsvorming en burgerinitiatieven waarbij burgerproductie of zelforganisatie valt onder laatstgenoemde. De relatie tussen praktijk en wetenschap over dit thema is opvallend, daar waar overheden het toejuichen komt er vanuit de wetenschap veel kritiek (Specht, 2012). Er wordt getwijfeld over de nieuwheid, de autonomie en de democratische wenselijkheid; leidt het tot ongelijkheid en zijn burgerschap en burgerij nog wel hetzelfde? In dit onderzoek is gekeken naar vier initiatieven in Amersfoort, Amsterdam en Leiden. Er is gekeken naar de rol van het initiatief en naar de verwachtingen die zij hebben aangaande de rol en samenwerking met bestaande instituties als gemeente en woningcorporatie.

In dit hoofdstuk zal achtereenvolgens de context van het onderwerp worden geschetst waarin de aanleiding voor dit onderzoek wordt weergegeven. Hierop volgend zullen doel- en vraagstelling besproken worden waarin de centrale vraag van dit onderzoek wordt benoemd. Een korte blik op de methodologie en hoe deze scriptie te lezen sluit dit hoofdstuk af.

1.1 Context: van een gemaakte naar een spontane omgeving

De planningstraditie die in Nederland bekend en veel toegepast is, is te duiden als een aanpak die zowel grootschalig als integraal was (PBL, 2012, p. 8). Grote projecten in de vorm van ontwikkelingen van kantorenparken, bedrijventerreinen en woonlocaties werden in de jaren negentig gepland en niet veel later uitgevoerd. De Zeeuw (2011) beschrijft deze periode als de Grote Bloei. Deze bloei heeft land en stad gevormd zoals wij die nu kennen. In deze periode is de stad herontdekt als plaats om te 'zijn' en het gaat in rap tempo voort: het VN-Bevolkingsfonds (UNFPA, in Verbaan, 2011) schat dat in 2030 60% van de wereldbevolking in stedelijke gebieden zal wonen. Glaeser (2011) beschrijft in zijn boek *Triumph of the City* hoe deze ontwikkeling van de stad bijdraagt aan de economische ontwikkeling en geeft aan dat de stad de grootste uitvinding van de mens is en dat de ontwikkeling ervan de mensheid toekomst biedt. Echter door de economische crisis en maatschappelijke ontwikkelingen zoals de daling van de beroepsbevolking, woonwensen, leegstand van kantoorlocaties en de transformatie van gebieden met veel naoorlogse woningvoorraad staat de stad

en haar ontwikkeling voor grote opgaven (PBL, 2012, p.8). Grootschalige integrale plannen werken niet in tijden van crisis door gebrek aan marktvraag (De Zeeuw, 2011) en het Planbureau voor de Leefomgeving (2011) schetst dat in Nederland groei van steden niet meer vanzelfsprekend is. De nadruk van stedelijke ontwikkeling zal dan ook met name gericht zijn op binnenstedelijke gebieden waarbij intensivering de voorkeur heeft boven uitbreiding (PBL, 2011). Het paradigma van denken in termen van groei zal meer plaats moeten maken voor vormen van ontwikkelingen die levensduurgericht zijn (Verbaan, 2011). Verschillende actoren in het proces van gebiedsontwikkeling 'voelen' de crisis. Zo hebben de afgelopen jaren persberichten vol gestaan met berichten over gemeentes: Binnenlands Bestuur (2012) bericht begin van 2012 dat 15 % van de Nederlandse gemeenten in financieel zwaar weer terecht komt door grondposities die zij in het verleden hebben ingenomen. De verliezen op de grondexploitatie bij gemeenten zorgt dan ook voor een grote daling van investeringscapaciteit van gemeentes als het gaat over gebiedsontwikkeling (Verbaan, 2011). Ook ontwikkelaars en andere actoren in het ontwikkelingsproces hebben grote verliezen geleden of moeten afschrijven op bezit (Verbaan, 2012). Een van die actoren is de woningcorporatie, zij hebben een groot belang bij binnenstedelijke gebiedsontwikkelingen, maar door huidige economische en marktontwikkelingen hebben zij onvoldoende capaciteit om te investeren (van Gurp, 2010).

De beleidsdiscussie binnen de ruimtelijke ordening over de wijze van gebiedsontwikkeling is naast bovengenoemde ontwikkeling aanleiding voor dit onderzoek. In de *Nota Ruimte* (Ministerie van VROM, 2004) wordt de verschuiving besproken van overheid naar gemeenten en private partijen, het credo was: 'decentraal wat kan, centraal wat moet'. In deze nota ligt de nadruk voor het eerst op binnenstedelijk bouwen. In het dossier *Binnenstedelijk Bouwen* van het Ministerie van VROM (2010) wordt hier verder op in gegaan: om verdere suburbanisatie te voorkomen moet in 2020 40% van de nieuwbouw in bestaand gebied plaatsvinden. Huidige marktontwikkelingen remmen deze ontwikkeling en het Ministerie van Infrastructuur en Milieu erkent het probleem bij traditionele partijen binnen de gebiedsontwikkeling in de *Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte* (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2012) en in de publicatie *Investeren in Gebiedsontwikkeling nieuwe stijl* (Peek en van Remmen, 2012). De constatering dat de huidige rollen in het ontwikkelproces ineffectief zijn en niet meer werken, heeft geleid tot gebiedsontwikkeling 2.0 (Buitelaar et al., 2012). In de planningsliteratuur duidt men deze term aan met *organische ontwikkeling*: ontwikkelen vanuit het perspectief van de gebruiker.

De beleidsdocumenten en literatuur beschouwen de gebruiker als een nieuwe belangrijke actor in de gebiedsontwikkeling. Urhahn (2010) heeft in zijn boek *De Spontane Stad* organische ontwikkeling verder uitgewerkt. Hij beschrijft de gebruikers van de stad en gebruikersinitiatieven die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de stad. In de publicatie van het Planbureau voor de Leefomgeving (2012) wordt het manifest van Urhahn gebruikt om voor gemeenten te schetsen *hoe*

zij initiatieven van gebruikers kunnen faciliteren, hierin wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende typen initiatiefnemers. Dicht bij de gebruiker van de stad, en dus ook bij een type initiatiefnemer staat de zojuist benoemde belangrijke speler in binnenstedelijke ruimtelijke ontwikkelingen, de woningcorporatie. Ook zij kunnen een faciliterende rol spelen bij organische ontwikkeling en bijdragen aan burgerparticipatie. Aansluitend in de literatuur wordt gesproken over procesomkering (Bosboom, 2012) De Zeeuw et al. (2010, p. 10) beschrijven procesomkering als *"[…]een sterke betrokkenheid van bewoners, bedrijven, maatschappelijke instellingen en andere gebruikers"* en zien dit ook als een bottom up proces. Dezelfde auteurs schetsen echter ook dat dit proces relatief nieuw is voor marktpartijen, maar ook voor (semi)overheden (2010, p.10).

Binnen de wetenschap is de relatie tussen de actoren woningcorporatie, gemeente en burgers in de ontwikkeling van de stad weinig onderzocht. De theorie die deze relatie kan beschrijven is de theorie over burgerparticipatie. Arnstein werkte in 1969 aan deze theorie en ontwikkelde de bekende *participatieladder*. Sindsdien is dit verder ontwikkeld door verschillende onderzoekers. In dit onderzoek zullen de inzichten die over deze theorie bekend zijn gebruikt worden bij het onderzoek naar de relatie tussen initiatiefnemer en corporatie, maar ook de relatie tussen initiatiefnemer en gemeente. Nader onderzoek naar de rol die de woningcorporatie kan spelen bij burgerinitiatieven, de relatie tussen deze partijen en de maatschappelijke druk voor een nieuwe wijze van gebiedsontwikkeling benadrukt de relevantie van dit onderzoek.

1.2 Doelstelling

Van Gurp (2010) beschrijft in haar onderzoek naar de positionering van corporaties in binnenstedelijke gebieden dat de corporatie een belangrijke actor is die dicht bij de gebruiker staat. Er wordt ook beschreven dat het belang van corporaties in binnenstedelijke opgaven groter wordt, daartegenover wordt in hetzelfde onderzoek gesteld dat de investeringscapaciteit afneemt, zoals ook het geval is bij de gemeente. In een notendop zijn zojuist de ontwikkelingen in de ruimtelijke ordening beschreven op het gebied van stedelijke ontwikkeling. Gevolg is dat twee belangrijke actoren in het proces, de corporatie en de gemeente, investeringscapaciteit verliezen en dus minder kunnen investeren in bijvoorbeeld ontwikkelingen in de stad met maatschappelijke doeleinden.

Als gevolg van deze ontwikkeling, de positionering van woningcorporaties en de huidige planologische veranderingen binnen de ruimtelijke ordening en de gebiedsontwikkeling van de stad, wil dit onderzoek een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de stad waar de nadruk zal liggen op de rol van de burger als initiatiefnemer in het proces door inzicht te geven in verwachtingen van initiatiefnemers over ondersteuning en organisatie van deze partijen op het gebied van stedelijke burgerinitiatieven waarbij het perspectief gekozen wordt vanuit de burgers.

1.3 Vraagstelling

Centraal in dit onderzoek staat de vraagstelling *welke verwachtingen er bij initiatiefnemers van ruimtelijke ontwikkelingen in de stad bestaan ten behoeve van het faciliteren en ondersteunen van het initiatief.*

In deze vraagstelling worden burgers verstaan onder initiatiefnemers. Dit heeft betrekking op ontwikkelingen in het stedelijk gebied met een maatschappelijk karakter. Het betreft hier dus geen initiatieven als woongemeenschappen omdat dit vaak private initiatieven zijn die niet direct bijdragen aan de ontwikkeling van de publieke ruimte. In het onderzoek wordt uitgegaan van burgerinitiatieven, wat zich onderscheidt van burgerparticipatie door het kenmerk van zelforganisatie, het nemen van initiatief en het dragen van verantwoordelijkheid. *Verwachtingen* in de vraagstelling is heel breed geformuleerd, in dit onderzoek wordt gezocht naar juist deze invulling; hoe willen burgers benaderd en ondersteund worden, willen zij samenwerken of juist autonoom zijn en kunnen of willen zij bijdragen aan publieke functies in de samenleving?

Kijkend naar een initiatiefnemer dan stelt Laglas (2011) dat er verschil is tussen gebruiker en eigenaar, waar een gebruiker vaak korte termijn doelen nastreeft, streeft een eigenaar juist de lange termijn als doel na. Reflecterend op een burgerinitiatief is de burger in dit geval vaak de eigenaar en gebruiker van het initiatief. De van Dale definieert initiatief als: "*eerste stap of aanzet"* In dit onderzoek wordt de volgende definitie toegepast: *een initiatiefnemer zet aan tot een ontwikkeling en draagt ook bij aan deze ontwikkeling door zich hiervoor in te zetten en een gekozen strategie te volgen, de initiatiefnemer kan hierin de vorm hebben van een bewoner, recreant, consument of ondernemer.*

Een burgerinitiatief laat zich vertalen in actief burgerschap, de definitie die in deze scriptie gehanteerd wordt is van Tonkens (2010, in Rimmelzwaan, 2012). Zij benoemd actief burgerschap als *"het (leren) deelnemen aan en verantwoordelijkheid dragen voor de maatschappij. Actief burgerschap ontstaat in de wisselwerking tussen burgers en de institutionele omgeving. Het vereist van burgers dat ze competenties ontwikkelen om die verantwoordelijkheden te kunnen nemen en dragen en het vereist van instituties dat zij burgers daartoe uitnodigen, ondersteunen en toerusten"*. Deze definitie sluit aan op het onderzoek door de relatie die zij legt met verantwoordelijkheid en maatschappij, iets wat in de onderzochte initiatieven van groot belang is. Daarnaast benoemt zij de wisselwerking die van groot belang is. Het onderzoek richt zich op wat Tonkens "ondersteunen" noemt. De verantwoordelijkheid in de maatschappij, het dragen ervan en de wisselwerking zijn de basis van het onderzoek en leiden tot de vraagstelling waarbij gekeken wordt naar wat die wisselwerking vanuit het oogpunt van de initiatiefnemer dan is.

Om de vraagstelling te kunnen beantwoorden worden in dit onderzoek een aantal deelvragen behandeld:

1) Wat is burgerparticipatie?
2) Welke rol heeft het initiatief in de besluitvorming en hoe vertaalt deze betrokkenheid zich in actief burgerschap?
3) Welke verantwoordelijkheden dragen initiatiefnemers en welke zijn zij bereid te nemen?
4) Welke verwachtingen hebben initiatiefnemers en hoe kunnen die gefaciliteerd worden?
5) Hoe verhoudt de empirie zich tot de theorie over participatie?

1.4 Aanpak van het onderzoek

Het onderzoek naar antwoorden op bovenstaande vraagstelling is gedaan door interviews af te nemen en door bestudering van boeken, publicaties en andere informatiebronnen die beschikbaar waren voor dataverzameling over de initiatieven. Er is gekeken naar vier initiatieven en daarbij is onderzoek gedaan naar de betrokkenheid van initiatieven in besluitvorming en ontwikkeling, verantwoordelijkheid van initiatieven en verwachtingen van initiatieven ten opzichte van andere partijen. Interviews die zijn afgenomen zijn op semigestructureerde wijze afgenomen en hebben kwalitatieve data opgeleverd voor het onderzoek. Deze data is geanalyseerd door een vergelijking te maken tussen initiatieven. In een tabel, opgenomen in de bijlagen, is aan de hand van de drie belangrijke thema's, die uit de theorie naar voren zijn gekomen, data geanalyseerd.

1.5 Relevantie van het onderzoek

Ontwikkelingen op in de maatschappij bij zowel woningcorporatie als gemeente die hierboven beschreven zijn, geven de relevantie weer van dit onderzoek. Burgers zijn zichzelf aan het organiseren in een maatschappij die aan het veranderen is. Er ontstaan allerlei initiatieven opgezet vanuit burgers die neerslaan in steden. De maatschappelijke relevantie van dit onderzoek zit in de actualiteit rondom problemen van instituties en de opkomst van de burger.

Opvallend is dat het wetenschappelijke onderzoek met name is gericht op een veranderende overheid en de betekenis voor de overheid. Vanuit het perspectief van de burger is niet veel onderzoek beschikbaar, onderzoek naar deze relatie en dit perspectief, waarbij vanuit de burger gekeken wordt naar het proces, geeft de wetenschappelijk relevantie van het onderzoek aan. Daar waar dus de theorie veelal burgerparticipatie beschrijft vanuit een bestuurlijk perspectief (zie hiervoor hoofdstuk 2), wil dit onderzoek een bijdrage leveren vanuit een burgerperspectief door de wensen en verwachtingen van de initiatiefnemer te betrekken in het onderzoek.

1.6 Leeswijzer

In dit hoofdstuk is een inleiding gegeven over het onderwerp van deze scriptie waarbij de context van het onderwerp in de ruimtelijke ordening is benoemd. Gedurende de afgelopen zestig jaar is er veel

gezegd en geschreven over burgerparticipatie en hoe daar mee om te gaan; in het volgende hoofdstuk zal de theorie beschreven worden die is gebruikt bij dit onderzoek. Verschillende inzichten en kritieken zullen worden beschreven in chronologische volgorde. Hoofdstuk twee sluit af met beschrijving van theorie uit twee recente publicaties van onderzoeksinstituten over onder andere het perspectief van initiatiefnemers bij burgerinitiatieven. Belangrijke resultaten uit het literatuuronderzoek hebben geleid tot drie thema's die zijn meegenomen in de diepte interviews die zijn afgenomen bij initiatiefnemers. In navolging van hoofdstuk een en twee volgt in hoofdstuk drie de beschrijving van de methode van het onderzoek; methoden en de uitvoering worden besproken en keuzes zullen worden toegelicht. In het vierde hoofdstuk wordt het resultaat van de interviews besproken waarbij gekeken wordt naar de relatie met de theorie en de benoemde thema's met betrekking op de empirie. Het moet inzicht geven in de verwachting van een initiatiefnemer ten aanzien van gemeenten en woningcorporaties. Deze inzichten bieden de basis voor de conclusie van het onderzoek die in hoofdstuk vijf samen met de aanbevelingen staan benoemd. Er zal afgesloten worden met een discussieparagraaf die reflecteert op het onderzoek en ingaat op een mogelijk vervolg van het onderzoek.

2 Theorie

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de literatuur over burgerparticipatie. De literatuur over dit onderwerp loopt uiteen in verschillende vakgebieden als bestuurskunde, politicologie en planologie. In de benadering en beschrijving van de theorie is met name gekeken vanuit planologisch oogpunt desalniettemin is het van belang voor de theorie om zowel de bestuurskundige als de politicologische aspecten kort te belichten omdat hier de basis ligt van burgerparticipatie en dus belangrijk is voor de ontwikkeling ervan.

Dit hoofdstuk over de theorie geeft een overzicht van de ontwikkeling van participatie, de toepassing ervan en laat zien welke modellen over burgerparticipatie zijn ontwikkeld door onderzoekers. Naast zestig jaar ontwikkeling van burgerparticipatie wordt er beschreven wat zeer recentelijk is gepubliceerd over burgerinitiatieven vanuit een burgerperspectief. Het hoofdstuk eindigt met een concluderende paragraaf over drie thema's die van toepassing zijn in het onderzoek.

2.1 Basis van burgerparticipatie

Participeren stamt van de Latijnse woorden *pars* (deel) en *cipere* (nemen) af. In de democratische theorie betekent participeren dat er deelgenomen wordt aan besluitvormingsprocessen (Pateman, 1970). Dit zien we terug in de ontwikkeling van de stad zoals Castells (2000) stelt in zijn boek *The rise of the network society* omdat in een tijd waar alles draait om informatie, sociale organisaties van de samenleving zijn opgebouwd uit netwerken. Dit sluit aan bij wat Sassen (2006) beargumenteert in haar werk *Why cities matter*. Zij doelt op steden als netwerken waar goederen, kennis en mensen bij elkaar komen. De mensen in die steden vormen op deze manier een sociaal construct. Van den Berg (1999) stelt dat als je als stad competitief wilt zijn je waarde moet toevoegen en moet bouwen op een identiteit die je als stad bezit. Gericht op lokaal niveau kom je dan snel terecht bij de burger, die is betrokken bij de identiteit (Trip, 2011, p. 20). Rest de vraag hoe deze burgers dan participeren?

Participeren van burgers in publieke processen en het nemen van publieke beslissingen stamt al uit het begin van de vorige eeuw. Williams (1976; in Day, 1997) legt uit dat tijdens de industrialisatie burgers al opkwamen voor milieukwesties door zich als vrijwilligers te groeperen. Burke (1968, 1979) stelt dat burgerparticipatie een hoeksteen is van de democratie wat zich uiteindelijk ontwikkeld heeft tot een recht van eenieder. Het hebben van intrinsieke waarden is een thema wat in veel literatuur over burgerparticipatie terugkomt, Strivers (1990) stelt dat deze intrinsieke waarde zorgt voor de ontwikkeling van de hoogste capaciteiten van de mens. Het leidt tot 'active citizenship' en volgens Stivers moet de staat dat mogelijk maken. Burgers moeten zich in het planningsproces, zo stelt zij, voelen als burgers en niet als consumenten. Veel democratische theorieën sluiten hier op aan, door de suggestie te wekken dat wanneer individuen de kans krijgen en aangemoedigd worden om politiek actief te zijn, participatie in een visuele cirkel terecht komt

waarin participatie zal leiden tot meer participatie (Oldfield, 1990 in Day 1997). Parallel hieraan spreken andere theorieën over de inherente goedheid van burgerparticipatie. Volgens Kweit en Kweit (1990) realiseert de mens zijn of haar volle potentie door te participeren. De zienswijze van Fagence (1977) sluit daar op aan door te stellen dat burgerparticipatie een middel is voor machtgelijkheid maar ook voor een re-interpretatie van de democratische ethiek. Van grote invloed op de intrinsieke waarde van burgerparticipatie zijn de democratische theorieën van Jean-Jaques Rousseau en John Stuart Mill (Day, 1997). De theorie van Rousseau, beschreven in *The Social Contract*, koppelt individuele participatie aan het nemen van politieke besluiten zo beweert Pateman (Day, 1997, p. 424). Pateman stelt ook dat in de theorie van Mill participatie een belangrijke pijler is van de democratie. Op lokaal niveau is dit terug te vinden door burgers te 'leren' wat democratie is. De vraag die rijst is wat burgerparticipatie dan is en in hoeverre valt het 'leren van' onder burgerparticipatie?

Door de jaren heen is er veel gediscussieerd over de rol en bijdrage van burgerparticipatie en de fundamentele kwestie van democratische participatie (Day, 1997). Er wordt gesteld dat het uitvoeren van burgerparticipatie lastig is omdat specifieke doelen ontbreken (Catanese, 1984 in Day 1997) en Fischer (1993, in Day, 1997) geeft aan dat er een beter begrip moet komen over de relatie tussen 'citizen action', democratie en de staat. Aanvullend op deze discussie bestaat er ook veel onduidelijkheid over de definitie van burgerparticipatie. Pateman (1970) zegt hierover dat de term 'citizen participation' door het gebruik van participation in vele situaties gebruikt wordt waardoor een eenduidig begrip ervan ontbreekt. Day noemt als voorbeeld de definitie die Schatzow gebruikt: Schatzow definieert participatie als iets dat je kunt onderscheiden van publieke invloed. Hij gaat ook uit van directe invloed op het besluitvormingsproces. Day zegt hierover dat burgerparticipatie niet automatisch leidt tot uitvoering van burgerinvloed. Beleidsmakers kunnen inbreng van burgers ook naast zich neerleggen (Day, 1997). Arnstein daarentegen definieert burgerparticipatie als volgt:

> "*Citizen participation is a categorical term for citizen power. It is the redistribution of power that enables the have-not citizens, presently excluded from the political and economic processes, to be deliberately included in the future. It is the strategy by which the have-nots join in determining how information is shared, goals and policies are set, tax resources are allocated, programs are operated, and benefits like contracts and patronage are parceled out. In short, it is the means by which they can induce significant social reform which enables them to share in the benefits of the affluent society."* (Arnstein, 1969, p. 216)

Arnstein gaat hier uit van verschillen in de maatschappij tussen burgers en de manier waarop de staat en de inrichting van de staat hier mee om gaat, wat in contrast staat met bijvoorbeeld de definitie die Schatzow geeft (Day, 1997).

Andere zienswijzen op de rol van burgerparticipatie zijn die van Burke (1979) die stelt dat participanten een bron van informatie en collectieve wijsheid zijn die door burgerparticipatie ingezet kan worden, Barber (1981, in Day, 1997) doelt op burgerparticipatie als middel voor gemeenschappen om effectief om te gaan met hun hulpbronnen om die vervolgens in te zetten in de besluitvorming en volgens Rich (1986, in Day, 1997) levert burgerparticipatie in het planningsproces complete en accurate informatie over behoeftes en verlangens van gemeenschappen. Hierdoor loopt de besluitvorming en implementatie minder snel vertraging op omdat burgers minder snel zullen ageren (Day, 1997). Een recente definitie van burgerparticipatie is van André (2012):

> *"Citizen participation may be defined as a process in which ordinary people take part – whether on a voluntary or obligatory basis and whether acting alone or as part of a group – with the goal of influencing a decision involving significant choices that will affect their community. Such participation may or may not take place within an institutional framework, and it may be organized either by members of civil society (for example, through class action, demonstrations citizens' committees, etc.) or by decision makers (for example, through referendums, parliamentary commissions and mediation, etc.)."*

Deze definitie omvat een halve eeuw aan ontwikkeling van burgerparticipatie waarin de invloed van burgers op besluitvorming is bestudeerd. Hierbij gaat het om de invloed van burgers op een proces en ook om het initiatief wat in bovenstaande definitie '*wel of niet*' door burgers genomen kan worden. In de volgende paragraaf wordt beschreven hoe burgerparticipatie is ontstaan en hoe dit fenomeen zich heeft ontwikkeld in de vorm van strategieën en toepassingen in de praktijk.

2.2 Van Urban Renewal Act tot Big Society

Burgerparticipatie in de vorm die nog steeds wordt toegepast zien we voor het eerst in 1954 als in Amerika het *Urban Renewal Act* wordt gesloten. De rol die de burgers hierin spelen is er vooral een die moest leiden tot medewerking waarbij inhoudelijke inbreng niet werd verlangd (Day, 1997). Om succesvol te zijn in de wederopbouw komt het besef dat samenwerking met burgers nodig was (Williams; in Day, 1997), ondersteuning van plannen door burgers was noodzakelijk om doelen te behalen. In 1960 verandert de vorm van participatie, men wil burgers een stem geven in beleidsvorming die hen aangaat. Maar van samenwerking was geen sprake en bijeenkomsten om met burgers te praten leidde regelmatig tot chaotische taferelen door opstand van deze burgers

omdat bij de implementatie nauwelijks rekening gehouden werd met de wensen van hen (Day, 1997). Door gebrek aan mechanismen voor het faciliteren van burgerparticipatie ontstond veel weerstand bij burgers.

In 1966 zien we een eerste vorm van burgerparticipatie wat we nu de eerste generatie burgerparticipatie noemen. Rondom deze periode krijgen in Nederland mensen inspraak in bijvoorbeeld RO-procedures (Van Zuylen et al., 2010) in Amerika biedt *The Demonstration Cities and Metropolitan Development Act* (Model Cities) de mogelijkheid voor burgers om ideeën aan te dragen en commentaar te geven op het uit te voeren beleid (Frieden en Kaplan, 1975 in Day, 1997).

Belangrijk in de ontwikkeling van burgerparticipatie op verschillende beleidsvlakken is de ladder die Arnstein in 1969 ontwikkelt. Zij maakte een onderscheid in klasses ('the have-nots') en dat zien we ook terug in eerdere literatuur. Zo schrijft Wilson (1963) over het inzetten van burgerparticipatie bij stadsvernieuwing, dat er een verschil is tussen participatie van de middenklasse en de lage klasse. Dit duidt hij aan met de termen public regarding en private regarding. Echter in tegenstelling tot wat Arnstein in 1969 zal publiceren, zegt Wilson dat participatie enkel is weggelegd voor de middenklasse omdat de lagere klasse al genoeg heeft aan de, zo omschrijft hij, *"day to day struggle"*. De middenklasse beschikt over een brede blik en kan de doelen van de gemeenschap beter overzien. Met de capaciteit om de lange termijn te overzien en een oriëntatie die Wilson beschrijft als cosmopolitaan hebben zij vertrouwen in instituties en zijn dus beter geschikt om in het proces te participeren.

Wilson gebruikt *The Hyde Park Kenwood Experience* als voorbeeld. Deze buurt in Chicago bood onderdak aan professoren en professionals die zich in een groep verenigden om de omgeving te behoeden voor verderving. Deze groep zorgde ervoor dat het plan wat er kwam om de buurt te vernieuwen geaccepteerd werd door het merendeel van de bewoners. Wilson geeft twee belangrijke aspecten uit deze case weer, namelijk de bewustwording en het vertrouwen dat het publiek krijgt in het feit dat er iets gedaan kan worden aan de buurt en het feit dat in ieder geval de algemene doelen die in het project zaten konden worden beïnvloed door de burger. Wat de groep niet lukte, was een cruciale rol spelen in de besluitvorming over details van het project (Wilson, 1963, p. 244). De rol die burgers spelen is vooral een passieve, wat kenmerkend is voor burgerparticipatie in de jaren zestig en zeventig (Strange, 1974, in Glass, 1979, Selznick, 1949, in Glass, 1979 en Sharp, 1980).

De jaren zestig kenmerken zich ook door de discussie over het doel van burgerparticipatie en de rol van professionals en hun expertise in het planningproces. Wat Day ook aangeeft is dat beleid wat uiteindelijk geïmplementeerd wordt, niet per sé dat is wat burgers hebben aangedragen. Ook Burke (1968, p. 287) noemt burgerparticipatie zoals die tot 1968 wordt toegepast de bron voor veel onduidelijkheden en conflicten. Toch stelt ook hij dat participatie een onderdeel is van het democratische erfgoed, alle beslissingen aangaande burgers moeten onderdeel zijn van

burgerparticipatie. Burke benoemt het dilemma van de roep om burgers te laten participeren in besluitvormingsprocessen maar zet daar tegenover de expertise van professionals en in hoeverre zij om moeten gaan met burgerparticipatie. Mechanismes en werkwijzen hoe om te gaan met de inspraak van burgers ontbreken, en leiden daarom tot veel discussie. Burke (1968) benoemt vijf strategieën om de lacune tussen bovengenoemde te dichten. Hierbij kijkt hij niet naar burgerparticipatie als waarde, maar als strategie in een proces. Hij onderscheidt de volgende theorieën:

1. Education-therapy
2. Behavioral change
3. Staff supplement
4. Coöptation
5. Community power

Bij *education* draait het om training, waar in het begin participatie als doel gezien wordt, is het later een middel om tot *community organization* te komen. Het is ook een middel om burgers zelfverzekerd te maken (therapie) door het besef dat zij samen veranderingen in hun buurt kunnen bewerkstelligen.

Behavioral change richt zich niet op individuen zoals bij education het geval is, maar heeft een focus op groepen. Het doel is wel gericht op het individu, met dien verstande dat het gedrag van een individu beïnvloed wordt door het gedrag of de stijl van een groep (Burke, 1968, p. 289). Deze strategie werkt vaak beter dan education.

Staff supplement is gebaseerd op misschien wel de oudste vorm van participatie, vrijwilligerswerk. Het draait hier om vrijwilligers zoeken voor werkzaamheden waar organisaties zelf de middelen niet voor hebben. Voorbeeld is een burgertaskforce in plaats van een planningscommissie (Burke, 1968, p. 290). Doel van deze strategie is om de juiste vrijwilliger voor de juiste opdracht te vinden.

Met *coöptation* doelt Burke op het wegnemen van frustraties en objecten in processen. Veelal worden burgers gezien als obstructies en zorgen zij voor frustraties. Om dit te voorkomen wordt de samenwerking gezocht. Dit wordt bedoeld met coöptation en moet er voor zorgen dat er minder weerstand optreedt. Burke onderscheidt *formele en informele coöptatie*. Bij informele coöptatie delen burgers macht en kennis met de organisatie en hebben zij invloed op het voortbestaan van organisaties, bij formele coöptatie worden mensen ook daadwerkelijk betrokken bij projecten. Daar waar het informele coöptatie gaat om het beïnvloeden van de stem van een grotere groep door in dit geval burgers te betrekken in besluitvorming, draait formele coöptatie meer om het belang van burgers. Burgers krijgen bij formele coöptatie erkenning en mogen ook

meebeslissen. De gemeenschappelijke deler die ze hebben is verantwoordelijkheid voor macht, het verschil zit in het *'hebben'* van macht.

Community power is de vijfde strategie en Burke (p. 292) definieert power als: "[…] *the ability to exercise one's will even over the opposition of others".* Individuen kunnen dit krijgen via een organisatie of via rijkdom. Burke noemt twee strategieën die gebaseerd zijn op community power. Informele coöptatie zoals al is besproken waarbij invloedrijke personen worden betrokken in de community en de tweede is de *'power of numbers'*, hij doelt hiermee op demonstraties en boycots.

Het proces van burgerparticipatie vraagt veel onderhoud en gedurende lange tijd (Burke, 1968, McArthur 1996). Dit maakt het proces lastig. Burke schetst dat zowel strategie twee als drie het meest geschikt zijn voor gemeenschapsplanning (lees: participatie binnen de planologie). De intentie van deze strategieën is om te werken met burgers in een collaboratief proces. Het omgaan met individuen en groepen vraagt echter wel om kennis en kunde. Dit is een gevoelige kwestie voor professionals die een empatische houding moeten aannemen en die moeten zorgen dat burgers een bijdrage kúnnen leveren aan het planningsproces. Burke (1968, p. 293) beschrijft dit als: "*giving a sense of participation and an opportunity of leadership*". Deze strategie van burgerparticipatie zien we terug in programma's van bijvoorbeeld de Amerikaanse overheid bij stedelijke vernieuwing, armoedebestrijding en de eerder genoemde Model Cities (Burke, 1968).

Het hebben van macht als burgers en het uitvoeren van deze macht heeft Arnstein (1969) ook bezig gehouden. Zij heeft in haar theorie over participatie van burgers een ladder opgesteld met acht vormen van burgerparticipatie (zie figuur 1) die uiteindelijk leidt tot *citizen control*.

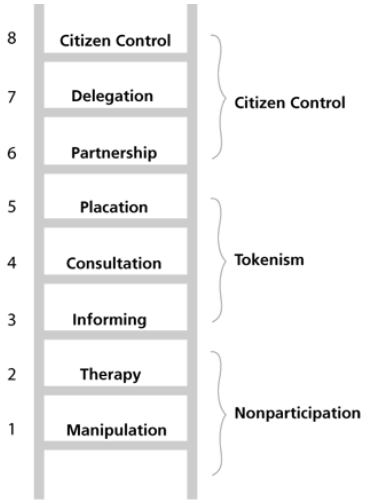

Figuur 1 Ladder of citizen participation Arnstein

Deze acht treden deelt zij op in drie delen: *nonparticipation* (treden 1 en 2), *tokenism* (treden 3, 4 en 5) en *citizen control* (treden 6, 7 en 8). Hierbij maakt Arnstein onderscheid tussen *citizens* en *participants* tegenover de *powerholders*. Bij nonparticipation draait het niet om participeren, maar meer om bijbrengen van vaardigheden, zie ook Burke (1968) en Glass (1979) waar het begint met educatie. Arnstein: *"the real objective is not to enable people to participate in planning or conducting programmes, but to enable powerholders to educate or cure the participants"*.

Tokenism, wat gelezen kan worden als symboliek, biedt participants mogelijkheden om hun stem te laten horen, er wordt geluisterd maar dat is geen garantie voor actie van powerholders. De hoogste positie binnen tokenism is die van *placation* waarbij burgers iets in kunnen brengen door zitting in bijvoorbeeld een commissie. Zij kunnen dan adviseren aan powerholders, die uiteindelijk beslissingen nemen.

De hoogste invloed wordt omschreven als *citizen power*, hierin heeft de burger invloed op de besluitvorming. Bij een partnership (trede 6) kunnen burgers onderhandelen met powerholders, een stap hoger geeft burgers macht in commissies om besluiten te nemen en ze dragen ook verantwoordelijkheid. Dit zagen we ook in de strategieën die Burke beschreef. Het hoogst haalbare is citizen control, burgers hebben toezicht over programma's, dragen verantwoordelijkheid en verzorgen het beleid en management (formele coöptatie van Burke).

De ladder van Arnstein is een van de meest gebruikte theorieën over burgerparticipatie. Echter zijn er ook keerzijdes, wat is de mate van kwaliteit van informatie die verstrekt wordt aan burgers? Arnstein impliceert dat hoe hoger op de ladder hoe beter het is, is dat zo? In 1988 ontwikkelt Connor *The new ladder of citizen participation*. Dit naar aanleiding van kritiek op de ladder van Arnstein waarin geen rekening lijkt gehouden met bijvoorbeeld racisme of tegenwerking van de zittende macht. Acht treden lijkt ook te weinig (Connor, 1988 p. 250; zie ook Burns et al. 1994) daarom ontwikkelde hij een nieuwe ladder. Zijn nieuwe ladder bestaat weliswaar uit zeven treden maar deze treden bouwen op elkaar voort (zie figuur 2).

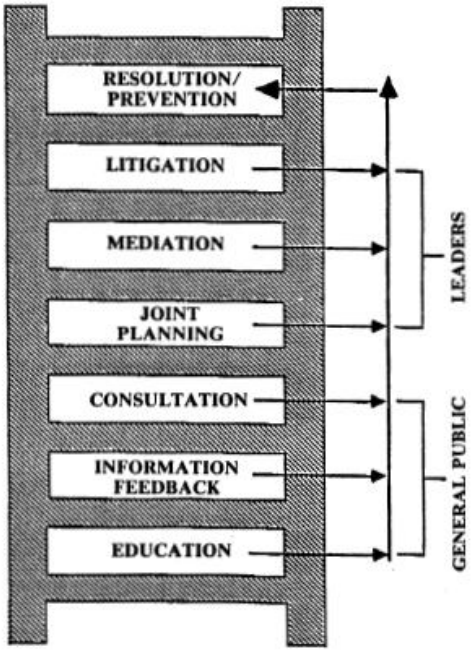

Figuur 2 The new ladder of citizen participation

De onderste trede is *education*, wat Connor wil aangeven is dat dit kan leiden tot preventie. Dit zien we ook bij andere theorieën, echter koppelt Connor in dit geval de onderste trede met de bovenste. *Informatiefeedback* wil zo veel zeggen als het verspreiden van informatie aan burgers om zo hun reactie hierop te peilen. *Consultatie* is het vragen van advies, iets wat in eerdere theorieën ook naar voren komt. Daaropvolgend gebruikt hij de term *joint planning* wat verder gaat dan enkel advies vragen en waarin dus 'samen' beslissingen worden genomen om te komen tot preventie dan wel oplossingen. De ladder van Connor is vooral gericht op managers om zich te oriënteren in hoe om te gaan met publieke participatie. Daarom ook het onderscheid tussen *general public* en *leaders*. De eerste drie treden hebben met name betrekking op burgers, de drie daaropvolgend meer op organisaties. Zo is de volgende stap *mediation* hier komt een derde partij aan bod om te bemiddelen en te komen tot de bovenste trede. *Litigation* komt aan bod bij conflicten tussen partijen, op dit niveau moet er dus gezocht worden naar oplossingen. Uiteindelijk is de het hoogst haalbare op de ladder van Connor *the acceptance of all parties* (Connor, 1988, p. 256).

Connor heeft met deze ladder willen aangeven dat er geen juiste manier is om een participatieprogramma in te richten. Het hangt af van de situatie. Deze benadering zien we eveneens bij Burke (1968) en Burns et al. (1994) die aangeven dat er verschillende strategieën zijn voor burgerparticipatie. Ook Burns et al. (1994) hebben naar aanleiding van kritiek op Arnstein de ladder uitgebreid. Zij schrijven over *empowerment* bij individuen en gemeenschappen en zien inwoners (in tegenstelling tot Strivers, 1990) als consumenten die een keuze hebben, een keuze tussen alternatieven. Juist het hebben van een keuze wordt gezien door Burns et al. als *toegang tot macht*. In *The ladder of citizen empowerment* stellen zij: "*they (citizens) have multiple identities and*

linkages". Wat zij hier mee aan willen geven is dat er verschillen zijn in burgerschap en dat één ladder die niet allemaal kan beschrijven.

Net als Burns et al. (1994) beschrijft ook Glass (1979) de relatie tussen het doel van participatie en de aanpak die daar bij hoort. Hij onderscheidt *information exchange, education, support building, supplement decision making en representational input*. Glass ziet burgerparticipatie als het proces waarin burgers mogelijkheden wordt geboden om deel te nemen aan politieke besluitvorming en planningprocessen. Omdat bij dit proces het soms aan structuur ontbreekt en er vaak geen doel gesteld wordt leidt dit niet vaak tot succesvolle participatie programma's (Glass, 1979, p. 180). Burgerparticipatie wordt veelal gezien als doel op zich. Strange (1972, in Glass, 1979) vult aan door te stellen dat het een middel voor andere doelen is geworden. Volgens Glass zijn er twee gedachten over het doel van burgerparticipatie, de een richt zich op het perspectief van de burger, de ander pleit voor het bestuurlijke perspectief. Selznick (1949, in Glass, 1979) duidt dit verschil in standpunten over burgerparticipatie aan. Bestuurlijke participatie verandert burgers "[…] *into a reliable instrument for the achievement of administrative goals* […]" en inhoudelijke participatie waar de burger voorop staat levert de burgers "[…] *an actual role in the determination of policy* […]".

Meerdere auteurs benoemen dit verschil, Cole (1974, in Glass, 1979) maakt een onderscheid tussen het *burgerperspectief* en het *bestuurlijke perspectief*, Warren (1977, in Glass, 1979) onderscheidt *citizen involvement* en *citizen action* en Fainstein en Fainstein (1976, in Glass, 1979) gebruiken de termen *race conflict model* en *democratic model*. De bestuurlijke doelen (citizen involvement, bestuurlijk perspectief en race model conflict) zoals door Selznick als eerst is aangegeven zijn te omschrijven als het zorgen voor toename van vertrouwen zodat burgers beslissingen die hen aangaan eerder accepteren (Crenson, 1974, in Glass, 1979). De doelen die zich richten op burgers (citizen action, burgerperspectief en het democratic model) moeten leiden tot het verbeteren van besluitvormingsprocessen, plannen en service en het moet burgers een stem geven (Benz & Rossi, 1969, in Glass, 1979).

Om de strategie toe te passen op burgerparticipatie moet volgens Glass eerst het doel van de participatie vastgesteld worden (zie ook Burke, 1968). Glass onderscheidt er zoals gezegd vijf. Bij informatie uitwisselen gaat het met name om informeren, bij educatie wordt naast informatie ook antwoorden op vragen als waarom en hoe gegeven en bij support building gaat het erom om een goede band te creëren tussen burgers of tussen burgers en overheid. Deze eerste drie doelen leiden voor burgers niet tot directe betrokkenheid en vallen volgens Glass dan ook onder de bestuurlijke doelen. De doelen *supplement decision making* en *representional input* bieden burgers beslismomenten en worden door Glass beschouwd als doelen met een burgerperspectief. In onderstaande tabel (figuur 3)staan strategieën beschreven die Glass koppelt aan de vijf doelen.

	Objectives			
Technique categories	Information exchange	Education / Support building	Decision-making supplement	Representational input
	Unstructured	Structured	Active process	Passive process
Techniques	1. Drop-in centers 2. Neighborhood meetings 3. Agency information meetings 4. Public hearings	1. Citizen advisory committees 2. Citizen review boards 3. Citizen task forces	1. Nominal group process 2. Analysis of judgement 3. Value analysis	1. Citizen survey 2. Delphi process
	Administrative perspective		Citizen perspective	
	Purposes			

Figuur 3 Strategie en doelen van Glass

Belangrijk om te noemen is hier het deel met een burgerperspectief waarbij Glass nog een onderscheid maakt tussen actieve en passieve processen. Een actief proces kan beschreven worden als goed ontwikkeld en beschreven en is actief omdat burgers directe invloed hebben. Bij het passieve proces is er geen direct contact tussen planners en burgers omdat het hier veelal gaat om enquêtes waarbij de gehele gemeenschap wordt betrokken (Glass, 1979).

De theorie van Glass is nog steeds een zienswijze die gericht is op de burger en uitgaat van de (lokale) overheid. Net als voorgaande theorieën over burgerparticipatie valt deze zienswijze onder het door Elaine Sharpe benoemde *dominant model of citizen-local government relationship* (Sharpe, 1980, p. 106). Sharpe ziet een grotere rol weggelegd voor burgers, burgerparticipatie moet volgens haar uitgebreid worden en verdergaan dan enkel het consumeren van publieke diensten. Met haar coproductiemodel wil ze verantwoordelijkheid geven aan burgers voor publieke zaken. Deze rol van burgers, wanneer aan coproductie wordt gedaan, ligt op de ladder van Arnstein dan ook hoger wanneer er gesproken wordt over citizen action.

Sharpe (1980, p. 106) stelt dat de (lokale) overheid de rol van burgers moet erkennen en dat zij moeten helpen bij de ontwikkeling van de competenties van burgers zodat zij een significante bijdrage kunnen leveren aan publieke taken. Het coproductiemodel heeft de potentie om de balans te vinden binnen burgerparticipatie tussen zowel de burger die advies geeft aan en de burger die samenwerkt met instanties.

Het dominante model is erg gebaseerd op ambtenaren of professionals die gezien worden als verantwoordelijken voor uitvoering, waarbij burgers diensten consumeren en feedback kunnen geven. Daarnaast moet in het dominante model een ambtenaar of professional gevraagde diensten leveren en aan kunnen passen aan de vraag van burgers. Dit model en het presteren van de overheid wordt gemeten door de tevredenheid van burgers te meten. Het is dus een model wat gericht is op de vraag van de gemeenschap net als de meeste zienswijzen van burgerparticipatie; de overheid voert uit, de burgers evalueren. Technieken of processen die volgens Sharpe dan veel gezien worden

zijn het laten verantwoorden van de invulling van het budget door de overheid, adviescommissies en enquêtes. Sharpe benoemt dat hier dus geen sprake is van een bijdrage aan de uitvoering van programma's of beleid. De rol die de burger speelt is volgens haar achtereenvolgens vragen, consumeren en evalueren. Sharpe ziet burgerschap als een beleid, burgerparticipatie is daar een onderdeel van en de implementatie van programma's hoort daar bij. Dit sluit aan bij wat Wildavsky (1979, in Sharpe, 1980) zegt:

> "*All the discussion of power and powerlessness – who originates, vetoes, or modifies policies – has avoided the subject of interactions within policies themselves. In everyday life, aren't postal patrons, doctors and patients, prisoners and parole boards, students, parents and teachers involved in policies? Yet direct modes of activity have not been considered as part and parcel of public policy but as what happened after the exciting parts are over. Citizenship in public policy (after the party is over, as part of everyday life) is our subject.*"

Tegenover het dominante model staat dus het coproductiemodel. Hier draait het om gezamenlijke verantwoordelijkheid, diensten zijn met interactie van burgers tot stand gekomen. Het gaat in dit model ook niet enkel om het vragen van diensten en evalueren, de burger wordt ook geleerd hoe je diensten zelf kunt ontwikkelen die bijdragen aan het publieke domein. Net als in het dominante model zijn ook hier de overheidsmedewerkers verantwoordelijk, het verschil zit echter in het feit dat de verantwoordelijkheid die ze dragen ook zit in de investering van het ontwikkelen van burgers als coproducent. Burgers zijn vitale coproducers (Whitaker, n.d., in Sharpe, 1980) en in het concept van coproductie gaat het er niet om dat ambtenaren alleen verantwoording dragen voor publieke diensten, maar dat burgers en overheid in een *joint venture* samenwerken en diensten aanbieden. Volgens Sharpe gaat het om condities van diensten en het leveren van diensten. Ze noemt als voorbeeld het schoonmaken van het park met de hele buurt. Zij legt hier duidelijk een link met buurtinitiatieven in de vorm van coproductie tussen overheid en burgers.

Veel literatuur over burgerparticipatie gaat over vraag, consumptie en evaluatie van burgers in het participatieproces. Sharpe gaat met het coproductiemodel uit van meer en noemt de buurtinitiatieven in de vorm van *urban services*. Zij stelt hierbij wel een kanttekening, het model valt of staat met steun van bovenaf. De (lokale) overheid moet het initiatief bij burgers aanmoedigen, anders, zo stelt Sharpe, is het lastig om het model te implementeren. Tegelijkertijd stelt ze ook dat het voor ambtenaren moeilijk is om macht of verantwoordelijkheid 'weg te geven' of te delen. Day (1997) sluit daar op aan, ook zij geeft aan dat ambtenaren niet graag controle uit handen geven. Strivers (1992, in Day 1997) voegt daar aan toe dat de staat te complex en groot is om succesvol burgers te laten participeren. Daarnaast is het de vraag in hoeverre burgers vertegenwoordigd worden door een kleine groep burgers die wel participeren. Een probleem is de hoeveelheid burgers die zich bereid voelen om bij te dragen. Van de kant van de instanties is een groot nadeel dat

burgerparticipatie tijdrovend is en dat er vaak een *knowledgegap* zit tussen burgers aan de ene zijde en professionals of ambtenaren aan de andere zijde. Fagence (1977, in Day, 1997) ziet burgerparticipatie in politiek bestuurlijke processen als een perverse vorm van democratie, terwijl MacNair (1983, in Day 1997) vraagtekens zet bij de belofte die wordt gedaan ten aanzien van burgerparticipatie en de daadwerkelijke uitvoering. Skelcher (1993) en Hart et al. (1997) spreken van *de paradox van empowerment* en *the cycle of disempowerment*, door de karakteristieken van bestuurlijke processen wordt een barrière gevormd voor participatie. Het proces zorgt ervoor dat verschillende partners worden uitgesloten, dit noemt Skelcher de paradox van empowerment; door falen van participatie zakt de moed weg en worden participanten ontmoedigd waardoor interesse verdwijnt om deel te nemen aan het proces (cyclus). Dit heeft er toe geleid dat er erkenning is gekomen voor het feit dat er behoefte is aan een gestructureerd proces om participanten te ondersteunen. Chanan (1999) noemt het cruciaal dat initiatieven worden ondersteund. Echter, zoals Sharpe ook al benoemde, ambtenaren laten moeilijk los en het vergt veel tijd om taken en verantwoordelijkheden over te dragen.

Een ander belangrijk onderdeel van burgerparticipatie is macht. Dit zagen we terug in de ladder van Arnstein, maar ook bij Fagence (1977), Burke (1968) en Sharpe (1980). Wie neemt beslissingen en wie is verantwoordelijk? Stewart en Taylor (1995) stellen de vraag of macht eindig of oneindig is. Als bij burgerparticipatie een deel van *de macht* komt, verdwijnt die dan elders, of is er sprake van positieve opsomming; burgers krijgen macht maar de instantie behoudt ook de macht? Daar tegenover stellen ze dat wat individuen wel of niet mogen tekenend is voor het begrip van participatie en empowerment van mensen. Zij noemen dan ook de niveaus van keuzes maken een gebrek bij de ladders die zijn ontwikkeld voor participatie.

Hart et al. (1997) benoemen het verschil in deze keuzes en maken een onderscheid in strategische keuzes en operationele keuzes. Targets stellen, prioriteiten benoemen en beleid bepalen behoren tot de strategische keuzes en de mogelijkheid hebben om het uit te voeren behoort tot de operationele keuzes. Volgens hun onderzoek ondervinden burgers vrijwel alleen maar operationele macht; de strategische keuzes worden door anderen genomen. Hart et al. bouwen voort op Winstanley (1995, in Hart et al., 1997), die een onderscheid maakt tussen *high level* en *service level* invloed in plaats van de door Hart et al. benoemde strategische en operationele macht. Winstanley constateert dat de verdeling van macht en de hoeveelheid macht of power in een continuüm zitten en dat er verschillen zijn die niet met een ladder of een trede op die ladder te duiden zijn omdat lager op de ladder niet direct betekent dat het ook minder is. Zowel Hart et al. als Winstanley geven aan dat er duidelijkheid moet zijn tussen de vage grenzen van macht en power.

Als we kijken naar participatie in Nederland, dan is dit fenomeen ontstaan in de jaren zeventig als gevolg van actiegroepen (van Marissing, 2008). Participatie komt echter sterk op in de

jaren negentig waar in die tijd burgerparticipatie (ook wel bewonersparticipatie genoemd) als een instrument gezien wordt voor overheid en woningbouwcorporaties om draagvlak te creëren voor beleid en realisatie van projecten (Rimmelzwaan, 2012). Van Marissing (2008, p. 20) definieert bewonersparticipatie als: "*de mate waarin bewoners actief zijn in hun buurt, onder andere door betrokkenheid bij het beleid*". In de definitie komt niet naar voren wie het initiatief neemt voor participatie, van beide kanten is dit mogelijk. Het geeft wel aan dat participatie binnen een buurt of wijk plaatsvindt. Een andere definitie die de buurt (lees: de plek waar participatie plaatsvindt) buiten beschouwing laat is van Nelissen (1980, p. 136, in Rimmelzwaan, 2012), die definieert participatie als: *"allerlei vormen van deelname van de burger aan de besluitvorming, variërend van een geringe tot een zeer grote deelname aan en invloed op de besluitvorming"*. Nelissen laat hier dus de plek waar participatie plaatsvindt buiten beschouwing en gebruikt ook de term burger in plaats van bewoner. Bewonersparticipatie komt veelal terug als het gaat om bewoners van een ruimtelijke eenheid (van Marissing, 2008) en komt daarom ter sprake bij woningcorporaties terwijl burgerparticipatie een breder begrip is en door de overheid gebruikt wordt (VROM, 2005).

De hernieuwde belangstelling zoals Rimmelzwaan (2012) dat noemt voor participatie in de jaren negentig vertaalt zich met name in de aanpak ervan. De interactieve beleidsvorming (tweede generatie burgerparticipatie) doet zijn intrede, binnen dit beleid draait het om gelijkwaardigheid tussen alle betrokkenen (van Marissing, 2008). De Graaf (2007, p. 1) beschrijft interactief beleid als: "[…] *beleid waarbij een overheid in een zo vroeg mogelijk stadium (groepen) burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en andere overheden betrekt bij de planvorming, de besluitvorming en/of de uitvoering met het doel meer draagvlak te krijgen en eventuele weerstand weg te nemen*". Dit fenomeen deed ook in de jaren negentig zijn intrede in de corporatiesector. Corpovenista, een platform waar veertien corporaties zich hebben samengevoegd en waar samenwerking gezocht wordt met kennisinstituten, universiteiten en andere betrokken partijen, beschouwen participatie binnen de sector als: "*de betrokkenheid en de invloed op de beleidsvorming van woningcorporaties*". Corpovenista onderscheidt formele en informele participatie. Formele participatie is gericht op beleids- en besluitvorming en informele participatie richt zich veel meer op doelen als meedenken bij meer dan alleen beleidsvorming, actief burgerschap en initiatieven als klankbordgroepen voor bijvoorbeeld groot en klein onderhoud (Rimmelzwaan, 2012). Actief burgerschap (zie ook Strivers, 1990) wordt gezien als: *"het (leren) deelnemen aan en verantwoordelijkheid dragen voor de maatschappij. Actief burgerschap ontstaat in de wisselwerking tussen burgers en de institutionele omgeving. Het vereist van burgers dat ze competenties ontwikkelen om die verantwoordelijkheden te kunnen nemen en dragen en het vereist van instituties dat zij burgers daartoe uitnodigen, ondersteunen en toerusten"* (Tonkens, 2010 in Rimmelzwaan, 2012). Deze beschrijving toont veel overeenkomsten met wat Sharpe (1980) bedoelde in haar coproductiemodel en Strivers' (1990)

active citizenship, wat stond voor het ontwikkelen van menselijke capaciteiten waarbij instituties een begeleidende en uitnodigende rol spelen. Dit burgerschap en het dragen van verantwoordelijkheid vind je bovenin verschillende participatieladders terug.

In de ontwikkeling van participatieladders in Nederland is er als gevolg van de ladder van Arnstein een ladder door Nelissen (1980, in Rimmelzwaan) ontwikkeld. Deze ladder heeft zes treden met van onder naar boven: *beslissen door overheid, meeweten, meedenken, meepraten, meebeslissen en beslissen door burgers*. Meeweten is een vorm van *information* waarbij aan de burgers informatie wordt verstrekt. In navolging op de ladders van Arnstein en bijvoorbeeld die van Nelissen hebben Pröpper en Steenbeek (1999) daar bestuursstijlen aan gekoppeld zoals in onderstaand figuur is te zien. De bestuursstijlen zijn: *gesloten autoritaire stijl, open autoritaire stijl, consultieve stijl, participatieve stijl, delegerende stijl, samenwerkende stijl en de faciliterende stijl*. Voor dit onderzoek is met name de faciliterende stijl van belang. Op dit niveau neemt de burger het initiatief en ondersteund gemeente of corporatie. De overige stijlen worden in dit onderzoek niet meegenomen, omdat hier geen sprake is van het door Arnstein beschreven citizen control of citizen power en dus niet uitgaat van een burgerinitiatief gebaseerd op zelforganisatie.

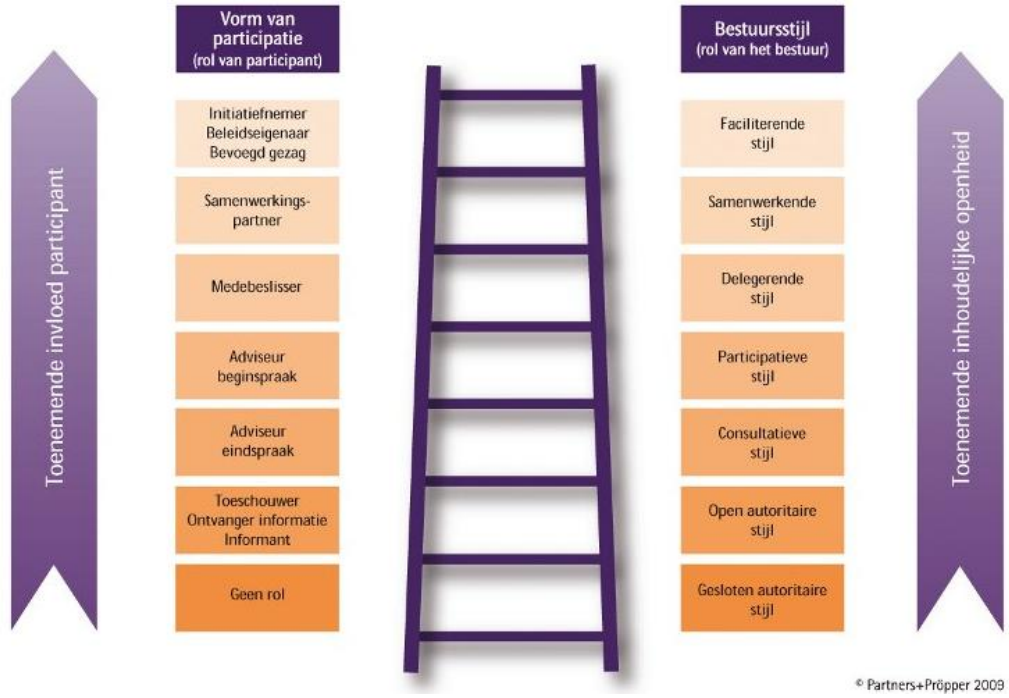

Figuur 4 Bestuursstijlen Pröpper en Steenbeek

Edelenbos et al. (2006) hebben de participatieladders, de bestuursstijlen van Pröpper en Steenbeek, en de rol van burgers en bestuurders in onderstaande tabel gezet (figuur 5). Hierin wordt duidelijk welke invloed bewoners of burgers hebben en hoe dit in relatie staat tot het niveau van participatie en bestuurstijlen.

Participatieladder Edelenbos (2000)	bestuursstijlen Pröpper en Steenbeek (1999)	rol van burger	rol van bestuur
Participant wordt niet betrokken	1. gesloten autoritaire stijl	geen	voert zelfstandig beleid en verschaft geen informatie
1. informeren	2. open autoritaire stijl	doelgroep van onderzoek/ voorlichting, levert geen input	voert zelfstandig beleid en verschaft hierover informatie
2. raadplegen	3. consultatieve stijl	geconsulteerde gesprekspartner	bepaalt beleid en geeft de mogelijkheid tot commentaar, maar hoeft daaraan geen consequenties te verbinden
3. adviseren	4. participatieve stijl	adviseur	bepaalt beleid, maar staat open voor andere ideeën en oplossingen
4. coproduceren	5. delegerende stijl	5. medebeslisser: binnen randvoorwaarden	5. bestuur besluit over het beleid met inachtneming van de voorafgestelde randvoorwaarden
	6. samenwerkende stijl	6. samenwerkingspartner op basis van gelijkwaardigheid	6. bestuur werkt en besluit op basis van gelijkwaardigheid met participant samen
5. meebeslissen	7. faciliterende stijl	initiatiefnemer	biedt ondersteuning en laat beleidsvorming aan participanten over

Figuur 5 Edelenbos et al. (2006) Participatieladders, bestuurstijlen en rollen.

Met name punt vier en vijf zijn interessant omdat bij zowel coproduceren (zie ook Sharpe, 1980) als meebeslissen de burger of bewoner een vorm van macht en verantwoordelijkheid heeft. Voor dit onderzoek zijn deze twee niveaus van participatie belangrijk omdat hier het omslagpunt zit van burgerparticipatie en overheidsparticipatie. De overheid participeert dan in een initiatief van burgers en niet andersom (Van Zuylen et al., 2010; van Berlo, 2013). Dit is mede een gevolg van de Big *Society*, een idee beschreven in de *Red Tory*, een werk van Philip Blond waarin hij het handelen van zowel overheid als private of publiekprivate organisaties onder de loep legt (van der Steen et al., 2013). Het doel van de Big Society is eenvoudig: partijen als welzijnsorganisaties, banken, verzekeraars, zorgaanbieders en andere organisaties in het publieke domein leveren diensten waar

burgers ook in zouden kunnen voorzien, of zelfs beter in zouden kunnen voorzien. De Big Society neemt de stelling dat burgers volwaardig zelfstandig kunnen acteren waarbij niet enkel taken worden opgenomen door burgers, maar waarbij ook verantwoordelijkheid gedragen wordt. Dit is het verlengde van wat verschillende schrijvers over participatie eerder schreven. De Big Society, of grote samenleving zoals het in de Nederlandse literatuur genoemd wordt, is dus niet nieuw. Het komt voort uit het denken in termen van maatschappelijke vitaliteit waarbij overheid verantwoordelijkheid over kapitaal en middelen overdraagt aan markt en burgers. Deze vermaatschappelijking is een synoniem voor actief burgerschap wat leidt tot een overheid die minder kan sturen en controleren terwijl burgers de regels kennen en mogelijkheden op die manier ook kunnen benutten (van der Steen et al., 2013).

Van der Steen et al. geven deze vermaatschappelijking weer in onderstaand figuur waarin overheid zowel privatiseert als taken en verantwoordelijkheden afstaat aan burgers waardoor actief burgerschap de ruimte krijgt.

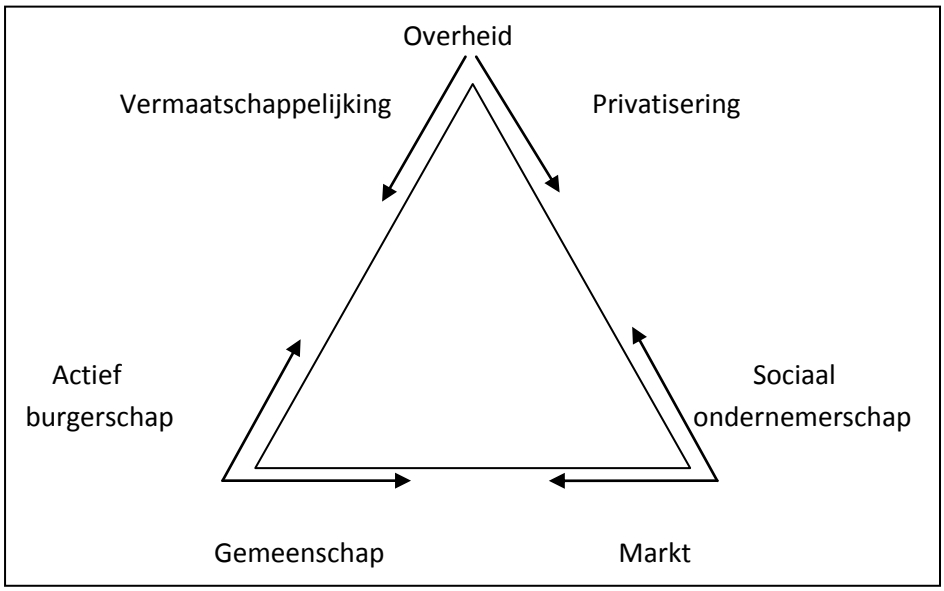

Figuur 6 veranderende verhoudingen tussen overheid, markt en burgers. Bron van der Steen et al., 2013.

Van Berlo (2013) sluit hierop aan door te stellen dat de uitvoering van publieke taken een cocreatie hoort te zijn waarbij netwerken van partijen samenwerken met de overheid (zie ook Sharpe 1980).

In een artikel over zelforganisatie gezien vanuit het perspectief van burgers beschrijft Specht (2013) de opkomst van burgerinitiatieven en noemt de opkomst van civic economy in onder andere Groot-Brittannië en Nederland. Net als van der Steen et al. (2013) noemt ook hij de eigen verantwoordelijkheid en zelforganisatie als belangrijke pijlers van participatie. Specht legt ook de link met de economie, door de huidige financiële situatie zijn overheden minder in staat om op te treden in het publieke domein en wil daarom meer overlaten aan burgers. Maar Specht stelt ook dat burgers

hier om vragen en dat zij steeds beter hiertoe in staat zouden zijn. Specht benoemt nogmaals de drie generaties burgerparticipatie: inspraak, zoals dat met name in de jaren vijftig, zestig en zeventig in Amerika veel voorkwam en later ook in Nederland, behoort tot de eerste generatie. De interactieve beleidsvorming zoals besproken door Rimmelzwaan (2012) en Pröpper en Steenbeek (1999) wordt gezien als de tweede generatie en de burgerinitiatieven, waarbij zeggenschap, verantwoordelijkheid en initiatief bij burgers liggen is de derde generatie participatie wat de laatste jaren in zowel literatuur als praktijk veel aandacht krijgt. De overheid ondersteunt deze gedachte van derde generatie burgerparticipatie en de taak ligt dus bij de overheid om ruimte de bieden aan deze initiatieven en wanneer nodig ook te faciliteren (Specht, 2013). Aanvullend hierop schrijft hij over het ontbreken van wetenschap waarbij juist vanuit het oogpunt van burgers gekeken wordt naar participatie.

Specht (2013) gaat in op publieksvorming: publiek voor een initiatief ontstaat door een aanleiding en vertaalt zich dan in alledaags werk als overleg met gemeente, politie of corporatie, vuilnis verzamelen in het park, buurtruzies beleggen en bijvoorbeeld een theatervoorstelling organiseren. Dit zijn vormen van burgerinitiatieven die zich steeds meer voordoen, echter merkt Specht wel op dat kennis hierbij gelijk staat aan macht. Wil een initiatief slagen dan moet informatie gedeeld worden en ook geïnterpreteerd kunnen worden. Door beschikbaarheid van informatie en het vertrouwen van instituties ontwikkelt een initiatief vertrouwen in eigen kunnen. Door dit vertrouwen kunnen initiatieven gedijen in de structuur van instituties die betrokken zijn in een wijk of hun wijk. Om te acteren in een omgeving met verschillende instituties is het van belang partnerschappen aan te gaan (zie ook Arnstein's ladder, trede 6). Specht onderscheidt er drie: 1) inhoudelijke partners, partners met de beschikking over belangrijke informatie waardoor burgerinitiatieven serieus genomen kunnen worden; 2) maatschappelijke partners, partners die toegang verlenen tot andere bewoners of professionals, of die ruimtes beschikbaar stellen waar burgers kunnen samenkomen; 3) het derde partnerschap is die met ambtelijke partners, zij kunnen initiatieven en hun ideeën effectueren waardoor ruimte ontstaat voor het initiatief.

Specht sluit af met een valkuil voor burgerparticipatie, actief burgerschap en burgerproductie, namelijk het leggen van een mal van politieke regels en rationaliteiten. Hij pleit voor onbevangenheid. Newman en Clarke (2009, in Specht, 2013, p. 63) beschrijven dit als: "*the very proliferation of new sites, in which citizens encounter institutional and political power, encourages possibilities that cannot be easily contained, controlled or managed. The result is unpredictable, open to new challenges and new definitions of what is –and what is not –a matter for public interest and attention*".

2.3 Denken vanuit burgers

Waarbij in de bovenstaande theorieën veelal een perspectief wordt gekozen vanuit het bestuurlijke deel van de maatschappij leert onderzoek juist dat het meedenken en beslissen door burgers in de maatschappij een benadering nodig heeft waarbij denken vanuit burgers vereist is (Knottnerus et al., 2012). De Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (WRR) onderscheidt drie velden van participatie: beleidsparticipatie, waarbij burgers gevraagd worden om mee te praten en te denken in trajecten, maatschappelijke participatie, waarbij de nadruk ligt op deelname door burgers in het maatschappelijke verkeer en het maatschappelijk initiatief waar burgers zelf het heft in handen nemen. Dit laatste vormt in het onderzoek een belangrijk onderdeel, deze vorm van zelforganisatie komt veel voor (Specht, 2013) en is ook de vorm van participatie die hoog staat op de verschillende ladders die zijn besproken in de theorie.

Als het vertrekpunt van een initiatief benoemt de WRR twee manieren. De reden dat burgers zich inzetten en initiatief nemen heeft te maken met de reactie op veranderingen waar zij zich tegen verzetten, denk aan de bouw van megastallen, uitbreiding Schiphol, bouw of sloop van woningen, of asielzoekerscentra. Vaak omtrent situaties die burgers niet accepteren. De WRR noemt in hun rapport ook dat procedures omtrent beleid en te nemen besluiten reden zijn voor burgers om in actie te komen. Wantrouwen en weerstand zijn dan het gevolg.

Een andere aanzet voor een initiatief is volgens de WRR verkenning. Burgers gaan op onderzoek uit om de huidige situatie te verbeteren of te veranderen. Door inspiratie en innovatie willen zij nieuwe dingen uitproberen. In het onderzoek van de WRR spreken burgers over het waarmaken van een droom, een ambitie, hun doel, een goed idee of het hebben van een visie die leiden tot burgerparticipatie (Knottnerus et al., 2012, p. 61). Het willen van een initiatief is één, daadwerkelijk starten en doen is twee (Knottnerus et al., 2012, p. 61). Vraag is of burgers de mogelijkheden hebben om op te komen voor hun ideeën, dromen of juist verzet. En of de kwaliteiten aanwezig zijn om de gemeente te bedwingen. Betrokkenheid als burger in het politieke spel was komt terug als een van de thema's die besproken zullen worden.

In hun publicatie benoemt de WRR woningcorporaties, zorg- en onderwijsinstellingen als instellingen met een maatschappelijk karakter en dragen zij verantwoording voor uitvoering van publieke taken. In het rapport *Vertrouwen in burgers* zeggen zij dat er een grote uitdaging ontstaat in de confrontatie die kan ontstaan doordat initiatiefnemers zich begeven op het terrein van deze instellingen en dat de daarbij behorende werkwijze niet past bij de instelling zelf (Knottnerus et al., 2012). Echter, in hetzelfde rapport wordt gesteld dat resultaten uitstekend zijn als de samenwerking door beide partijen wordt gezocht, zo worden voorbeelden genoemd over het overnemen van het groenbeheer van de gemeente en bewoners die samen met wijkbeheer en corporatie overlast in de wijk oplosten.

De WRR stelt dat zonder de volgende drie randvoorwaarden initiatieven niet slagen. Er is een hoofdrol weggelegd voor trekkers van het initiatief die doorgaan waar anderen stoppen en verbinders die partijen kunnen samenbrengen. Zij zijn sleutelfiguren binnen een initiatief. Daarnaast moet er respect zijn voor burgers, zij moeten gekend worden in hun initiatief en rol. Als laatste noemen zij het evenwicht tussen loslaten en sturen. Volgens de WRR spreken de meeste initiatiefnemers uit dat ze serieus genomen willen worden, daar waar niet geluisterd wordt door bijvoorbeeld ambtenaren spelen sleutelfiguren als trekkers of verbinders een grote rol omdat zij procedures vaak wel kennen en menigmaal mondiger en capabeler zijn (Knottnerus et al., 2012). Belangrijk bij burgerinitiatieven is ook het loslaten door de gemeente of andere instelling. Soms is het belangrijk om ruimte te geven aan burgers en niet te veel proberen te sturen wat een averechts effect kan hebben (Knottnerus et al., 2012). Echter, een ruggensteun voor startende initiatieven is belangrijk. Zo kan een gemeente of corporatie financieel bijspringen in de opstartfase. Projecten hebben niet allemaal dezelfde steun nodig, passende benaderingen van partijen zijn daarom van belang.

In de publicatie *Condities voor zelforganisatie* van het Verweij-Jonker Instituut wordt net als in de publicatie *Vertrouwen in burgers* van de WRR gekeken naar burgerparticipatie vanuit het perspectief van burgers. In deze publicatie is gekeken naar omstandigheden en condities om zelforganisatie te laten slagen. Zij beschrijven vier kenmerken van zelforganisatie te weten: intrinsieke motivatie, organiseren door afstemming en licht leiderschap, autonomie en spontaniteit en creativiteit (Huygen et al., 2012). Intrinsieke motivatie is een belangrijke drijfveer voor zelforganisatie, het zijn niet altijd problemen die mensen bij elkaar brengen, het kan ook een gezamenlijke wil zijn om iets te willen of te verlangen. Dit komt ook naar voren bij de Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid, die spreken over verandering en verkenning. Het tweede kenmerk gaat over het organiseren van het initiatief en het tot stand laten komen van netwerken en verbindingen waarbij een belangrijke rol is weggelegd voor *best persons* die volgens De Graaf et al. (2011, in Huygen et al., 2012) het verschil kunnen maken. Ook dit kwam terug bij de WRR in de vorm van *verbinders en trekkers*. *Autonoom* handelen is het derde kenmerk wat Huygen et al. beschrijven en tot slot beschrijft de publicatie *spontaniteit en creativiteit* als belangrijk kenmerk. Kleinschalige spontane initiatieven kunnen leiden tot iets groots. Het hebben van ruimte en creativiteit leidt dan uiteindelijk in veel gevallen tot spontaniteit. Aansluitend op deze kenmerken noemt het rapport vijf condities. Ruimte voor het initiatief is van belang, niet alles moet dichtgetimmerd zijn waardoor het initiatief geen ruimte heeft om te kunnen handelen. In het onderzoek naar de initiatieven is dit ook van een belangrijk onderwerp. Daarnaast moet er de mogelijkheid zijn voor kwetsbare, of niet-actieve burgers om aan te haken aan het initiatief, aanhaken van anderen is van groot belang voor het hebben van kennis en kunde, draagvlak maar ook

menskracht om bij het initiatief in te zetten (Huygen et al., 2012). Doorgaans geldt dat mensen gezien, gehoord en gekend willen worden zeker in een samenleving die draait om netwerken, zie hiervoor ook Castells (2000) en Sassen (2006). Het *erbij horen* is de derde conditie die genoemd wordt. De vierde is *begrenzing* wat doelt op goede organisatie waarbij grenzen van het initiatief bekend zijn. De laatste conditie is *vertrouwen*, zowel in wederkerigheid als in geloof. Huygen et al. stellen dat het initiatief tot wasdom komt als er sprake is van vertrouwen in elkaar en naar andere partijen toe. Daarnaast moeten ze ook vertrouwen krijgen.

2.4 Toepassing op het onderzoek

Als conclusie op het literatuuronderzoek gaat deze paragraaf in op de toepassing ervan in dit verdere onderzoek. Onderdeel van deze conclusie is de thema's die bij de empirie worden toegepast. Deze thema's komen voort uit het onderzoek en vormen de basis voor het verdere onderzoek.

Wat blijkt uit bovenstaande uiteenzetting over burgerparticipatie is dat het een breed begrip is en door de jaren heen verschillend is opgevat. Waar in het begin, dus rond de jaren zestig met name burgerparticipatie een vorm van educatie en informerend was waarbij participatie moest leiden tot minder opstand van burgers tegen plannen, wordt het later gebruikt om burgers daadwerkelijk te betrekken in de besluitvorming. Grofweg kon men in het begin commentaar leveren op beleid en had het publiek een evaluerende functie, door ontwikkeling van inzichten over burgerparticipatie kreeg het publiek jaren later echter ook zeggenschap. Nu wordt burgerparticipatie gezien als de mogelijkheid voor burgers om initiatieven te kunnen nemen en ontplooien en verantwoordelijkheid te kunnen dragen. In Nederland worden zoals gezegd drie generaties burgerparticipatie onderscheiden, wat begint met inspraak en interactieve beleidsvorming leidt uiteindelijk nu tot burgerinitiatieven die verantwoordelijke taken dragen of zelfs overnemen van de overheid en andere instituties. De focus van dit onderzoek ligt bij citizen action, citizen control en citizen power; de bovenste treden van de ladders die eerder zijn beschreven. Inspraak in bijvoorbeeld ruimtelijke plannen worden achterwege gelaten; enkel de derde generatie burgerparticipatie, burgerinitiatieven, zijn van belang.

Van verschillende auteurs en instituties is een definitie beschreven, zo noemde Tonkens (2010, in Rimmelzwaan, 2012): *"het (leren) deelnemen aan en verantwoordelijkheid dragen voor de maatschappij. Actief burgerschap ontstaat in de wisselwerking tussen burgers en de institutionele omgeving. Het vereist van burgers dat ze competenties ontwikkelen om die verantwoordelijkheden te kunnen nemen en dragen en het vereist van instituties dat zij burgers daartoe uitnodigen, ondersteunen en toerusten"*.

Tonkens benoemt in haar definitie dat initiatiefnemers ondersteund moeten worden, hoe dan? Juist door te kijken vanuit dit perspectief moet dit onderzoek daar een bijdrage aan leveren.

Met initiatiefnemer wordt in dit onderzoek gedoeld op hen die daadwerkelijk het initiatief nemen. Wilson (1963) benoemde al het verschil in public regarding en private regarding waarbij hij een onderscheid maakt tussen, toentertijd, de middenklasse en de lagere klasse. Dit onderzoek gaat niet zo ver om daar onderscheid in te maken, maar wil wel benadrukken dat er gekeken wordt vanuit het perspectief van initiatiefnemers van wie aannemelijk mag zijn dat zij zich bewust zijn van het (politieke en planologische) speelveld waarin zij zich bevinden. Wilson duidde het aan met *zicht op de lange termijn* en *het vertrouwen in instituties*, in dit onderzoek wordt dit benadrukt door initiatiefnemers te betrekken die kennis hebben van de mogelijkheden.

Uit het onderzoek naar de theorie blijkt dat veel literatuur is gericht op burgerparticipatie gezien vanuit het oogpunt van overheden; hoe kunnen zij omgaan met participatie van burgers. In deze scriptie wordt het perspectief vanuit de overheid verschoven naar het perspectief van de burger, dus vanuit het oogpunt van de initiatiefnemer zoals de WRR en het Verwey-Jonker Instituut ook beschreven.

Bovenstaande vertaalt zich in een conceptueel model (figuur 7) waarbij de relaties die zijn genoemd worden weergegeven in een schema. Kort gezegd: gebiedsontwikkeling op organische wijze, waar de gebruiker een grote rol in speelt leidt er toe dat er meer participatie van burgers tot stand zal komen. Onderzocht wordt de relatie tussen de gebruiker en de instituties waarbij het perspectief van de burger wordt gekozen.

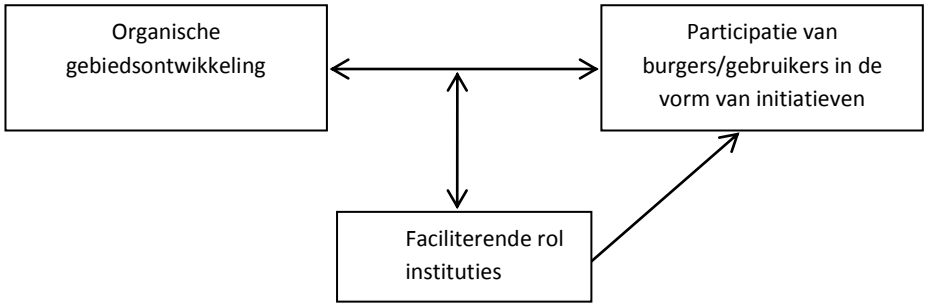

Figuur 7 Conceptueel model

Vanuit de literatuur en theorie zijn thema's naar voren gekomen die belangrijk zijn in de beschrijving van initiatieven en in het begrip van burgerparticipatie. Hieronder worden de volgende thema's besproken die terugkomen in het onderzoek van de initiatieven: betrokkenheid, verantwoordelijkheid en verwachtingen.

In de literatuur onderscheid gemaakt tussen strategische en operationele keuzes (Hart et al., 1997), informele en formele coöptatie (Burke, 1968), bestuurlijke perspectieven en burgerperspectieven (Glass, 1979) en het dominante versus het coproductiemodel (Sharpe, 1980). Het verschil zit in de mate waarin burgers betrokken worden, daar waar bij de een burgerparticipatie

als doel op zich wordt gezien, is het bij de andere daadwerkelijk van belang dat burgers betrokken zijn om het proces te verbeteren. *Betrokkenheid* is ook een van de uitgangspunten van deze scriptie en daarmee een belangrijk thema in het onderzoek.

Het volgende citaat van André (2012) is een onderdeel van zijn definitie van burgerparticipatie zoals deze al is beschreven in de vorige paragraaf: *"Citizen participation may be defined as a process in which ordinary people take part – whether on a voluntary or obligatory basis and whether acting alone or as part of a group – with the goal of influencing a decision involving significant choices that will affect their community*".

Het gaat om betrokkenheid van burgers die zich inzetten voor een initiatief. Naast betrokkenheid leidde het hebben van intrinsieke waarden volgens Strivers (1990) tot de hoogste capaciteiten van de mens en zorgt voor active citizenship, Kweit en Kweit (1990) sloten daarbij aan door te stellen dat de mens zijn of haar volle potentie realiseert door te participeren. De invloed en betrokkenheid van burgers in verschillende processen beschreven in de theorie zijn volgens iedereen belangrijk, echter bestaan er degradaties zoals was te zien in de verschillende ladders en in de rangschikking van generaties burgerparticipatie zoals die in Nederland bekend is.

Een ander thema is macht, wat in buurtinitiatieven beter verwoord kan worden als *verantwoordelijkheid* dragen voor publieke taken (Specht, 2013, Tonkens in Rimmelzwaan, 2012) en het nemen van beslissingen aangaande het initiatief in een breder ruimtelijk perspectief. Het thema is gebaseerd op het overnemen van taken van overheid of andere instituties (bijvoorbeeld een woningcorporatie) en de verantwoordelijkheid voor publieke functies bij het initiatief. Naast het ontplooien van eigen initiatieven kunnen initiatieven ook bijdragen aan het publieke domein, zoals het voorbeeld van het park gezamenlijk schoonmaken (Specht, 2013). Op de ladders zijn we dan aanbeland op de hoogste treden van citizen control, citizen action en citizen power. Welke verantwoordelijkheden hebben de initiatieven en in hoeverre gaat het hier om het dragen van publieke taken zoals we dat zagen bij het voorbeeld van de Big Society waarbij burgers publieke taken zelf gaan dragen? Tonkens (in Rimmelzwaan, 2012) noemde het ook in haar definitie over participatie waarin actief burgerschap ontstaat in een wisselwerking tussen burgers en de institutionele omgeving.

Het laatste thema dat van belang is bij het onderzoek en de empirie is de *verwachting* van burgers, verwachtingen met betrekking tot de relatie tussen partijen (gemeente en corporaties) en burgers. Dit komt dicht bij het vraagstuk van de behoeften van burgers en hoe die gefaciliteerd kunnen worden (Knottnerus et al., 2012, en Huygen et al., 2012). In de theorie kwam naar voren dat een succes initiatief zonder hulp van instituties niet mogelijk is, daarnaast wordt gesproken over partnerschappen die initiatieven moeten aangaan. Edelenbos et al. gaven in hun tabel, waarin zij de participatieladder, bestuursstijlen en rol van burger en bestuur weergaven, aan hoe bij coproductie

(niveau 4) en meebeslissen (niveau 5) hoe de samenwerking verloopt en hoe partijen ondersteunen. In dit thema wordt aangegeven wat de geïnterviewde initiatieven verwachten van partijen waar zij mee samenwerken.

Nadat in het volgende hoofdstuk de methodologie wordt besproken van het onderzoek, zal in hoofdstuk vier de uitkomst besproken worden van de interviews en het bureauonderzoek.

3 Methodologie

In dit hoofdstuk wordt de methode die wordt toegepast in dit onderzoek uiteengezet. Er wordt besproken welke strategie gevolgd is, welk onderzoeksmateriaal van belang is in het onderzoek en de keuzes, gemaakt in het onderzoek, worden onderbouwd.

3.1 Onderzoeksstrategie

Door een gebrek aan voldoende onderzoek over de relatie tussen de actoren burgers en de instituties corporatie en gemeente is besloten om een verkennend onderzoek uit te voeren waarbij het burgerperspectief voorop staat. Een verkennend onderzoek is over het algemeen een onderzoek waarbij het verkrijgen van achtergrondinformatie over de aard van het onderzoeksprobleem ten doel wordt gesteld, het betreft dan ook een niet-gestructureerd onderzoek (Burns en Bush, 2006). In dit onderzoek wordt gekeken naar de ontwikkelingen van burgerinitiatieven en de ontwikkeling van 'de stad'. Verschuren en Doorewaard (2010) maken onderscheid tussen theoriegericht onderzoek en praktijkgericht onderzoek. Theoriegericht onderzoek wordt omschreven als *'een onderzoek dat gaat om het helpen oplossen van een probleem in de theorievorming op een bepaald vakgebied, en daarbinnen op een bepaald onderwerp'* (Verschuren en Doorewaard, 2010, p. 42). Dit onderzoek heeft als doel bij te dragen aan de kennis en ontwikkeling van de ondersteunende rol van instituties als gemeentes en corporaties bij door burgers geïnitieerde ontwikkelingen in het ontwikkelingsproces van de stad en past daarom binnen dit type onderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd op verschillende wijzen. Onder andere literatuuronderzoek is van belang geweest, theorie over burgerparticipatie heeft veel inzicht gegeven in mogelijkheden, zienswijzen, moeilijkheden en belangrijke thema's over participatie in zowel stedelijke ontwikkelingen als participatie in het algemeen. De theorie is daarna getoetst aan de praktijk door het toepassen van semigestructureerde diepte interviews en bestudering van beschreven voorbeelden uit de praktijk door bureauonderzoek.

Onderstaand onderzoeksmodel (figuur 7) geeft schematisch weer wat de stappen in het onderzoek zijn geweest (naar Verschuren en Doorewaard, 2010, p. 67). De studie vooraf naar theorieën over burgerparticipatie (a) heeft geleid tot een conceptueel model die een relatie beschrijft tussen de manier van de rol van burgers in het proces van stadsontwikkeling en ruimtelijke ordening (b). Aan de hand van initiatieven uit de praktijk is data verzameld (c) door interviews af te nemen. De data is geanalyseerd (d) waarna de resultaten getoetst zijn aan zowel het theoretisch kader (TK), als het conceptueel model (CM) (e). Hieruit is een conclusie voortgekomen en als laatste zijn er aanbevelingen gedaan richting woningcorporaties en gemeenten (f). Hieronder worden de stappen verder toegelicht.

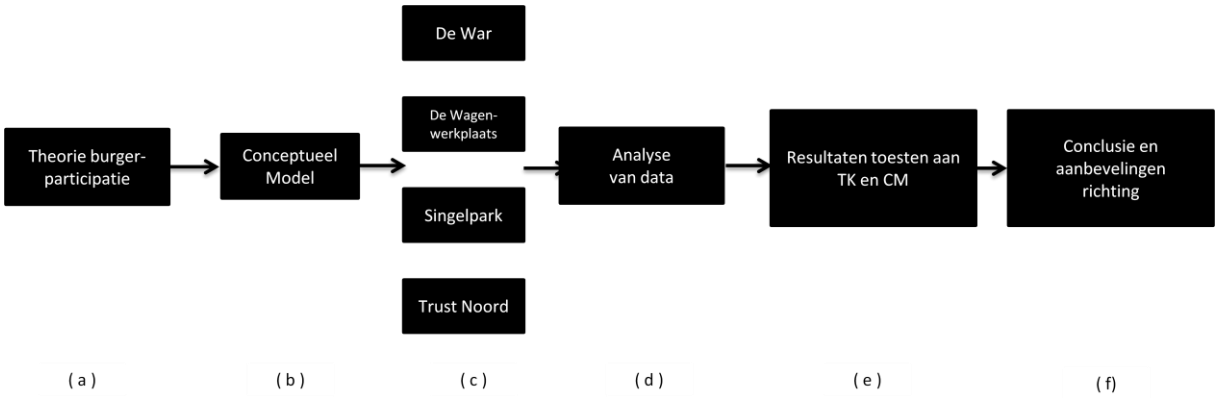

Figuur 8 Onderzoeksmodel

Om de doelstelling te bereiken zijn er een zestal stappen ondernomen. In de eerste stap moet het onderzoek van theorieën in de literatuur beschouwd worden. Om de relevantie van het onderzoek te beschrijven is in de inleiding een beeld geschetst over gebiedsontwikkeling om zo te onderbouwen waarom in de literatuur, maar ook in de praktijk gesproken wordt over organische gebiedsontwikkeling waar vraaggericht ontwikkelen en bottom up (procesomkering) benaderingen aan de orde van de dag zijn. De participatie van burgers in dit proces is niet nieuw maar de nadruk die het nu krijgt is groot. Theorieën over participatie van burgers en citizen control waren belangrijk om dit proces te begrijpen, wat is burgerparticipatie eigenlijk, en wanneer spreken we van burgerparticipatie, zijn er verschillen in wijze van participeren en hoe kan men initiatieven van onderop eigenlijk beschrijven? Vanuit de theorie is gewerkt naar een conceptueel model waarin criteria zoals beschreven in de literatuur naar voren komen. De resultaten uit de interviews en de theorie zijn vergeleken en geanalyseerd door data te overzichtelijk weer te geven in een model en zo naar overeenkomsten en verschillen te zoeken, hierbij is getracht bij te dragen aan de ontwikkeling van de stad maar ook organische gebiedsontwikkeling. De resultaten die naar voren kwamen uit de analyse zijn getoetst aan de theorie en het conceptueel model. Tot slot zijn conclusies getrokken uit de analyses en resultaten die, zoals genoemd, bijdragen aan theorieontwikkeling.

3.2 Data verzameling

Om data te verzamelen zijn bij twee initiatieven semigestructureerde diepte interviews afgenomen en zijn twee initiatieven onderzocht op basis van bureauonderzoek. De interviews zijn gebaseerd op de theorie en de uitkomsten ervan die in thema's zijn beschreven. Ze waren opbouwend van aard, breed opgezet en leidden uiteindelijk tot de kern van het onderzoek waarbij gevraagd werd naar verwachtingen naar verschillende partijen toe. Om een vergelijking te maken met de praktijk is gekeken naar andere studies over dit onderwerp die zich richten op het perspectief van de burger in het initiatief. Voor het onderzoek zijn vier initiatieven onderzocht, De War en de Wagenwerkplaats in Amersfoort, het Singelpark in Leiden en Trust Noord in Amsterdam. Voor de initiatieven in

Amersfoort zijn naast bureauonderzoek interviews afgenomen en voor de overige initiatieven is enkel bureauonderzoek gedaan zoals door Verschuren en Doorewaard (2010, p. 164) is beschreven. Tijdens de twee gesprekken bij de War en de Wagenwerkplaats is gesproken met de initiatiefnemers van het initiatief. Beide initiatiefnemers waren bekend met alle ins en outs van het initiatief, hierdoor was de toegang tot juiste informatie groot. Dit onderbouwd ook de keuze voor deze personen. Vooraf is een interviewguide opgesteld waarin alle thema's naar voren zijn gekomen. Op die manier is, naast de beschikbare data in publicaties, voldoende data verworven. De data is naast elkaar gelegd, niet zozeer om casussen te vergelijken maar om tot overeenkomsten te komen in wat initiatiefnemers verwachten in het proces van burgerinitiatieven. Voor de initiatieven in Leiden en Amsterdam is gekozen om een bureauonderzoek te doen. Er is veel geschreven over deze initiatieven en beide zijn vol in ontwikkeling. Daarnaast was er toegang tot video- en beeldmateriaal wat bijdroeg aan de beschrijving van de genoemde drie thema's. Op het Singelpark Leiden na, is over alle initiatieven is een publicatie geschreven waarin benoemd wordt hoe het initiatief werkt, wat de doelen en waarden zijn en op welke manier zij zich betrokken voelen en betrokken zijn. Voor het Singelpark is verschillend videomateriaal gebruikt waarin deze punten ook naar voren komen. In bijlage 1 zijn deze aspecten samenvattend opgenomen in een tabel. Deze tabel is gebaseerd op de hiërarchische methode die Verschuren en Doorewaard (2010, p. 187) beschrijven met betrekking tot de vergelijkende casestudy en moet leiden tot inzicht in overeenkomsten tussen de vier onderzochte initiatieven. Daarnaast zijn twee bijeenkomsten bezocht met betrekking tot de rol van burgers in de stad. Hier is met professionals gesproken over de rol van de burger in de ontwikkeling van de stad en de rol in initiatieven binnen de stad.

3.3 Data analyse

De analyse van data is in dit onderzoek tot stand gekomen door de resultaten van de interviews en bureauonderzoek te vergelijken en te toetsen aan de theorie. In een tabel zijn de interviews en overig verzamelde data weggezet per onderzocht thema. Op deze manier is er gekeken naar een terugkerend patroon bij de thema's die bij de initiatieven naar voren komen. De betreffende tabel is opgenomen in bijlage 1 van dit rapport. Keuze voor het gebruik van deze tabel is gebaseerd op de analyse die gebruikt is, zie hiervoor ook paragraaf 3.1. Het heeft gezorgd voor een goed overzicht en inzicht in de resultaten van de empirie. Door informatie in een tabel weer te geven werd duidelijk waar verschillen en overeenkomsten zaten in de onderzochte casussen. In dit verkennende onderzoek is zo een beeld gevormd van de verwachtingen van initiatiefnemers.

3.4 Verantwoording casussen

Er zijn vier initiatieven in deze verkennende studie onderzocht. Vier initiatieven waarbij door burgers zelf een initiatief is genomen en waarbij burgers enige vorm van zelforganisatie nastreven. Dit was

een belangrijke voorwaarde voor de keuze van een initiatief. De derde generatie van burgerparticipatie, waarbij burgers zichzelf in een initiatief organiseren en daar waar mogelijk publieke taken op zich nemen, komt in ruimtelijk opzicht nog niet heel vaak voor. De initiatieven die in dit onderzoek zijn genoemd hebben in de betreffende steden een rol van betekenis. Daarnaast zijn alle vier in publicaties genoemd waardoor zij enige bekendheid genieten en er ook naast interviewdata data beschikbaar is voor bureauonderzoek.

De initiatieven lopen uiteen als het gaat om vorm van het initiatief, bij de Wagenwerkplaats en het Singelpark is duidelijk sprake van een aanzet van burgers tot verandering waarbij zij betrokken blijven in het proces op basis van coproductie, terwijl de initiatieven Trust Noord en De War een basis van een ideaal hebben en gericht zijn op meer zelforganisatie. In lijn met de maatschappelijke ontwikkeling is juist gekeken naar deze casussen om zo tot overeenkomsten te komen in verwachtingen van de initiatiefnemers en een beeld te schetsen voor gemeente en corporatie. Zelforganisatie op het gebied van het verzorgen van muzieklessen, kinderopvang of beschermd wonen zijn niet meegenomen en hebben geen rol gespeeld in de overweging en keuze van de initiatieven omdat hier niet een ruimtelijk aspect bij komt kijken in combinatie met publieke taken.

4 Burgerinitiatieven

Zoals reeds genoemd wordt er in dit onderzoek gekeken naar verschillende burgerinitiatieven. In dit hoofdstuk zullen zij worden besproken en worden de thema's zoals in de theorie zijn besproken benoemd. Het hoofdstuk begint met een beschrijving van de initiatieven en wordt dan vervolgd met de resultaten uit de interviews en het bureauonderzoek. Vervolgens worden de initiatieven aan de hand van de thema's betrokkenheid, verantwoordelijkheid en verwachtingen beschreven. Het hoofdstuk sluit af met een confrontatie tussen theorie en empirie. Bij de beschrijving van de resultaten zal verwezen worden naar de twee interviews in bijlage 3.

4.1 Initiatieven

De War, Amersfoort

Sinds 2002 is in Amersfoort het kunstenaarscollectief De War gevestigd. Dit collectief is een broedplek voor kunst, techniek en duurzaamheid. Harmen Zijp en Diana Wildschut zijn de initiatiefnemers van het eerste uur, en met hun theatergroep De Spullenmannen zochten zij een uitvalbasis in Amersfoort om theater te maken. Daarnaast leggen zij zich toe op beeldende kunst, installaties en zoals De War dit noemt: uitvindingen-waar-niemand-op-zit-te-wachten. De War biedt onderdak aan verschillende initiatieven als het Fablab Amersfoort, een wereldwijd initiatief, het Transitielab en Studium Generale Amersfoort.

De War is gevestigd in een oude fabriek aan de Eem die er sinds 1881 staat. Het terrein is van de gemeente en wordt door De War gehuurd. Het initiatief neemt graag het beheer over van de gemeente en heeft als doel om autonoom te zijn en niet afhankelijk te zijn van subsidies. Dit laatste is al werkelijkheid: kosten worden gedekt door elders in het initiatief geld te verdienen zodat andere initiatieven daarmee gefinancierd kunnen worden. Samen met betrokkenen en geïnteresseerden is een plan gemaakt voor de exploitatie en ontwikkeling van het terrein voor de komende twintig jaar. De visie van de War is te omschrijven als:

> *"[…] een plek voor open onafhankelijk onconventioneel onderzoek. Of het nu gaat om kunst, techniek of wetenschap, de meest spannende ontwikkelingen ontstaan op plekken waar niet in bestaande kaders hoeft te worden gedacht, waar ruimte is voor spel en experiment, waar toevallige ontmoetingen het mogelijk maken om nieuwe wegen in te slaan. De War is zo'n plek." (www.dewar.nl)*

De Wagenwerkplaats, Amersfoort

De Wagenwerkplaats is van oudsher de werkplaats van de NS achter het centraal station in Amersfoort. Sinds 2000 is deze werkplaats gesloten en rustte er sindsdien een sloopvergunning op.

Naast de Wagenwerkplaats is de wijk het Soesterkwartier gelegen, een plek waar veel van de werknemers van de NS woonden. Nu biedt de Wagenwerkplaats een plek voor veel creatieve en culturele initiatieven, is het een terrein voor evenementen en geeft het een kijkje in de historie van deze plek in Amersfoort. Het behoud en de verdere ontwikkeling van het terrein is een initiatief geweest van Joke Sickmann, een vrouw oorspronkelijk uit Amsterdam die op dat moment in Amersfoort woont. Zij vormde een werkgroep, De Schone Slaapster, die zich inzette voor het behoud van dit belangrijke stukje industriële erfgoed in Amersfoort. Met Sickmann is gesproken over dit initiatief en over de thema's benoemt in hoofdstuk twee.

In 2003 richt ook de Stichting Industrieel Erfgoed in de Stad Amersfoort (Siësta) zich op de Wagenwerkplaats wat leidde tot een aanvraag bij het ministerie voor een plaatsing van de Wagenwerkplaats op de rijksmonumentenlijst. Deze aanvraag werd in 2007 gehonoreerd. In de tussentijd vormde zich in samenwerking met Habiforum een samenwerking tussen belangrijke partijen in het gebied: de gemeente, verschillende private partijen waaronder de NS en burgers. Zij hadden als doel een nieuwe toekomst voor het terrein te zoeken (De Vries en Kuenen, 2008).
De visie die door deze partijen werd neergezet is als volgt beschreven:

> *"We willen een gebied inrichten om een plaats te creëren voor en door Amersfoorters, met inachtneming van de schoonheid en openheid van het gebied. De openheid is niet alleen fysiek maar ook 'geestelijk': vrije ruimte letterlijk en figuurlijk. Het gaat erom mensen de ruimte te bieden om creatief te zijn, om maatschappelijk te ondernemen. Het gaat erom kansen te creëren voor mensen die niet altijd zo makkelijk aan bod komen. Dit kan door aan de onderkant en in de marge ruimte te bieden om zich te ontwikkelen, maar ook steun om te kunnen groeien. Het gaat er ook om jongeren ruimte te bieden zich te ontwikkelen, want daar zit veel vernieuwingskracht. Kortom het gaat om de broedplaats voor maatschappelijke ontwikkeling, creativiteit en innovatie, steeds in beweging, steeds vernieuwend!"*

Singelpark: Stadslab Leiden

Stadslab Leiden is in 2009 opgericht en vormt een vrijwilligersorganisatie op gebied van innovatie. Voorbeelden van projecten die zij sindsdien hebben geïnitieerd zijn muurschilderingen in steegjes, Leiden als festivalstad, een magazine over Leiden en het Singelpark. Alle projecten worden in het Stadslab opgezet door inwoners die de stad leuker willen maken. Stadslab Leiden helpt ook initiatiefnemers wanneer zij met een creatief idee komen. Uit het Stadslab is de projectgroep Singelpark ontstaan. Deze projectgroep wil dat de Leidse singels het langste en mooiste stadspark van Nederland worden. De singels liggen langs een 6,1 kilometer lange vestingwal en is hierom uniek.

Met een oud idee van de gemeente is initiatiefnemer Jeroen Maters verder gegaan, hij heeft het idee verder uitgewerkt en dat is uiteindelijk de start geweest van het initiatief.

"Toen heb ik het verhaal verteld van nou, zo zie ik de ontwikkeling van Leiden voor me, dat was toen nog een beetje raar want ik ben geen stedenbouwkundige, ik ben ook geen politicus, ik dacht gewoon: het is een goed idee" (Jeroen Maters in Burgers maken hun buurt, 2013, p. 16). Zijn idee viel in goede aarde bij gemeentebestuurders die hem hierop vroegen nogmaals zijn verhaal te doen bij het college van burgemeesters en wethouders. Sindsdien is er een coproductie ontstaan tussen gemeente en burgers. Het plan is gebaseerd op verbeteren en verbinden, er moet groen worden toegevoegd en de kwaliteit daarvan moet worden verbeterd, daarnaast moeten nieuwe bruggen de verbinding verbeteren. Op die manier ontstaat een promenade die voor allerlei doeleinden geschikt is. De gemeente heeft dit initiatief omarmd en stelt 9,3 miljoen beschikbaar voor dit initiatief en de ontwikkeling hiervan. Samen met burgers en inwoners uit Leiden werken zij intensief aan het plan om een zo groot mogelijk draagvlak te creëren. Het doel is om een "lang, spannend en mooi park" te ontwikkelen wat uiteindelijk een herkenbaar park is met internationale allure die vergelijkbaar is met de High Line in New York. In juni 2012 is een beslissing genomen door het college betreft de winnaar van de ideeënwedstrijd die is uitgezet. Het werk van de projectgroep Singelpark kwam met het nemen van deze beslissing tot een eind en is de vereniging Vrienden van het Singelpark ontstaan die bijdragen aan de uiteindelijke uitvoering van het plan.

Trust Noord: Stadlab Amsterdam

Het laatste initiatief komt uit Amsterdam. Stadlab Amsterdam is in 2012 gerealiseerd door Pakhuis de Zwijger. Dit initiatief roept burgers op te participeren in ontwikkelingen binnen de stad Amsterdam. Zij hebben als doel meer burgerkracht in te zetten bij sociale, fysieke en economische vraagstukken. Het gaat om concrete projecten in Amsterdam waarbij burgers werken aan leefbaarheid en vitaliteit in de stad. Projectpartners binnen dit (collectieve) initiatief zijn onder andere de corporaties in Amsterdam en kennisinstellingen. Het initiatief zoekt naar nieuwe manieren om samen te werken in de stad, om projecten te starten, te financieren en te onderhouden. Voorbeelden die genoemd worden zijn de energiecorporatie, crowdsourching en crowdfunding en bijvoorbeeld cocreatie.

Een van die initiatieven binnen Amsterdam is Trust Noord. Het is een organisatie vanuit burgers opgezet in Amsterdam Noord die verantwoordelijk zijn voor allerlei activiteiten en initiatieven. Burgers van dit initiatief hebben een beeld geschetst van de toekomst van dit initiatief: zelfstandig zijn, een lokale economie ontwikkelen en niet afhankelijk zijn van derden. Het initiatief is opgezet door creatieve individuen die als doelstelling hebben om Amsterdam Noord weer op de kaart te zetten. Projecten die binnen Trust Noord vallen zijn de Tolhuistuin, Broedstraten en de

Noorderparkkamer. Het initiatief gaat verder, het hoopt uiteindelijke geldstromen in het gebied weer in te kunnen zetten in verdere ontwikkelingen in noord; er moet een lokale economie op gang komen waarbij opbrengsten in het gebied niet opgaan in de grote economie. Dit economische motortje moet creativiteit, energie en mobilisatie bij burgers losmaken.

4.2 Betrokkenheid

Om de betrokkenheid van de initiatieven te toetsen aan de theorie is in de interviews en het bureauonderzoek bevraagd op dit thema (zie hiervoor de interviewguides in bijlage 2). Tijdens de interviews blijkt er een verschil in hoe het initiatief betrokken is en hoe samenwerkingen verlopen. Beide initiatieven in Amersfoort zijn dan ook bijgestaan door derde partijen. Het collectief dat Sickmann bij elkaar kreeg voor het behoud van de Wagenwerkplaats werd bijgestaan door een procesbegeleider die een belangrijke schakel vormde tussen particuliere burgers en publiek en private partijen. Als initiatiefnemer ben je in het begin onervaren, "…maar nu ben ik gepokt en gemazeld, ben ik veel uitgekookter en weet ik beter hoe het spel gespeeld moet worden" aldus Sickmann (interview 2).

4.2.1 De War

Zijp, initiatiefnemer van kunstenaarscollectief De War in Amersfoort heeft een initiatief genomen met een duidelijke visie voor ogen en ziet innovaties en veranderingen als belangrijke drijfveren (interview 1). Strivers(1990) beschreef het verschil in betrokkenheid als het verschil tussen het zijn van consument of burger. Als consument word je alles aangereikt en is er niet sprake van invloed terwijl je als burger betrokken bent in het proces. Zijp reageert hierop: *"[…] dat geldt voor mij niet zo persoonlijk. Ik ben mezelf heel erg bewust geworden dat als je iets wilt, je daar gewoon moeite voor moet doen en dat je zelf aan zet bent en dat je niet moet wachten tot dat het geluk bij je aanbelt*." (interview 1). Hier komt ook direct de wens in terug van De War om autonoom te zijn. In termen van Strivers voelen zij zich burger maar worden ze veelal nog gezien als consument. Zijp geeft aan dat het burgerinitiatief zoals zij dat invulling willen geven niet in het denken past van de maatschappij: *"[…] het gaat eigenlijk over het gegeven dat alle diensten en goederen in onze maatschappij door overheden bedrijfsleven en ngo's geleverd worden. En dat zijn allemaal organisaties met doel missie en werkwijze en die zijn ook gewend met elkaar te werken. Op het moment dat er dan zo'n burgerinitiatief komt, die zeggen ja maar wij willen ook een dienst of een goed in de maatschappij organiseren en dat regelen, dan is het niet eens meer de vraag of zo'n overheid jou ziet als consument of burger, het past gewoon helemaal niet in het denken. Dus misschien zien ze je niet eens als consument*" (interview 1).

Zijp voegt hier aan toe dat analyse en beleid uiteindelijk bepaald wordt door overheid en haar ambtenaren. Hij ziet ook dat er een verandering gaande is die er toe leidt dat overheid gaat

participeren in burgerinitiatieven, maar benadrukt wel dat diezelfde overheid stuurt op dit gegeven en ruimtes biedt waar burgers zulke initiatieven kunnen ontplooien. Hij vraagt zich hardop af of er dan sprake is van overheidsparticipatie. Echte formele betrokkenheid in beslissingen en beleid aangaande de omgeving heeft De War niet. Wel is er een plan neergelegd waar bijvoorbeeld stadslandbouw in voor kwam. Hiermee liepen zij tegen de grenzen van het bestemmingsplan aan. Toch ziet de gemeente niet direct reden om bepaalde initiatieven van De War tegen te werken en ziet daarom ook een en ander door de vingers. Zijp geeft aan dat van formele invloed dus niet veel sprake is, wel is er een vorm van invloed die zich beperkt. Wat Zijp mist bij de betrokkenheid heeft betrekking op waarden. Welke waarden vind je belangrijk en in wil je terugzien in de maatschappij? Vraagt hij zich hard op af. Hij noemt het voorbeeld weer van stadslandbouw, hij zou graag met bestuur willen praten hoe je dit binnen het bestemmingsplan mogelijk kunt maken (interview 1).

4.2.2 De Wagenwerkplaats

In het interview met Sickmann, initiatiefneemster voor het behoud van de Wagenwerkplaats in Amersfoort, zien we terug dat zij handelt vanuit intrinsieke motivatie: hierin kwam naar voren dat zij tegen het (voorgenomen) besluit van de gemeente in actie kwam. De sloop van deze historische plek in Amersfoort wilde zij niet accepteren. Sickmann voelde zich sterk verbonden met de Wagenwerkplaats door de ligging naast het Soesterkwartier waar zij op dat moment woonde (interview 2).

Daar waar Zijp de gemeente een 'veelkoppig monster met verschillende afdelingen' noemt (interview 1), ziet Sickmann de gemeente als haar bondgenoot bij het nemen van haar initiatief. Sickmann geeft aan dat wat de burger wil, de gemeente ook graag wil. "*Door als burger deel te nemen, dwing je respect af. Burgers die zich te veel tegen een idee verzetten en heel sterk opkomen voor hun eigen belang hebben het moeilijk en zullen nooit in staat zijn om te bereiken wat ze willen."* (interview 2). Met dat laatste doelt Sickmann vooral op het NIMBY principe waarbij burgers met een groot eigen belang zich verzetten zodra ontwikkelingen zich te dicht bij hen voordoen.

Bij de Wagenwerkplaats is gewerkt vanuit het 4-p's principe: particulier, publiek, privaat en proces. *"Tijdens het initiatief besef je dat je eigenaar bent van het idee. We deden het niet omdat we iets wilden, we deden het omdat we vonden dat er iets mee moest gebeuren. Het was aangrenzend aan onze buurt en zodanig waren wij partij. Je rol die je aanneemt is: het is van mij. Als particulier moet je wel beseffen dat er ook andere partijen zijn betrokken met andere belangen dan jij. Het is een kwestie van geven en nemen geweest; kijken wat kan en niet kan. Het draait niet enkel om eigenbelang, die je wel vaak ziet bij de eigenaren of gebruikers die nu op de WWP zitten, het draait om een visie die je hebt en wilt delen met de andere partij."* (interview 2). De visie die Sickmann heeft en waarin zij bij dit terrein in geloofde was: ons belang is jullie belang.

Qua betrokkenheid heeft het initiatief van Sickmann mee kunnen beslissen in de besluitvorming van de toekomst van het terrein, maar ook Sickmann merkt net als Zijp dat er van echte formele betrokkenheid soms geen sprake is. Ze merkt een strategie van de overige partijen, die alvorens zij met burgers praten, eerst met elkaar om tafel gaan. Iets wat Sickmann overigens wel begrijpt en niet erg vindt (interview 2).

4.2.3 Singelpark

Het Singelpark is een initiatief dat is ontstaan uit het idee van een aantal burgers, die vonden dat Leiden qua ontwikkeling een positieve en creatieve impuls nodig had. Uit dit initiatief is een organisatie gegroeid van zeventig actieve leden en driehonderd betrokkenen die zich bezig houden met de ontwikkeling van het park (zie bijlage 1, Maters, 2012). Het Stadslab wat betrokken was heeft zich in juni 2012 teruggetrokken en alle betrokkenheid en verantwoordelijkheid die zij hadden ten aanzien van het initiatief overgedragen aan de Stichting Vrienden van het Singelpark; de naam die het initiatief nu draagt. Binnen het Stadslab is gewerkt vanuit een projectgroep, *Projectgroep Singelpark*. Gaandeweg is een overleg ontstaan tussen de projectgroep en enthousiaste ambtenaren. De gemeente ontwikkelde een visiedocument over de Leidse grachten waar de projectgroep uitvoerig op kon reageren en ideeën kon inbrengen (zie bijlage 1). Formeel ligt het plan bij de gemeente, maar duidelijk is dat de samenwerking tussen hen en de projectgroep van groot belang is (zie bijlage 1). De gemeente ziet deze groep als partner in het proces en beide partijen gaan uit van een coproductie waarin zij elkaar versterken. Hier is een vergelijking te herkennen met het initiatief van de Wagenwerkplaats waar het initiatief van Sickmann de gemeente als een bondgenoot beschouwd en zij belangen verbindt waardoor het initiatief sterker wordt (zie bijlage 1, interview 2). Zo was de projectgroep Singelpark en nu de Stichting Vrienden van het Singelpark nauw betrokken bij alle door de gemeente te nemen stappen en beslissingen.

4.2.4 Trust Noord

In Amsterdam Noord ontpopt zich een initiatief waarvan instituties als gemeente en corporaties de meerwaarde van inzien. Er is daar een klimaat ontstaan waarbij gemeente, corporatie en welzijnsinstellingen inkrimpen, maar waarbij deze zelfde organisaties de buurt niet aan hun lot wil overlaten (Trust Noord, 2012). Amsterdam Noord is in ontwikkeling, er wordt veel gebouwd en bij deze ontwikkeling wil de gemeente, maar ook de burger zelf, dat inwoners betrokken worden bij deze ontwikkeling. Er is een sfeer ontstaan bij de initiatieven waarbij zij zich eigenaar voelen van de buurt (zie bijlage 1). Formeel is hier geen sprake van, maar de betrokkenen van Trust Noord zouden graag meer betrokken zijn en een deel van de publieke taken over willen nemen (Trust Noord, 2012).

In het Noorderpark zijn burgers betrokken bij de vorming van de Noorderparkkamer, ook woningcorporatie Ymere is sterk betrokken en samen met de initiatiefneemster proberen zij burgers

te activeren om mee te denken in de ontwikkeling van dit culturele podium in het park in Amsterdam Noord (Trust Noord, 2012, bijlage 1).

Tot het huidige initiatief behoren ook de Broedstraten. Deze plekken in verschillende straten bieden creativiteit en werken samen met gemeente en corporatie aan revitalisatie van de buurt. Zij worden gesteund door corporaties die ruimte bieden om het initiatief mogelijk te maken. Naast de Broedstraten is er ook nog de Tolhuistuin. Het eigendom is van de gemeente, maar het beheer wordt gedaan door de stichting die er aan verbonden is (zie bijlage 1).

4.3 Verantwoordelijkheid

In het verlengde van betrokkenheid staat verantwoordelijkheid. Op de ladders zijn we dan aanbeland op de hoogste treden van citizen control, citizen action en citizen power (zie hiervoor de theorie besproken in hoofdstuk 2). Welke verantwoordelijkheden hebben de initiatieven en in hoeverre gaat het hier om het dragen van publieke taken zoals we dat zagen bij het voorbeeld van de Big Society waarbij burgers publieke taken zelf gaan dragen?

4.3.1 De War

Zijp zou *"eigenlijk het gesprek willen voeren in plaats van veel gebonden zijn aan randvoorwaarden of het hebben van verantwoordelijkheid voor bepaalde aspecten, een gesprek over hoe je de welvaart van een collectief van mensen kunt realiseren*" (interview 1). De essentie van de samenleving aldus Zijp. Hij wil graag het beheer overnemen. Op het terrein rust nog steeds een sloopbestemming dus hij ziet het als een soort tijdelijk leegstandsbeheer. *"Regelmatig wordt er oud ijzer gestolen waar nu niks tegen gedaan kan worden. Beheer zou dit makkelijker maken. Het biedt ook de mogelijkheid om meer invloed uit te oefenen. Zo vindt er nu nauwelijks selectie plaats voor huurders"* (interview 1). Tegelijkertijd merkt Zijp op dat dit iets is wat de gemeente moeilijk loslaat. In termen van de Big Society draagt De War ook publieke taken en verzorgen zij zonder enige subsidie van de overheid publieke functies waar iedereen zich bij aan kan sluiten. Zo organiseren zij onder andere theatervoorstellingen en lezingen.

4.3.2 De Wagenwerkplaats

In het gesprek met Sickmann gaat het minder om verantwoordelijkheid, Sickmann draagt verantwoordelijkheid die ze zichzelf oplegt: het scherp houden en aanjagen van de gemeente als zij denkt dat er iets niet goed gaat. Daarnaast biedt de Wagenwerkplaats voorzieningen met een publieke en maatschappelijke taak zoals de Verkeerstuin en de Circusschool die door burgers gerund worden. Als laatste noemt Sickmann ook het initiatief De Groene Loper op het terrein van de Wagenwerkplaats, zij houden zich bezig met het groen op het terrein en betrekken de burgers hier ook in (interview 2).

4.3.3 Singelpark

Het initiatief in Leiden lijkt op die in Amersfoort. Eén inwoner van de stad voelt zich geroepen om actie te nemen aangaande de ontwikkeling van een deel van de stad. De verantwoordelijkheid die het Singelparkinitiatief draagt gaat wel verder. Zij proberen als collectief aan te sturen op een hoge ambitie en de uiteindelijke vertaling daarvan in het plan en het definitieve ontwerp. Als stichting leggen en onderhouden zij contacten met andere bewoners, dragen zij zorg voor de organisatie van informatieavonden en brainstormsessies voor Leidenaren die geïnteresseerd zijn (zie bijlage 1). Zij willen ook de inhoudelijke informatie met een zo breed mogelijk publiek delen. Opvallend is de proactieve houding van de leden naar de gemeente. Ze proberen vooral kansen te zien en zoveel mogelijk de valkuilen te vermijden. Dit staat dicht bij het thema betrokkenheid maar geeft ook aan dat zij die rol spelen in het geheel en dat zij verantwoording voelen voor een goed verloop van het project. Als projectgroep werken zij op basis van een coproductie met de gemeente. De uiteindelijke macht en verantwoordelijkheid mogen dan wel bij de gemeente liggen, de competenties en verantwoordelijkheden van beide partijen komen voor een groot deel overeen. Een belangrijke verantwoordelijkheid die deels bij de projectgroep ligt is de communicatie naar buiten toe, veel van dit werk wordt verzorgd door de vrijwilligers van het initiatief (zie bijlage 1). In een open brief aan het college van B&W van 3 juni 2013 komt het verantwoordelijkheidsgevoel naar voren. Als reactie op het besluit van de gemeente Leiden om het plan uit te stellen, als gevolg van het niet rond krijgen van de financiering voor het beheer van het park, schrijft het initiatief een brief waarin zij de raad dringend verzoekt om het plan geen vertraging op te laten lopen. Op die manier zouden andere financierders af kunnen haken en zou de energie die bij de vrijwilligers leeft teniet gedaan kunnen worden. Veel werk wat door gemeenteambtenaren doorgaans opgepakt wordt is gedaan door de vrijwilligers van het initiatief, op die manier bestaan er ook mogelijkheden om rond te komen bij de beheerkosten. De definitieve beslissing met betrekking tot de start zal nog genomen worden door de raad.

4.3.4 Trust Noord

In Trust Noord wordt het zelforganiserend vermogen van burgers getriggerd door mee te denken over de inhoud van programmeringen in bijvoorbeeld de Noorderparkkamer. Op die manier kunnen zij bijdragen aan de ontwikkeling van het paviljoen dat er staat. Door deze bijdrage ontstaat er een gevoel van eigendom bij burgers, deze ontwikkeling van gevoel van eigendom leidt op haar beurt weer tot beheer en controle van het park (Trust Noord, 2012). Het tot de orde roepen van verkeerd gedrag of het schoonmaken van het park wordt verzorgd door burgers; taken van een plantsoenendienst, betaald door de gemeente wordt hierdoor overgenomen. Deze mogelijkheid van eigen beheer wordt momenteel onderzocht voor andere initiatieven uit de trust. Ook bij het initiatief

van De War wordt gekeken naar de mogelijkheden van eigen beheer, verschil is dat het bij de Noorderparkkamer gaat over publieke ruimte (zie bijlage 1).

De Broedstraten in de trust hebben een maatschappelijke functie en proberen bij te dragen aan de ontwikkeling van talent van de bewoners uit de buurt. Het initiatief wil ook hier graag kijken wat mogelijkheden zijn met betrekking tot het beheer, nu gebeurt dit nog niet en zijn gemeente en corporatie hier leidend in.

4.4 Verwachtingen

In de theorie kwam naar voren dat een succesvol initiatief zonder hulp van instituties niet mogelijk is, daarnaast wordt gesproken over partnerschappen die initiatieven moeten aangaan. Edelenbos et al. gaven in hun tabel waarin zij de participatieladder, bestuursstijlen en rol van burger en bestuur weergaven aan hoe bij coproductie (niveau 4) en meebeslissen (niveau 5) de samenwerking verloopt en hoe partijen ondersteunen. In dit thema wordt aangegeven wat de geïnterviewde initiatieven verwachten van partijen waar zij mee samenwerken.

4.4.1 De War

In beide interviews komt naar voren dat vertrouwen heel belangrijk is. Zoals reeds genoemd is het volgens Zijp de essentie. Ook geeft Zijp aan graag in gesprek te gaan met bestuurders, een gesprek over waarden. Belangrijk hierin, en dat komt ook terug bij de Wagenwerkplaats, is dat burgers gehoord worden, dat er naar hen geluisterd wordt en dat partijen dat ook serieus nemen. De War zoekt ook steun, maar dan in de vorm van een gesprek over waarde waarin visies van elkaar gedeeld worden. Dat moet uiteindelijk leiden tot vertrouwen en empowerment. Zijp geeft aan het volgende graag terug te zien bij derde partijen als het gaat over vertrouwen en empowerment van derden: *"Voor overheid betekent het inzien dat een peerproductie wel degelijk kwaliteiten heeft en diensten kan leveren die voorheen voornamelijk door overheden, ngo's of bedrijven werden geregeld. Voor bedrijven betekent het inzien dat open source ook een marktwaarde heeft en weliswaar een heel ander bedrijfsmodel vraagt, maar dat je daarmee ook kwaliteit krijgt en dat je je R&D voor een deel kunt outsourcen in de crowd. Empowerment is hierin heel belangrijk*" (interview 1). Zijp geeft als laatste aan ook kennisdeling te verwachten. Dit sluit aan bij wat Specht (2013) zegt over kennis. Hij geeft aan dat kennis macht is, en een geslaagd burgerinitiatief draait daarom om informatiedeling.

Wat betreft de corporatie geeft Zijp terecht aan dat er in hun initiatief weinig ruimte is voor wonen, toch zou de corporatie, gezien hun maatschappelijke taken en de ligging van omringende wijken een rol kunnen spelen. Zijp ziet die rol in eerste instantie als een van kennisdeling, wederzijdse kennisdeling over processen en peerproducties (interview 1).

4.4.2 De Wagenwerkplaats

Volgens Sickmann levert het respect op wanneer partijen naar het initiatief luisteren en wanneer het initiatief serieus genomen wordt. Dat was voor hen heel belangrijk, en daarom ook een belangrijke verwachting (interview 2). In het begin had Sickmann geen ervaring en was ze niet 'gepokt en gemazeld', nu is ze veel uitgekookter en weet ze beter hoe het spel gespeeld moet worden. Ze geeft aan geluk te hebben gehad met het duale stelsel waarin het mogelijk was om een initiatief in te dienen bij de raad. Tijdens het indienen zat een raadslid naast haar, dit was heel belangrijk voor haar. *"Het geeft je het gevoel dat je gesteund wordt. Als burger ben je vaak onhandig en in die fase is het goed als je steun krijgt"* aldus Sickmann (interview 2).

Bij het collectief is tijdens het proces een professionele procesbegeleider betrokken geweest die hen verbond met andere partijen. Dit is eerder in de theorie genoemd als belangrijke trekkers en verbinders. Sickmann onderkent die rol van de begeleider en het heeft haar ook sterker gemaakt. Deze steun was belangrijk, Sickmann verwacht ook dat partijen zich verbinden met het initiatief: *"[…] zij kunnen het initiatief versterken door waarde die initiatiefnemers belangrijk vinden te ondersteunen […] coöperatie is iets wat ik van partijen verwacht, coöperatie ja"*. Ook hieruit volgt dat empowerment belangrijk is, *"want ons succes is hun succes"* (interview 2).

Kennis en kennisdeling zijn belangrijk voor een geslaagd initiatief, Sickmann noemt hier de mogelijkheid van informatie die de gemeente bijvoorbeeld heeft over de KvK en het kadaster die van belang kunnen zijn voor het initiatief. In het interview is ook gesproken over woningcorporaties en hun rol in het betreffende initiatief en andere initiatieven. Wat opvalt, is dat zowel op de Wagenwerkplaats als bij De War de rol van de corporatie nihil is. Sickmann ziet net als in de gemeente een maatschappelijke bondgenoot in de corporatie ondanks dat ze denkt dat "*ze er niet op toegerust zijn en dat het systeem waarin zij werken niet werkt"* (interview 2).

Sickmann gaat geeft vervolgens aan wat zij nog meer verwacht. "Het draait *om waarde creëren in de omgeving die door burgers wordt geproduceerd."* Ze benadrukt dat die creatie van waarden in de buurt moet blijven. *"Als het iets oplevert moet het terug de wijk in en niet naar een gemeenschappelijke pot waar het verdwijnt"* (interview 2). Ze hoopt dat partijen als de gemeente, maar nu ook de corporatie daarin willen ondersteunen en bijdragen.

4.4.3 Singelpark

Zoals beschreven gaat het Stadslab Leiden uit van een proactieve houding. Zij voeren het initiatief uit met veel enthousiasme en positieve energie voor de stad. Ze nemen geen genoegen met negativisme uit verschillende hoeken en beleid wat plannen tegen kan houden. Door de coproductie die ze aangaan met de gemeente verwachten ze eenzelfde houding van de gemeente waarin met veel enthousiasme en hetzelfde geloof gewerkt wordt aan de singels van Leiden (Denters et al., 2013). Ze

zijn zich bewust van het feit dat samen met de gemeente meer bereikt kan worden. Er ontstaat een open houding tussen de leden van de groep en de betrokken ambtenaren die wordt gekenmerkt door het luisteren naar elkaar en het ruimte geven aan elkaars ideeën. De sfeer wordt als vertrouwd aangemerkt en men spreekt over gelijkwaardigheid in relaties door onder andere een gelijke achtergrond (Denters et al., 2013). Gelijkwaardigheid is een belangrijk onderdeel van de coproductie, zo niet cruciaal. Dit gaat verder dan stimulerende en faciliterende processen.

4.4.4 Trust Noord

Uit het onderzoek naar de verwachtingen in de initiatieven van Trust Noord komen een aantal eerder genoemde aspecten naar voren. Het mogelijk maken van ideeën en initiatieven is van groot belang, hulp hierin van zowel gemeente als corporatie wordt dan verlangd. Dat kan zijn in overdragen van beheer, aanpassen van regels. Maar ook loslaten, loslaten van het idee dat burgers alleen het niet kunnen (Trust Noord, 2012). Dit staat in relatie tot een andere verwachting. Burgers en bewoners verwachten vertrouwen en verbinding met andere partijen, delen van de stad maar ook zeker verbinden als gemeente of corporatie aan het initiatief.

Daarbij is het van belang dat initiatieven als deze ook verantwoordelijkheid kunnen dragen, over bijvoorbeeld een park, het beheer er van of de exploitatie van publieke en maatschappelijke functies in Amsterdam Noord. Net als de initiatieven in Amersfoort is empowerment dus van groot belang, empowerment van de gemeente richting bewoners en initiatiefnemers om nog meer uit het initiatief te halen waardoor Amsterdam Noord weer terug op de kaart gezet kan worden (zie bijlage 1).

4.5 Conclusie: geen initiatief is hetzelfde

Er is veel geschreven over burgerparticipatie, er zijn veel theorieën beschikbaar en er zijn vormen van beleid ontwikkeld rondom dit thema, maar uiteindelijk is geen initiatief hetzelfde en vraagt elk project om een andere aanpak. Toch zijn er ook overeenkomsten in betrokkenheid en verwachtingen. Respect en vertrouwen worden verlangd en coproductie en partnerships worden bewerkstelligd.

Reflecterend op de theorie dan is er bij zowel De War als het burgercollectief van Sickmann geen sprake van *citizen power* zoals Arnstein (1969) die beschrijft en ook niet het *'beslissen door burgers'* waar Nelissen (1980, in Rimmelzwaan, 2012) over spreekt. Hetzelfde geldt voor de initiatiefnemers van Noord, zij zijn zoekende en hebben de lokale overheid en corporatie wel achter hen staan, sprake van citizen power is hier echter niet. Het zijn wel initiatieven van de derde generatie waarbij actief burgerschap aan de orde is. Daar waar volgens Tonkens (in Rimmelzwaan, 2012) in haar definitie sprake moet zijn van een wisselwerking tussen instituties en burgers is dit bij de Wagenwerkplaats het geval. Het burgercollectief is bereid om verantwoordelijkheden te nemen

en te dragen en de betrokken instituties zullen hen daartoe uitnodigen, ondersteunen en toerusten. Zij werken ook samen in een partnership op basis van de vier p's: publiek, privaat, particulier, proces (De Vries en Kuenen, 2008). Op de ladder van Arnstein is dit trede zes, burgers kunnen onderhandelen met *powerholders*, trede zeven zien we hier ook terug, burgers mogen bijdragen aan het nemen van beslissingen. Bij De War is hier minder sprake van, het ideaalbeeld van een samenwerking zoals beide partijen die zien sluiten niet op elkaar aan. Daar waar het gemeentelijk bestuur niet te veel wil loslaten, wil het initiatief juist meer verantwoordelijkheid en beslissingsbevoegdheid hebben (Zijp, interview 1). Het initiatief in Leiden komt in termen van ladders en citizen power het hoogst, mede ook door de daadkracht van henzelf en samenwerkende partijen zoals de gemeente (zie bijlage 1). Dit initiatief is een goed voorbeeld van coproductie zoals Edelenbos et al. (2006) die veronderstellen waarbij het initiatief meebeslist binnen randvoorwaarden maar ook samenwerkt op basis van gelijkwaardigheid. Iets wat heel duidelijk terugkomt in de theorie over coproductie (Sharpe, 1980). Belangrijke treden op die ladder waren vier (coproduceren) en vijf (meeslissen), met name de vierde trede is dan van belang. Ook Sharpe (1980) schreef hier over; zij toonde aan dat met haar coproductiemodel coproductie tussen gebruikers en gemeente of andere instituties mogelijk was. Met het model kan een balans gevonden worden binnen burgerparticipatie tussen zowel de burger die advies geeft als de burger die samenwerkt. Wat opvalt, zeker bij Trust Noord en de War, is dat burgers heel innovatief zijn en ook graag verantwoordelijkheden dragen (zie bijlage 1 en interview 1 en 2). Betrokkenen zijn betrokken omdat ze zich verbonden voelen met de buurt, wijk en initiatief. Wat dan gebeurt, is dat binnen initiatieven die zich in noord bevinden burgers naar voren treden en verantwoordelijkheden *nemen*. Formeel is er geen overdracht van verantwoordelijkheid naar burgers door gemeente, maar de burgers voeren wel uit. Eveneens opvallend is bij alle initiatieven daarom ook de wil om iets uit te voeren ondanks de randvoorwaarden, of belemmeringen die zich op planologisch of politiek niveau voordoen (zie bijlage 1). Iets wat niet in de theorie terugkomt, maar wat wel van belang kan zijn, is dat binnen grootschalige initiatieven de mogelijkheden van het nemen van verantwoordelijkheid, zoals besproken in de Big Society (van der Steen et al., 2013, Specht, 2013), kan plaatsvinden binnen initiatieven zelf. Voorbeelden zijn het beheer van het park in de Noorderparkkamer en de Broedstraten waar initiatiefnemers de mensen willen verbinden en dus een maatschappelijke taak vervult. Daar waar de theorie zoekt naar formele aspecten rondom zelfbeheer, verantwoordelijkheid en betrokkenheid is opmerkelijk dat veel vanzelf gaat en dat initiatieven zich manoeuvreren in het speelveld van overheid. Op zoek naar betrokkenheid en mee willen denken en participeren in processen aan de ene kant en aan de andere kant mogelijkheden zoeken om op nieuwe manieren bijdragen te leveren aan de ontwikkeling van de buurt en de maatschappij.

In de publicatie van de WRR (2012) en het Jonker-Verwey Instituut (2012) werden redenen genoemd om te starten met een initiatief, dromen werkelijkheid laten worden, ambities hebben, reactie op veranderingen, inspiratie, innovatie en intrinsieke motivatie zijn redenen die genoemd werden. Bij de War in Amersfoort is heel duidelijk dat de intrinsieke motivatie groot is om dit initiatief te ontplooien en een ambitie waar te maken, waar het begon met een zoektocht naar een plek voor kunstenaars ging het verder met het doel om *"…een duurzame vrijruimte te creëren in Amersfoort wat voortbouwt op het hebben van toegang tot kennis en een plek om eigen kunst te maken"* aldus Zijp (interview 1). Het initiatief van de Wagenwerkplaats en het Singelpark zijn ook ontstaan door intrinsieke motivatie, de wil om iets te behouden, maar ook innovatie en creatieve inspiratie speelt een rol bij het Singelpark (Sickmann, interview 2, Denters et al., 2013). Bij Trust Noord gaat het verder, zij hebben een droom om in Amsterdam Noord een trust op te zetten waarin verschillende initiatieven worden ondergebracht. De droom komt tot uiting in de publicatie die ze hebben gemaakt waarin denkbeelden en toekomst uiteen worden gezet (Trust Noord, 2012).

Vraag die rijst, is of burgers de mogelijkheden hebben om op te komen voor hun ideeën, dromen of juist verzet. En of de kwaliteiten aanwezig zijn om, zoals Zijp in het interview aangeeft, het veelkoppige monster van de gemeente te bedwingen. De WRR (2012) stelt dat zonder de volgende drie randvoorwaarden initiatieven niet slagen. Er is een hoofdrol weggelegd voor trekkers van het initiatief die doorgaan waar anderen stoppen en verbinders die partijen kunnen samenbrengen. Zij zijn sleutelfiguren binnen een initiatief. Daarnaast moet er respect zijn voor burgers, zij moeten gekend worden in hun initiatief en rol. Als laatste noemen zij het evenwicht tussen loslaten en sturen. In de interviews zien we dit terug, Sickmann stelt dat zij respect kregen van deelnemende partijen door hun initiatief en in het verlengde van de theorie werd het initiatief ook ondersteund door een begeleider die partijen verbond (interview 1 en 2). Ook bij Trust Noord zijn mensen betrokken die het initiatief trekken en partijen kunnen verbinden. Bij het Singelpark is dit anders, de betrokken projectgroep bestaat grotendeels uit hoogopgeleide vrijwilligers met een baan verschillend van journalisten tot ambtenaren in andere gemeentes (Denters et al., 2013). Zij zijn gewend om zich in een dergelijk speelveld van politiek en ruimte te bewegen en vervullen daarom zelf ook de rol van verbinder en trekker (zie bijlage 1).

Echter, een ruggensteun voor startende initiatieven is belangrijk. Zo kan een gemeente of corporatie financieel bijspringen in de opstartfase. Projecten hebben niet allemaal dezelfde steun nodig, sommige willen ook autonoom zijn zoals het initiatief De War in Amersfoort wat een plan heeft gemaakt om activiteiten kostendekkend te maken. Passende benaderingen van partijen zijn hierbij van belang. Iets wat aansluit bij wat Burke (1968), Connor (1988)en Burns et al. (1994) bedoelen met een verschillende aanpak voor initiatieven omdat elke situatie anders is.

Dit onderzoek werkt uiteindelijk naar de verwachtingen van initiatieven toe. In de interviews en bureauonderzoek is hier op gestuurd, maar gebrek aan eenduidige theorie over dit thema binnen burgerparticipatie maakt een confrontatie op dit gebied niet eenvoudig. Huygen et al. (2012) beschrijven een aantal belangrijke punten die terugkeren bij cases die zij hebben onderzocht. Zij schrijven dat mensen gezien, gehoord en gekend willen worden. Daarnaast is het gevoel van erbij horen belangrijk, serieus worden genomen en respect krijgen zoals dat naar voren kwam bij de Wagenwerkplaats. Daarnaast noemen zij vertrouwen, iets wat in elk initiatief naar voren komt als het gaat om verwachtingen van en naar elkaar (zie bijlage 1). Volgens Zijp draait het eigenlijk allemaal om vertrouwen, het is volgens hem de essentie: "[…] *daar zijn we continue naar op zoek, ook bij andere mensen zodat er een match kan ontstaan* […]" (interview 1). Een match die uiteindelijk de mogelijkheid biedt om als initiatief te groeien, wat Huygen et al. (2012) bedoelen met de mogelijkheid hebben om aan te haken en het hebben van een 'sense of belonging'.

5. Conclusie

Aan het begin van dit onderzoek is de vraag ontstaan wat burgers in het participatieproces verwachten van instituties waarmee zij samenwerken en waarmee zij zich in eenzelfde speelveld bevinden. In de beschrijving van de theorie kwam al naar voren dat participeren van burgers stamt uit het begin van de vorige eeuw, burgers kwamen op voor eigen belangen (Williams, in Day, 1997, Burke, 1968, 1979). Door de jaren heen is de manier van participeren onderhevig geweest aan veel verandering, zowel vanuit het oogpunt van de politiek als ook uit die van de burger. Wat begon met participatie als een vorm van educatie en informeren breidde zich uit tot een vorm waarbij burgers invloed konden uiten op beleid door dit te evalueren. Burgerparticipatie kennen we in Nederland in drie vormen: inspraak op beleid, interactieve beleidsvorming en burgerinitiatieven (Rimmelzwaan, 2012). Deze laatste vorm was onderdeel van dit onderzoek, waarbij gekeken is naar initiatieven die ruimtelijk gezien iets teweeg wilden brengen in de stad. De vraag die centraal staat:

Welke verwachtingen bestaan er bij initiatiefnemers van ruimtelijke ontwikkelingen in de stad ten behoeve van het faciliteren en ondersteunen van het initiatief?

Hiermee is in dit onderzoek getracht om een bijdrage te leveren aan de kennis over dit onderwerp waarbij belangrijk was dat er, in tegenstelling tot veel bestaande theorie, gekeken is vanuit het perspectief van de initiatiefnemers. Aan de hand van het onderzoek naar literatuur en theorie zijn drie thema's naar voren gekomen die frequent terugkomen gedurende de ontwikkeling van burgerparticipatie: betrokkenheid, verantwoordelijkheid en verwachtingen. Deze thema's zijn de leidraad geweest voor het onderzoek waarbij de theorie een belangrijk onderdeel is geweest om de rol en de werking van de initiatieven te kunnen begrijpen.

Om tot een antwoord te komen op de centrale vraag zijn deelvragen benoemd. Het begrip burgerparticipatie en de theorie hierover zijn uitvoerig besproken en behoeven geen verdere uiteenzetting in deze conclusie. Daarnaast is in het inleidende hoofdstuk geschreven over de rol en betrokkenheid van burgers in de ontwikkeling van de omgeving. Bestuurlijk beleid stuurt in nieuwe vormen van gebiedsontwikkeling aan op een organische benadering waarbij burgers invloed en ruimte krijgen om mee te denken, te beslissen en te ontwikkelen in de ruimtelijke ordening. Deze ontwikkeling wordt ook wel gebiedsontwikkeling 2.0 genoemd waarbij particulieren en gebruikers in het proces een belangrijke rol hebben (Buitelaar et al., 2012). Deze benadering is ook duidelijk naar voren gekomen in de ontwikkeling van de Wagenwerkplaats waarbij burgers en gebruikers aanzet hebben gegeven tot actie en ook betrokken zijn geweest in de visievorming van dit gebied. Sickmann, initiatiefneemster, voelde zich begaan en betrokken met de wijk en wilde de mooie plek, die gevormd werd door de Wagenwerkplaats, behouden.

De zoektocht naar een antwoord op de hoofdvraag was tweedelig, enerzijds is er gekeken naar wat er bekend was bij andere onderzoeken over verwachtingen en ondersteuning van burgers en anderzijds is door middel van interviews en bureauonderzoek een beeld geprobeerd te schetsen van de initiatieven en hun verwachtingen. Hieruit kunnen een aantal aspecten geconcludeerd worden die betrekking hebben op de thema's die centraal staan in dit onderzoek.

Betrokkenheid, verantwoordelijkheid en verwachtingen

De deelvragen twee tot en met vier zijn in dit onderzoek een leidraad geweest om de hoofdvraag te beantwoorden. In deze drie vragen zijn de thema's *betrokkenheid*, *verantwoordelijkheid* en *verwachtingen* verwerkt. Het resultaat van deze vragen is beschreven in hoofdstuk vier, hieronder volgt de conclusie.

Burgerinitiatieven ontstaan vaak uit een gevoel bij mensen of een collectief (Knottnerus et al., 2012, Huygen et al, 2013, interview 1 en 2). Drijfveren als ambitie, dromen, doelen of een goed idee brengen mensen bij elkaar en kunnen van iets kleins leiden tot iets groots. Wat de onderzochte initiatieven gemeen hebben is een initiatief ondernomen vanuit 'waarden'. Waarden voor behoud van een cultuur historisch gebied, zoals Sickmann die nastreeft bij de Wagenwerkplaats maar ook waarden voor het hebben en uitvoeren van een ideaal wat duidelijk zichtbaar is bij De War in Amersfoort, Zijp heeft als ideaal om *"in Amersfoort een duurzame vrijruimte voor onderzoek te creëren*" (interview 1). Opvallend was dat het gesprek dan niet zo zeer gaat over financiële kwesties die betrekking hebben op het initiatief of hulp door middel van subsidies. Veel vaker kwamen termen als vertrouwen, empowerment en 'een luisterend oor' aan bod. Zijp noemde het de essentie; hetgeen waar het om draait (interview 1). Betrokken zijn, meedenken en het delen van een visie over ruimtelijke aspecten komen naar voren als een wens van alle vier de initiatieven, de betrokkenheid vormt de basis voor samenwerking en coöperatie. Door een luisterend oor te bieden kan er een gesprek op gang komen tussen burger en een geïnstitutionaliseerd lichaam als een gemeente, corporatie of private partij. Dit gesprek leverde bij het initiatief van de Wagenwerkplaats respect op, eveneens een belangrijke basis voor samenwerking. Het komt ook terug in het initiatief van het Singelpark, waarin leden van de projectgroep in een coproductie op basis van gelijkwaardigheid samenwerken met de gemeente. Een initiatief verwacht deze samenwerking ook van instituties, Sickmann beschreef dit heel mooi: "*ons belang is jullie belang*" en zo stond ze ook in het initiatief; zij was heel erg op zoek naar samenwerking (interview 2). Respect, zoals gezegd vormt de basis, maar het verbinden aan een initiatief is minstens zo belangrijk. Door verbinding ontstaat 'mutual trust' waardoor initiatieven ook meer legitimering krijgen en bereid zijn om verantwoordelijkheden te dragen (zie bijlage 1). Empowerment vanuit andere partijen is hierom van groot belang (Zijp, interview 1, Sickmann, interview 2).

Naast deze, wat meer abstracte verwachtingen, zijn er ook concrete aspecten te benoemen. Zo is het delen van kennis en kunde van belang, kennis en inzicht over ruimtelijke of politieke ontwikkelingen die gaande zijn zoals bestemmingsplannen, of het krijgen van informatie over kadastrale gegevens kunnen het initiatief helpen. Sickmann noemt de gegevens uit het kadaster of KVK waar volgens haar gemeentes doorgaans meer toegang tot hebben (interview 2). Zijp wil graag kennis delen met corporaties over ervaringen met betrekking tot duurzame energie en stadslandbouw (interview 1). In Leiden verwacht men ook daadkracht van de gemeente waardoor besluiten op tijd genomen worden. Wat opvalt, is de terughoudendheid van partijen, zo willen initiatieven (De War, Trust Noord) graag het beheer overnemen van de gemeente met betrekking tot een terrein of park, loslaten en het denken in termen van de Big Society (van der Steen et al., 2013) en het coproductiemodel van Sharpe (1980) is nog niet bij elk onderdeel van de gemeente aanwezig. Sharpe gaf aan dat het van belang is dat gemeente ook loslaten, maar dat het veel vergt om taken over te dragen. In Amersfoort, bij de War, is de gemeente bang dat wanneer dit eenmaal gebeurt, zij niet meer van het initiatief afkunnen en gebonden zijn. Maar, kijkend naar de context van dit onderwerp, waar gemeentes en corporaties financieel aan de grond zitten en op zoek moeten naar nieuwe manieren van financieren, zijn zij steeds meer gebaat bij het inzetten van de kracht van de burger. Zijp en Sickmann geven beide aan dat dit denken nog niet in het systeem zit en dat hierdoor terughoudendheid optreedt en eerder valkuilen worden gezien dan de positieve kanten (interview 1 en 2). In Trust Noord lijkt dit bewustzijn er meer te zijn, met name bij corporaties (Trust Noord, 2012). Corporaties zien de ontwikkeling die gaande is en willen graag betrokken zijn, zij ondersteunen initiatieven door te helpen met de huisvesting van creatieven (Trust Noord, 2012). Samen met de gemeente hebben zij het ook mogelijk gemaakt om de publicatie te kunnen publiceren. Deze samenwerking ligt in lijn met het initiatief in Leiden, hier verwacht men in een coproductie met de gemeente en corporatie te kunnen werken door het hebben van gelijke belangen en maken van goede afspraken (bijlage 1).

Uit het onderzoek, maar ook uit de publicaties die razendsnel achter elkaar uitkomen, blijkt dat het onderwerp burgerparticipatie en dan met name die participatie die burgers aanzet zichzelf te organiseren populair is en dat verschillende initiatieven zich snel ontwikkelen. De resultaten uit het onderzoek laten veel overeenkomsten uit de theorie zien, maar duidelijk is dat initiatieven verschillend van aard zijn en dat de strategie die hier bij hoort nooit hetzelfde kan zijn. Daarnaast is veel theorie geschreven vanuit het perspectief van bestuurders, terwijl theorie die uitgaat van een initiatief juist bij kan dragen aan de ontwikkeling en aanpak van bestuurders. Deze studie heeft hier een bijdrage aan willen leveren door vanuit bestaande theorie over burgerparticipatie in te gaan op het perspectief van de burger om zo twee werelden bij elkaar te brengen. Uit dit onderzoek blijkt dan dat hierin vertrouwen, empowerment, geloof, verbinding en samenwerking aspecten zijn die

initiatiefnemers verder helpen zich te ontwikkelen in een speelveld van instituties, regelgeving en een veranderende maatschappij.

6. Aanbevelingen

Het onderzoek heeft veel inzichten opgeleverd over burgerparticipatie in het verleden en in de huidige praktijk. Vanuit deze inzichten zijn een aantal aanbevelingen te doen richting partijen die zich betrokken voelen met het onderwerp of die te maken hebben met burgers die zichzelf organiseren, van groot belang in een tijd waarin veel aan verandering onderhevig is. Als laatste wordt er een discussieparagraaf geschreven over het onderzoek en de mogelijkheden die betrekking hebben op verder onderzoek.

6.1. Gemeente en corporatie

Dit onderzoek is ingestoken vanuit een maatschappelijke ontwikkeling die de laatste jaren is opgetreden. Binnen de planologie is er een verschuiving gaande van aanbodgericht naar vraaggericht ontwikkelen. Dit vertaalt zich in het betrekken van gebruikers in ruimtelijke ontwikkelingen. Naast deze ontwikkelingen tekent zich een andere zorgwekkende ontwikkeling op. Gemeentes en corporaties worden door de ontwikkeling in de markt geteisterd met financiële problemen. Naast een bezuinigingsoperatie van zowel gemeente als corporatie speelt bij de corporatie ook de discussie over de kerntaken. Wat moeten ze wel en wat moeten ze juist niet doen? Terug naar de kerntaak, betekent dat minder wijkaanpak en geen focus op leefbaarheid? Betekent bezuinigen voor de gemeente achteruitgang van de openbare ruimte, of minder maatschappelijke functies in de stad?

Uit deze studie blijkt dat op al deze vlakken burgers actief zijn, zowel georganiseerd in een collectief als in verschillende kleine initiatieven. Burgers zijn betrokken in hun buurt en hebben hier ook binding mee. Gevolg is dat maatschappelijke betrokkenheid optreedt wat van grote waarde kan zijn voor de ontwikkeling van buurten en wijken. Het is voor gemeente maar ook vooral de corporatie aan te bevelen om de kracht van deze burger, die zich vertaalt in burgerinitiatieven, verder te onderzoeken, in te zetten en te ondersteunen. Voor de gemeente geldt dit ook, burgers die zich mede eigenaar voelen van hun omgeving, zullen ook verantwoordelijkheidsgevoel dragen. Burgers kunnen een maatschappelijke rol vervullen in de stad met initiatieven die zijn opgetuigd en ze kunnen zich ook inzetten voor hun buren en mede stadsbewoners zoals te zien is in het initiatief van Trust Noord in Amsterdam.

Hoe dan? De kern van zelforganisatie en burgerinitiatieven is dat mensen het zelf doen, zowel corporatie als gemeente moet zich er van bewust zijn dat zij zich in een speelveld zullen begeven waar de wens van de burger vooral veel zelf doen is. Men zoekt naar vertrouwen en samenwerking en niet naar randvoorwaarden, regels en kaders waarbinnen activiteiten ontwikkeld kunnen worden. Om de kracht van de burger in te zetten moeten instituties als een corporatie of gemeente zich gaan begeven in het speelveld van deze initiatieven wetende dat men niet op zoek

moet gaan naar controle maar eerder naar coproducties. Pas dan zal de kracht van de burger ook daadwerkelijk bijdragen aan de hierboven geschetste problematiek.

6.2. Discussieparagraaf

Deze paragraaf vormt een terugblik op het onderzoek waarin bediscussieerd wordt wat anders of beter had gekund en waar ruimte is voor verder onderzoek. Het onderzoek is gestart met de vraag wat burgers verwachten van instanties met wie ze samen (kunnen) werken bij burgerinitiatieven. Kortweg verwachten zij respect, vertrouwen, empowerment en gelijkwaardigheid in het proces. Kijkend naar het onderzoek en de uitvoering dan is er vooral een benadering gekozen vanuit het perspectief van de burger. Dit is bewust gedaan temeer omdat de theorie hierin niet uitgesproken is. De theorie die is toegepast is vooral gebaseerd op het fenomeen burgerparticipatie. De theorie over implementatie van beleid op dit gebied is niet meegenomen in dit onderzoek. Ook dit is een bewuste keuze, maar kan bij verder onderzoek van belang zijn omdat implementatie van beleid gebaseerd op uitkomsten van dit onderzoek van belang kunnen zijn.

Naarmate het onderzoek vorderde bleek heel duidelijk dat initiatieven verschillend van aard zijn en dat initiatiefnemers ook heel verschillend zijn. Insteek van de initiatieven kunnen andere waarden hebben. De aard van de mensen verschilt en dat was ook zichtbaar in het onderzoek. Verder onderzoek zou hier theoretisch verder op in kunnen gaan. Bestaan er bijvoorbeeld andere verwachtingen tussen verschillende type initiatieven en hoe komt dat? En bestaat er verschil tussen de grootte van het initiatief? Dit is iets wat in de theorie niet naar voren komt maar wat wellicht wel van invloed kan zijn op de rol in de maatschappij.

Deze studie blijft in gebreke op het gebied van het effect van een burgerinitiatief, wat zijn nu de gevolgen van deze initiatieven en zijn die in kaart te brengen? Daarnaast is het interessant om te onderzoeken of het nu beter is dan zestig jaar geleden toen het participeren van burgers opkwam. In die zestig jaar is er veel gezegd over de benaderingen van burgerperspectieven, verder onderzoek zou het perspectief van de burger kunnen koppelen aan die van bijvoorbeeld gemeenten en corporaties. Twee partijen die gezien de aard van hun werkzaamheden en de huidige ontwikkelingen in de maatschappij vruchten kunnen plukken van een samenwerking met burgers.

Literatuur

André, P.,(2012). Citizen Participation, L. Côté and J.-F. Savard (eds.), Encyclopedic Dictionary of Public Administration. Vinddatum 27 maart 2013 op: http://www.dictionnaire.enap.ca/dictionnaire/docs/definitions/definitions_anglais/citizen_participation.pdf

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners* 35 (4), p. 216-224

Baarda, D.B., de Goede, M.P.M. (2006). *Basisboek methoden en technieken: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwantitatief onderzoek.* Groningen: Wolters-Noordhoff

Binnenlands Bestuur (2012). '*Grondbezit brengt gemeenten in flinke financiële problemen'*. Vinddatum 30 september 2012 op: http://www.binnenlandsbestuur.nl/financien/nieuws/grondbezit-brengt-gemeenten-in-flinke-financiele.3533163.lynkx

Berg, L. van den & Braun, E. (1999). Urban competitiveness, marketing and the need for organizing capacity. *Urban Studies,* 36 (5-6) p. 987-999

Berlo, D. van, (2013). Humberto's Paradox. *Bestuurskunde* 22 (1), p. 44-54

Boerma, M. (2012). *Ruimte voor spontane orde*. Utrecht: Universiteit Utrecht

Bosboom, M. E. (2012). *The coalition of the willing: een onderzoek naar procesomkering als aanpak door de gemeente bij binnenstedelijke gebiedstransformaties*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam (MCD)

Buitelaar, E., Feenstra, S., Galle, M., Lekkerkerker, J., Sorel, N., Tennekes, N. (2012). *Vormgeven aan de spontane stad: belemmeringen en kansen voor organische stedelijke herontwikkeling.* Den Haag / Amsterdam: Planbureau voor de Leefomgeving / Urhahn Urban Design.

Buitelaar, E. (2012). Nederland in 2040: Gebiedsontwikkeling in onzekere tijden. *Grondzaken in de praktijk* 6 (2), p. 26-28

Burke, E. M. (1968). Citizen Participation Strategies. *Journal of the American Institute of Planners*, 34(5) p. 287-294

Burns, D. (1994). *The politics of decentralization*. London: Macmillan

Burns, A.C., Bush, R.F. (2006) *Marketing Research*. 5th ed. Upper Saddle River N.J: Prentice Hall

Castells, M. (2000). *The rise of the network society*. Oxford: Blackwell Publishing

Chanan G. (1999). Regeneration and Sustainable Communities, *Community Development Foundation*

Connor, D. M. (1988). A New Ladder of Participation. *National Civic Review*, 77 (3), p. 249-257

Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches.* Londen: SAGE Publications

Day, D. (1997). Citizen Participation in the Planning Process: An Essentially Contested Concept?, *Journal of Planning Literature*, 11 (3) p. 421-434

Denters, S.A.H., Tonkens, E.H., Verhoeven, I., Bakker, J.H.M. (2013). *Burgers maken hun buurt*. Den Haag: Platform31

Edelenbos, E. van, Klok, P. J., Tatenhove, J. van, & Domingo, A. (2006). *Burgers als beleidsadviseurs: een vergelijkend onderzoek naar acht projecten van interactieve beleidsvorming bij drie departementen*. Amsterdam: Instituut voor Publiek en Politiek

Fagence, M. (1977). *Citizen Participation in Planning*. Oxford, U.K.: Pergamon

Glaeser, E. (2011). *The triumph of the city: how our greatest invention makes us richer, smarter, greener, healthier and happier.* New York: The Penguin Press

Glass, J. J. (1979): Citizen Participation in Planning: The Relationship Between Objectives and Techniques, *Journal of the American Planning Association*, 45 (2), p. 180-189

Graaf, L. J. de (2007). *Gedragen beleid. Een bestuurkundig onderzoek naar interactief beleid en draagvlak in de stad Utrecht*. Delft: Eburon

Gurp, M. van, (2010). *Schuivende panelen in gebiedsontwikkeling*. Utrecht: Hogeschool van Utrecht (MUAD)

Hajer, M., Urhahn, G. (2012). *Vormgeven aan de spontane stad*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

Hart, C., Jones, K., Bains, M. (1997). *'Do the people want power? The social responsibilities of empowering communities'.* in Hoggett, P. (ed), Contested communities, Bristol: Policy Press, p. 180-201

Huygen, A., Marissing, E. van, Boutellier, H. (2012). Condities voor Zelforganisatie. *Wmo Kenniscahier*, 18.

Knottnerus, J. A., Asselt, M. B. A. van, Lieshout, P. A. H. van, Prins, J. E. J., Vries, G. H. de, Winsemius, P. (2012). *Vertrouwen in Burgers.* Amsterdam: Amsterdam University Press

Kweit, M. G., Kweit, R. W. (1990). *People and politics in Urban America*. Belmont, CA: Wadsworth

Marissing, E. van (2008). *Buurten bij beleidsmakers. Stedelijke beleidsprocessen, bewonersparticipatie en sociale cohesie in vroeg-naoorlogse stadswijken in Nederland*. Utrecht: Faculteit Geowetenschappen, Universiteit Utrecht

McArthur (1996). Less *than equal? Community organisations and estate regeneration partnerships*, Bristol: The Policy Press

Melik, R. van, (2012). *College Kwalitatieve Methoden*. Nijmegen: Radboud Universiteit

Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2012). *Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte*. Den Haag: Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Ministerie van Verkeer Ruimtelijke Ordening en Milieu (2010). *Dossier binnenstedelijk bouwen.* Den Haag: Ministerie van VROM

Pateman, C. (1970). *Participation and Democratic Theory*. Cambridge: Cambridge University Press

Peek, G., van Remmen, Y. (2012). *Investeren in gebiedsontwikkeling nieuwe stijl. Handreikingen voor samenwerking en verdienmodellen*. Den Haag: Ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Platform31 (2012). *Organische gebiedsontwikkeling in de praktijk*. Vinddatum 9 maart 2013 op: http://nirov.platform31.nl/Home/Nieuws/Nieuws_Items/Organische_gebiedsontwikkeling_in_de_praktijk.aspx?rId=587#.UU2hwxeQWxA

Pröpper, I.M.A.M., Steenbeek, D.A. (1999). *De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders*. Bussum: Coutinho

Rimmelzwaan, R. (2012). *Participatie, de brug tussen bewoners en woningcorporaties. Hoe bouw je deze brug en hoe blijft hij intact?* Utrecht: Universiteit Utrecht

Sassen, S. (2006). *Why cities matter*. Vinddatum 10 maart 2013 op: http://www.columbia.edu/~sjs2/PDFs/citiesmatter.pdf

Sharp, E. B. (1980). Toward a New Understanding of Urban Services and Citizen Particiation: The Coproduction Concept. *The American Review of Public Administration* 1980 14 (2), p. 105-118

Skelcher, C (1993) 'Involvement and empowerment in local services'. *Public money and management*, 13, p. 13-20

Specht, M. (2013). Zelforanisatie vanuit het perspectief van burgers. Inzichten uit onderzoek naar de pragmatiek van burgerparticipatie in drie Europese steden. *Bestuurskunde* 22 (1), p. 55-65

Steen, M. van der, Bruijn, H. de, Schillemans, H. (2013). De grote samenleving. Over vitaliteit en nieuwe verhoudingen tussen overheid en burgers. Bestuurskunde, 22 (1), p. 5-12

Stewart, M., Taylor, M. (1995). *Empowerment and estate regeneration*, Bristol: Policy Press

Strivers, C. (1990). The public agency as polis: Active Citizenships in the administrative state. Administration & Society 22 (1), p. 86-105

Tonkens, E. (2006). *De bal bij de burger. Burgerschap en publieke moraal in een pluriforme dynamische samenleving.* Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder *hoogleraar Actief Burgerschap aan de Universiteit van Amsterdam op vrijdag 10 november 2006*. Amsterdam: Vossiuspers.

Trip, Y. (2011). *Power to the people*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam (MCD)

Trust Noord (2012). *Van eigen kracht naar trust*. Vinddatum 3 februari 2013 op: http://kennisbank.platform31.nl/pages/28647/Trust-Noord.html

Urhahn Urban Design (2010). *De Spontane Stad.* Amsterdam: BIS Publishers

Verschuren, P., Doorewaard, H. (2010). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag: Lemma

Verbaan, W.V. (2010). Kenmerken van het financieringsproces: ons financieringsmodel is outdated. *Stedelijke vitaliteit: steden zijn lui en 32 andere visies op de vitale stad.* p. 218-223. Venlo: van Grinsven Drukkers

Verbaan, W. V. (2012). *Nieuw Krachtenveld Nieuwe Paradigma's: trendverkenning van de Nederlandse Bouwsector*. Bennekom: Blauwdruk

Verbaan, W.V. (2012). *Het fenomeen stad*. Amsterdam: HvA Publicaties

Verlaat, J. van 't. (2008). *Stedelijke gebiedsontwikkeling in hoofdlijnen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam

Verwest, F., Dam, F. van, (2011). *Van bestrijden naar begeleiden: demografische krimp in Nederland*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

Vries, C.A. de, Kuenen, J. (2008). *Het Wonder van de Wagenwerkplaats, succesvolle gebiedsontwikkeling door publieke, private en particuliere partijen in Amersfoort.* Vinddatum 19 februari 2013, op:
http://www.wagenwerkplaats.eu/Nu---de-Toekomst/Onderzoek---visies-Wagenwerkplaats

VROM (2005). *Burgers betrekken. Een handleiding voor burgerparticipatie*. Den Haag: Ministerie van VROM

Wilson, J. Q. (1963). Planning and Politics: Citizen Participation in Urban Renewal. *Journal of the American Institute of Planners*, 29 (4), p. 242-249

Zeeuw, F. de, (2011). Gebiedsontwikkeling in Nederland: diepe val dwingt tot reflectie. *Rooilijn*, 44 (6), p.404-411.

Zeeuw, F. de, (2007). *Engel uit het marmer, reflecties op gebiedsontwikkeling*. Delft: TU Delft

Zuylen, J. van, Heijden, J. van der, Mark, L. van der, Meiresonne, A. (2007). *Help! Een burgerinitiatief*. Den Haag: Ministerie BZK

Bijlage 1 Tabel primaire data

Initiatief	Betrokkenheid	Verantwoordelijkheid	Verwachtingen
De War Interview 1 Bron: interviews www.dewar.nl	Geen formele betrokkenheid. Maar beperkte invloed. Leggen wel plannen voor die uitgewerkt mogen worden. Voorbeeld stadslandbouw. Sluit niet aan bij BP maar wordt toegestaan. Zou graag betrokken worden door gemeente door een gesprek over waarden	Publieke functies als ateliers, werkplekken, FABlab. Runnen zij zelf. Beheer van terrein zouden zij graag overnemen.	Vertrouwen, empowerment. “Dat is de essentie” Gesprek over waarden. Peerproductie. Kennisdeling
De Wagenwerkplaats Interview 2 Bron: interviews http://www.wagenwerkplaats.eu Het Wonder van de Wagenwerkplaats	Zien gemeente als bondgenoot. Betrokkenheid leidde tot respect en gelijke belangen. Meebeslissen in besluitvorming. Niet formeel, maar wel betrokken.	Als burgerinitiatief verantwoordelijkheid voor aanjagen en scherp houden van partijen. Verkeerstuin en circusschool op WWP door burgers gerund. Groene loper op WWP	Aanhoren van stem en idee. Wederzijds respect. Steun. Coöperatie. Creatie van waarden in de buurt gecreëerd moeten daar blijven.
Stadslab Leiden Singelpark Bron: Burgers maken hun buurt, 2013. http://www.stadslableiden.nl/projecten/singelpark/ http://www.singelpark.nl/ Youtube: TEDxLeiden - The longest park of the Netherlands https://www.youtube.com/watch?v=93Jza5_KDp0&list=PLIDlQLs8-yWBSdft5Buw8Kc6MQNwlgtWj Tegenlicht: Gaten in de Markt http://tegenlicht.vpro.nl/afleveringen/2012-2013/gat-in-de-markt.html	tijdens een bijeenkomst van Leidse burgers in 2009 ontstaan: vonden dat de ontwikkeling van hun stad een creatieve en positieve impuls behoefde. uitgegroeid tot een organisatie van 70 actieve leden en 300 betrokkenen. Stadslab moet zich geleidelijk terugtrekken en het stokje overdraagt aan andere organisaties in de stad die het ontwikkelde idee willen uitvoeren. ‘Stadslabbers’ zijn optimistische, trotse, ambitieuze, creatieve Leidenaren. Ze denken in het groot en ze willen Leiden de internationale allure geven die het naar hun mening nu ontbeert. Geleidelijk ontstond een overleg tussen projectgroep Singelpark en een team van gedreven ambtenaren. De gemeente ontwikkelde een visie op de Leidse Singels en de projectgroep Singelpark schreef daar een uitgebreide reactie	Sturen aan op een hoog ambitieniveau en vertaling daarvan in de ontwerpwedstrijd, zij houden zich bezig met de oprichting van de Vriendenvereniging Singelpark; zij leggen en onderhouden contacten met andere bewoners, organiseren informatieavonden en brainstormsessies voor geïnteresseerde Leidenaren en ze bieden veel inhoudelijke informatie aan een breed publiek. Een belangrijk kenmerk van de projectgroepleden is dat ze een positieve en proactieve houding hebben naar de gemeente, gericht op de kracht van de samenwerking en niet op de potentiële valkuilen. de projectgroep probeert op verschillende manieren bredere groepen Leidenaren bij het project te betrekken Coproduceren betekent dat burgers en ambtenaren partners worden. De bevoegdheden zijn weliswaar verschillend maar de agenda’s, de competenties en de verantwoordelijkheden van beide partijen overlappen elkaar grotendeels.	Stadslab gaat uit van een proactieve houding, enthousiasme en positieve energie voor de stad; men hekelt negativisme ten opzichte van politiek en beleid en het tegenhouden van plannen. Van hun kant willen de leden van de projectgroep Singelpark nadrukkelijk samenwerken met de gemeente en bijdragen aan ideeën, in plaats van te gaan klagen, eisen en protesteren zoals in Leiden volgens hen veelvuldig voorkomt. Beide partijen zijn zich ervan bewust dat ze samen meer kunnen bereiken dan apart. Een ander belangrijk aspect van dit proces van coproductie is de open houding tussen de Singelparkers en de ambtenaren. Die openheid kenmerkt zich door ruimte te geven aan elkaars ideeën en naar elkaar te luisteren. Daarnaast is er een aanmoedigende en vertrouwde sfeer voelbaar

	op. 9,3 miljoen euro beschikbaar. Daarmee werd de ontwikkeling van het Singelpark ook voor de gemeente een serieus en prestigieus initiatief, met de projectgroep Singelpark van Stadslab als partner De projectgroep Singelpark is nauw betrokken bij alle door het gemeentebestuur gezette stappen. leden schreven een inhoudelijke reactie op het visiedocument van de gemeente.	De Singelparkers proberen de gemeente te helpen met de communicatie in de stad omdat ze daar veel kennis voor in huis hebben.	gelijkwaardigheid in de relaties (bijvoorbeeld dankzij een vergelijkbare achtergrond) een cruciaal onderdeel is van coproductie van bewonersinitiatief. Gelijkwaardigheid en partnerschap onderscheiden coproductie van stimuleren en faciliteren. Deze empathie en openheid kan rekenen op veel sympathie van de Singelparkers.
Stadlab Amsterdam Trust Noord Bron: Trust Noord, 2012. http://www.stadlabamsterdam.nl/noord/ Bijeenkomst Vertouwen in Burgers, Pakhuis de Zwijger, Amsterdam.	Klimaat waarbij corporatie, gemeente en welzijnsinstellingen inkrimpen maar buurt niet aan hun lot overlaten. Willen mensen betrekken in ontwikkeling. Mensen voelen zich eigenaar in de buurt, maar zijn het formeel niet. Paviljoen naar Noorderpark gehaald, burgers in betrekken. Ymere sloot direct aan bij het idee. Bewoners worden geactiveerd mee te denken Broedstraten, betrokken in wijk, ondersteund door corporatie (aanbiedingen woningen). Tolhuistuin eigendom van gemeente, beheer bij stichting.	Bewoners geven inhoud aan programmering van Noorderparkkamer → zelforganisatie burger. Bewoners worden professionals en dragen bij aan de ontwikkeling van het paviljoen. Zelforganiserend vermogen neemt hierdoor toe. Door ontwikkeling gevoel van eigendom → leidt tot beheer en controle van park. Schoonmaken van park. Taken overnemen van plantsoenendienst. Onderzocht wordt of elders ook beheer over genomen kan worden. Broedstraten hebben een maatschappelijke functie. Bieden plek voor bewoners, ontwikkeling van talenten. Sturen aan op beheer broedstraten. Exploitatie van parkeerplaats is een wens.	Mogelijk maken, Loslaten, Vertrouwen, Verbinden met elkaar. Verantwoordelijkheid kunne dragen. Empowerment van gemeente richting bewoners.

Bijlage 2 Interviewguides

Interview Harmen Zijp van De War
Interview Joke Sickmann, initiatiefneemster van De Wagenwerkplaats
Burgerparticipatie in stedelijke ontwikkeling

Algemeen:

Kun je iets vertellen over de start van het initiatief?

Welk doel hebben jullie?

Hoe financieren jullie het initiatief?

Waarom ben je hiermee gestart?

Voelde je je consument of een burger, voordat je dit initiatief nam?

En hoe is dat nu?

De mate van betrokkenheid van burgers tav ruimtelijke ontwikkelingen

In hoeverre hebben jullie een stem aangaande de toekomst van het terrein?

Hoe verloopt het proces waarbij beslissingen worden genomen die jullie aangaan?

Samenwerking met derden over beslissingen?

Verantwoordelijkheid (beslissingen, urban services etc.)

Welke verantwoordelijkheden hebben jullie?

Zijn jullie bereid meer verantwoordelijkheid over te nemen van lokale overheden?

Publieke taken

De Big Society in England zegt dat burgers heel goed verantwoording kunnen dragen voor publieke taken, soms zelfs beter. De overheid ondersteund dit door achter de derde generatie burgerparticipatie te ondersteunen. Wat zijn de maatschappelijke taken die jullie opnemen?

Zouden jullie hulp nodig hebben bij het verzorgen van deze zogenoemde urban services?

Faciliteren/ondersteuning

Big Society/ Red Tory/ Phillip Blond: overheden en instanties moeten dat faciliteren. Wat is dan volgens jou belangrijk, hoe kunnen jullie ondersteund worden?

- Financieel?
- Hoe belangrijk is empowerment?
- Hoe belangrijk is vertrouwen?
- Waardering?
- Betrokkenheid?

Hoe worden jullie ondersteund?

Met welke partijen hebben jullie tot nu toe samengewerkt?

- Arnstein noemt partnerships in participatie. Zijn jullie partnerschappen aangegaan?

Hoe is die samenwerking verlopen?

Wat verwacht je van die partijen?

Wat hebben die partijen voor het initiatief betekend?

Hoe stonden de partijen tegenover jullie initiatief en jullie rol?

- Merk je weerstand tussen jullie als initiatief en professionals van de gemeente of van andere instituties?

Bijlage 3 Interviewverslagen

Interview 1: Harmen Zijp, De War, Amersfoort

LJ: Leander van der Voet
HZ: Harmen Zijp

LJ: Hoe zijn jullie gestart met het initiatief? Wanneer, wat heeft je er toe aangezet
HZ: Er is niet een scherp moment, het is gegroeid het is in zekere zin 10 jaar of 11 jaar geleden begonnen toen we hier introkken als kunstenaarscollectief. Uhm.. tweede startmoment is denk ik toen Diana en ik begonnen met het project het knopjesmusuem en daarvoor een hoop kennis nodig hadden die we in huis haalden door een serie open workshops te organiseren. Waardoor die werkplaats een verzamelpunt werd voor een hoop mensen van buiten deze plek. En dat heeft weer de mensen en de ruimtelijke middelen opgebracht om dat fablab op te starten en nou steeds meer gedeelde plekken die draaien om kennisdeling. En een derde start is geweest.. toen we er achter kwamen dat de gemeente die fabriek wilde verkopen en… de.. we de toenmalige wethouder spraken die zei ja er is wel een projectontwikkelaar die daar eigenlijk een eerste zeggen in heeft, maar ga vooral je plannen maken enne ik probeer jullie daarin mee te nemen. En toen zijn we voor het eerst serieus echt plannen voor de toekomst voor deze plek gaan maken. En is het ook heel bewust ons beleid geworden om elke mogelijkheid die we zagen om hier extra ruimte als gedeelde plek te verwerven en in te richten en te benutten. Nu zitten we eigenlijk sinds 1 jaar bij de vierde start namelijk dat we dan officieel met het vertrek van die projectontwikkelaar de eerste partner voor de gemeente zijn om hier een bod op uit te brengen.
LJ: Wat is het doel van het initiatief?
Nouja in eerste aanzet was het doel dus om een plekje te hebben voor onze eigen kunst, maken. Tweede start was het doel, uhm, zelf toegang te krijgen tot meer kennis en bij de derde start was het doel om in Amersfoort een duurzame vrijruimte voor onderzoek te creeren wat voortbouwt op de eerste twee doelen, daarin past onze eigen activiteiten en krijgen die kennisuitwisselnetwerken een vast onderkomen. En bij de vierde start was het doel om concreet de organisatie op te zetten. Daarin hebben we de cooperatie opgericht en het cashflow algoritme geschreven en gaat het echt om hoe creer je nou ook de sociale infrastructuur die de ontwikkeling en de instandhouding van zo'n vrijruimte kan dragen.
LJ: Hoe wordt het initiatief gefinancierd?
We streven ernaar om alle gebouwen voor een kwart in te richten voor de common goods, als openbare werkplaats, als oefenruimte of als theaterplek of tuin. Grotedeels uit kosten te halen door andere delen van de ruimte die beschikbaar wordt gesteld zwaarder te belasten en dat gebeurt nu feitelijk ook al. De werkplaats wordt gedeeld met 7 mensen en daardoor kunnen we een deel van de tijd beschikbaar stellen aan theater makers die een plekje zoeken om een voorstelling te spelen of voor bijvoorbeeld het Studium Generale van De War. Het Fablab werkt hetzelfde, boevenverdieping wordt verhuurd om zo de verdieping eronder, het Fablab, te financieren. Daarnaast krijgen we bezoekersbijdragen.
LJ: jullie proberen zo veel mogelijk zelf te regelen en tot stand te brengen.
HZ: Ja. Bij de aankoop uiteindelijk zal veel afhangen van de uiteindelijke taxatie. Wat moeten we ervoor betalen, en dat kan afhankelijk van wat er in de bodem zit verschillen van plus een miljoen en min een miljoen. Daar hangt veel van af. Zoveel mogelijk zelf regelen en niet afhankelijk zijn van subsidies. Waar mogelijk eerder met crowdsourcing dan met een banklening. Zal een mix worden
LJ: Het kan ook gaan over iets wat tussen een financiering zit en een subsidie, bijvoorbeeld een gift van een derde partij als en gemeente?
Hz: Ja, bijvoorbeeld de coop die we nu hebben opgezet, de Coop plan B is ook weer een onderzoekscooperatie en daar gaat het om een mix van kunst wetenschap en techniek duurzaamheid. Zijn allemaal dingen waarvan je niet op voorhand kunt zeggen wat het verdienmodel is en wat je daar over een jaar uit kan slepen waardoor je een makkelijk businessplan kan schrijven. Maar die we wel allemaal de moeite waard vinden omdat daar vaste waarde in zit. Wat we doen is alsvolgt: de projecten worden ondergebracht in de coop en die kunnen gebruik maken van de structuur van de coop, dus de rechtsvorm, de bankrekening, de administratie, misschien wel gezamelijke publiciteit of acquisitie en dat soort dingen. En van de inkomsten die daar mee gegenereerd worden, wordt een vast percentage afgedragen aan de coop wat in een gezamenlijk spaarpotje waarmee de coop kan kickstarten, waardoor je, wat klassiek afhankelijk was van overheidssubsidies voor innovatie en cultuur, nu autonoom verdient kan worden en de eigen peergroep kan worden gefinancierd. Dat is een soort model wat we eigenlijk ini alle dingen zoeken, in de exploitatie, de bouw maar ook start van projecten in sociale structuur van projecten moet dat terugkomen.

LJ: de reden van jullie start is omdat jullie een plek zochten voor het kunstenaarscollectief. Werd er in andere plekken niet voorzien in deze behoefte? Of een andere reden?
HZ: simpel, ik was een theatergroepje begonnen en dan heb je plek nodig om je decor te maken en je voorstelling te repeteren.
Lj: Vanuit die gedachte is het gegroeid tot wat het nu is.
HZ: Ja, daar is het mee begonnen. Had ook net zo goed iets anders kunnen zijn, maar het grappige is dat je met theater maken specifiek een groep kunstenaars hebt die gewend zijn om veel samen te werken, doorgaans maak je een voorstelling niet in je eentje, itt beeldende kunst. En je hebt ook een groep die gewend is om een grote investering te doen want om een voorstelling te maken moet je veel repeteren, decor bouwen noem maar op. Daar gaat een grote investering aan vooraf itt bijvoorbeeld muziek. En je hebt ook weer iets nodig wat een fysieke plek nodig heeft itt film. Dus van alle kunstvormen is theater net een soort selectief filter voor een type mens wat al die kwaliteiten verenigd die je nodig hebt om zo'n initiatief te starten.
Lj: Was het iets dat ontbrak, was er de behoefte om dat op te starten?
Nee, nouja bij mij was de behoefte om theater te maken het is zeg maar achteraf dat je probeert te duiden hoe komt het nou dat er in zo'n groep blijkbaar een mimiek ontstaat wat aanzuiging heeft op anderen en waarmee je uiteindelijk besluit zo'n fabriek te kopen. Er zijn heel veel kunstenaarsclubjes bezig, waarom gebeurt dat hier nou juist? Ik denk dat het deel te maken heeft met het type kunstenaar wat daar mee bezig is geweest. Voor wat het waard is hoor. Je ziet ook heel veel clubjes die een pand kraken, dan daar iets doen en daarna stort het weer in.
LJ: theorie→ consument vs burger. Voelde jij je voor het initiatief meer consument dan burger?
HZ: Nou… nee. Dat geldt voor mij niet zo persoonlijk. Ik ben mezelf heel erg bewust geworden dat als je iets wilt je daar gewoon moeite voor moet doen en dat je zelf aan zet bent en dat je niet moet wachten tot dat het geluk bij je aanbelt. Maar dat is een algemeen mechanisme wat voor iedereen geldt in de maatschappij zoals die is of zoals die was. Wat we wel merken bij bijvoorbeeld dat FAblab, is dat er een communicatieslag nodig is wat precies gaat over wat je net benoemt. De verwachting is dat voor het Fablab al is betaald. Of dat dat met subsidie tot stand is gekomen en dat je daar als consument daar naar binnen kunt lopen zoal je bij de bibliotheek naar binnen kunt lopen. En zo werkt het hier niet. Dat is iets wat je wel moet communiceren naar anderen toe. Het is zoeken, een worsteling naar het creeren van een nieuw soort cultuur waarbij mensen steeds zich bewust zijn van wat ze zelf moeten bijdragen. In het begin hadden we vaak gesprekken met mensen die we vertelden over onze projecten en initiatieven dat we zonder subsidie doen. Sommigen zeiden aan het eind: "ja maar als jullie subsidie straks stopt dan is het klaar…"…. Je vertelt dat je autonoom bezig bent en dat huur betaalt en geen subsidie ontvangt. Het zit zo bij mensen ingebakken dat je wel subsidie krijgt. Men gaat er vanuit dat kunstenaars subsidie ontvangen, antikraak voor niks werken en dat overigens prima vinden. Want ze vinden het heel goed dat er kunstenaars zijn in de maatschappij, dus niet eens vanuit een verongelijktheid, mensen vinden het prima, maar ze gaan er wel vanuit. En dan moeten wij uitleggen dat wij hier gewoon huur betalen en dat we zonder subsidie werken en dat wij dat overigens prima vinden want wij vinden dat het beter is om het autonoom te doen en dan zit je met zo'n verschillend verwachtingsniveau van hoe het werkt dat je eerst een communicatieslag nodig hebt.
LJ: maar bijvoorbeeld de communicatie met een gemeente of een andere partij die dat wel weten dat jullie autonoom zijn, zit die verhouding er ook niet in? Denken zij dat ook?
HZ: ik heb het nooit hard kunnen maken, maar mijn vermoeden is dat iemand die zelf zijn leven lang gewoon een reguliere baan heeft gehad en dus hooguit bij een eerste sollicitatie of een baanwissel heeft moeten nadenken over wat een redelijk inkomen is, maar voor de rest automatisch geld op zijn rekening krijgt gestort automatsich spaart voor pensioen en alle zekerheden dat het een hele grote stap is om je te verplaatsen in een zzp'er die dat allemaal zelf moet doen. En als je dealt met een overheid heb je per definitie te maken met ambtenaren die dat allemaal automatisch hebben. Dus ik heb dat nooit ook heel hard gevraagd, maar ik heb stellig de indruk dat het voor de meeste ambtenaren moeilijk is om zich te verplaatsen in het bestaan van een autonoom kunstenaar die dat dus niet allemaal automatisch krijgt.
LJ: dus op dat gebied voelen jullie je wel burger, maar worden jullie vaker gezien als de consument door die partijen?
HZ: ja dat weet ik niet, misschien niet eens als consument. Dat is een goede vraag.
LJ: zij vormen beleid, zij zijn er voor om dat allemaal in goede banen te leiden..
HZ: laat ik het zo zeggen, Jurgen van der Heijden, geeft hier nu een cursus, een collegeserie "Nieuwe maatschappelijke productie". En dat gaat eigenlijk over het gegeven dat alle diensten en goederen in onze maatschappij door overheden bedrijfsleven en ngo's geleverd worden. En dat zijn allemaal organisaties met doel missie en werkwijze en die zijn ook gewend met elkaar te werken. Op het moment dat er dan zo'n burgerinitiatief komt, die zeggen ja maar wij willen ook een dienst of een goed in de maatschappij organiseren

en dat regelen, dan is het niet eens meer de vraag of zo'n overheid jou ziet als consument of burger, het past gewoon helemaal niet in het denken. Dus misschien zien ze je niet eens als consument, maar als iets wat …
LJ: wat ik bedoel te zeggen is, als consument kun je naar de supermarkt gaan en alles kopen wat in het rek ligt en meer niet. En als burger kun je ook zelf invloed uitoefenen op wat uiteindelijk in die schappen ligt. Dat je dus ook betrokken wordt bij de vorming van het beleid in dit geval van de gemeente en voor deze plek. Kijkend naar jullie initiatief zijn jullie eerder een burger dan de consument. Door het eigen initiatief en de invloed die jullie hebben op het terrein.
HZ: Ja dat is zo.. Je kunt het ook zeker niet generaliseren, elke overheid is een veelkoppig monster met verschillende afdelingen. Iedere afdeling en ieder persoon daarin is anders, maar ik denk dat de structuur zoals die is of zoals die was er vanuit gaande dat dat beleid wordt bepaald voor een deel door het democratisch proces waarbij burgers kiezers zijn die eens in de vier jaar partijen kiezen en die partijen die bepalen beleidslijnen die via de raad worden ingevoerd en voor een deel via het college worden geïmplementeerd, dus daar zit voor een deel de invloed van de burgers. Maar dat is heel geïnstitutionaliseerd en dat gaat in een proces wat maar eens in de vier jaar actueel is. En voor de rest wordt het bepaald aan de hand van bepaalde porcessen en onderzoeken naar welbevinden van consumenten of van burgers die uiteindelijk ook zn weg vindt in beleidslijnen en noem maar op, maar dan wel inspraakporcedures zijn bevoegd en waar wordt gehoord zodat burgers hun stem kunne laten horen. Maar feitelijk zijn daar ambtenaren die vooral sturen op eigen analyse van de maatschappij. En die analyse die wordt dan gevormd en gevoed en bijgestuurd door het democratisch proces en door onderzoeksbureaus die rapporten schrijven.
LJ: je beschrijft 60 jaar burgerpraticipatie. Inspraak, interact beleidsvorming, burgerinitiatief.
HZ: Maar overheid en ambtenaar bepalen nog steeds wat goed is voor de maatschappij en daar dus in stuurt en niet zozeer andersom.
LJ: kentering lijkt gaande waarbij niet de burger participeert, maar waarbij de overheid participeert in een burgerinitiatief. Overheden sturen hier nu ook op.
HZ: maar wat je nu veel ziet, is dat dan die overheid toch weer probeert te sturen. Dus ruimtes creeren waar burgers kunnen participeren.
LJ: dat is eigenlijk het loslaten, iets wat een ambtenaar heel moeilijk vindt.
HZ: ja. Wat ontkenning is van de taakstelling van een ambtenaar.
LJ: Als ik het zo aanhoor dan denk ik dat er in ieder geval twee dingen belnagrijk zijn, dat je het vertrouwen krijgt van een gemeente dat je iets kan uitvoeren dat je als het ware gezien wordt, ook door andere partijen, dat ze weten wat jullie doen dat je informatiebehoefte met elkaar kunt delen. Vertrouwen en empowerment van andere partijen om je initiatief te ontplooien zoal je dat zelf in gedachte hebt. Zijn dat de twee dingen die je verwacht?
HZ: Wat ik mis is een dialoog over waarde. Dus wat ik verwacht van een overheid is een aanspreekpunt waar je het kunt hebben over een al dan niet gedeelde visie van hoe een maatschappij functioneert en wat daarin de rol en de waarde is van bijvoorbeeld kunst en cultuur, you name it, het maakt niet uit... En dat je vanuit die visie gaat kijken hoe je dat het beste kunt realiseren. En wat jij beschrijft is nog steeds een begrip voor een particulier initiatief en dat je gehoord wordt. Dat is heel fijn en natuurlijk moet dat ook gebeuren en gelukkig gebeurt dat nu ook steeds meer, maar daarmee ga je nog steeds voor bij aan dat zon burgerinitiatief eigenlijk probeert een maatschappij vorm te geven. En dat is wat anders… en daarmee een deel van de rol van de overheid naar zich toetrekt. Er dus een fundamenteel verschil tussen een burgerinitiatief zien als een nieuw soort bedrijf of ngo of.. dan gaat het over een soort particulier belang wat je als overheid moet bedienen of waar je je tot moet verhouden of wat je een rol moet geven maar steeds gedacht vanuit het belang van dat initiatief, wat je een plek moet geven voor moederoverheid vs dat initiatief wat zelf ook een overheid is die probeert een maatschappij vorm te geven voor een bepaald ideaal.
LJ: je wilt gewoon gehoord worden niet zozeer als initiatiefnemer zelf, maar meer als het idee wat je hebt als initiatief voor de maatschappij om dat te kunnen delen.
HZ: dan pas kun je een gesprek krijgen wat gaat over waar de gemeente sommige dingen helemaal moet loslaten. Ipv hoe de gemeente ruimte kan creeren voor een bepaald initiatief om dingen te kunnen doen.
LJ: misschien is ruimte creeren ook wel loslaten.
HZ: Is het misschien wel, maar op het moment dat je het hebt over ruimte creeren heb je het wel weer over bepaalde vergunning afgeven of dingen institutionaliseren door die zelfde overheid, waarbinnen dan zo'n initiatief een plek krijgt. Waarbij vanuit een ander perspectief, wat echt nuance, waarbij je zegt hier heffen we een stukje overheid op, hier wordt het al geregeld.
LJ: nu is er een soort samenwerking maar je bent gebonden aan randvoorwaarden die een andere partij voor jou stelt. Eigenlijk zou je veel meer zelf macht/verantwoordelijkheid willen dragen omdat…

HZ: eigenlijk een gesprek willen voeren om de welvaart van een collectief van mensen te realiseren, wat de essentie is van een samenleving.

VANAF HIER SAMENVATTING VAN DAT WAT GEZEGD IS.

LJ: Betrokkenheid tav ruimtelijke ontwikkelingen. In hoeverre hebben jullie een stem aangaande de toekomst van dit terrein? Wat is jullie betrokkenheid?
(geldt voor zowel het terrein als de omgeving als ook het eigen initiatief)

HZ geeft aan dat zij een visie hebben neergelegd waar onder andere stadslandbouw in voorkwam. Dit conflicteerde echter met het bestemmingsplan. Hierdoor kan veel niet plaatshebben.
Sommige dingen gaan dus niet, maar inmiddels is het zover dat wanneer De War aan de gang gaat, niemand hen tegen houdt. Dus er is in die zin invloed maar formeel mag dat niet genoemd worden.
Daarnaast proberen zij deelplannen te agenderen bij de gemeente.
Ze zitten in de molen en er is een vorm van invloed, die zich echter beperkt tot een aantal mogelijkheden.
LJ: Is al benoemd, volgende vraag was: hoe verloopt het proces waarbij beslissingen worden genomen die jullie aangaan? Echt formeel betrokken dat gebeurd nog niet? Behalve inspraak op plannen waar iedereen op kan reageren.
HZ: Ze worden wel betrokken, gemeente vraagt wat ze willen. Kunnen we (gemeente) dit mogelijk maken? Maar, zegt HZ, het gaat niet over de vraag in welke maatschappij wil je leven en wat kunnen we daar aan bijdragen, past de manier van omgang met de grond daarbij en is er plek voor stadslandbouwproductie? Dit zou hij liever met een gemeente overleggen zodat samen gekeken kan worden hoe we een bestemmingplan kunnen inrichten. Dat gebeurt niet.
LJ: corporatie met veel connecties naar bewoners toe en speler tussen burger en overheid, is dit voor jullie interessant?
HZ: niet relevant, niet zoveel raakvlak omdat er weinig wonen terugkomt in het initiatief.
Aan de andere kant geeft hij aan dat het een belangrijke speler is die nu op andere plekken wel veel doet voor initiatieven. Echter ziet hij hier nog niet direct meerwaarde.

LJ: Wat zijn jullie verantwoordelijkheden, kun je die benoemen?
HZ geeft aan het beheer graag over te nemen van de makelaar. Soort tijdelijk leegstandsbeheer.
Regelmatig wordt er oud ijzer gestolen waar nu niks tegen gedaan kan worden. Beheer zou dit makkelijker maken. Het biedt ook de mogelijkheid om meer invloed uit te oefenen. Zo vindt er nu nauwelijks selectie plaats voor huurders. Krijgen zij het in beheer kunnen ze in plaats van het nu te verhuren voor opslag, het verhuren voor andere doeleinden waar ze wat meer aan hebben zodat zij ook wat kunnen sparen voor de uiteindelijke koop en exploitatie van het terrein.
HZ geeft aan dat dit iets is wat de gemeente moeilijk loslaat.

LJ: in hoeverre beslissen jullie wie hier iets komt huren?
HZ geeft aan dat het een omslachtig proces is waarbij via de makelaar ruitmes verhuurd worden. De makelaar verhuurt ruimte waarbij het initiatief mede bepaalt wat er in die ruimte gebeurt. Er is nu inspraak mbt aan wie die makelaar verhuurt maar niet in het huurbedrag.
Volledig beheer is een oplossing om meer te kunnen doen en ook om meer bij te dragen in beslissingen. Bijkomend voordeel is dat de gemeente ook ontlast wordt echter geeft HZ aan, de gemeente is bang dat wanneer de koop van het terrein niet doorgaat ze niet afkunnen van hen als beheerder.

LJ: Zijn jullie bereid meer verantwoordelijkheid te nemen (al beantwoord) maar in hoeverre, want jullie hebben ook een publieke functie die jullie zonder subsidie in stand houden zoals het fablab, ziet de gemeente in dat jullie ook een publieke functie hebben?

Gemeenteraad wel, wethouder ook. Ambtenaren/uitvoerende deel ziet dat niet. Past niet in het systeem. Afdelingen zien waarde voor de stad niet die wordt vertegenwoordigd door kunst en cultuur en het initiatief. Cultuur lijkt een kostenpost waarvan niet duidelijk is wat het opbrengt aldus HZ die denkt dat de gemeente zo naar kunst en cultuur kijkt terwijl het volgens hem een grote waarde vertegenwoordigt die enkel terug te zien is bij de balans van financiën en vastgoed. Maar niet als zodanig wordt benoemd. Kostenposten zijn gesplitst door gescheiden boekhouding.

HZ geeft aan dat zij taken vervullen in het sociaal domein, cultuurdomein, innovatiedomein terwijl nu het overleg plaatsvindt met afdeling RO van gemeente.

LJ: Corcreatie is een stap er tussen. Samen met een derde partij publieke taken opzetten en op je nemen.
Er zijn veel samenwerkingen die we aangaan.
LJ: cocreatie waar ik op doel is samenwerking waarbij plan samen wordt gemaakt en uitgezet.
HZ: cocreatie in burgerinitiatieven ken ik niet. Waar partijen elkaar als volwaardig gelijke zien.
LJ: Stadlab Amsterdam en Leiden zijn vormen waarbij burgers zelf initiatieven nemen, burgers maken plan en mogen ook uitvoeren met hulp van een derde partij.
Geldt in mindere mate voor de War omdat zij graag autonoom willen handelen en dus ook minder afhankelijk willen zijn van derden.
LJ: en de Wagenwerkplaats?
HZ: Initiatief voor het inzien van waarde van WWP is burgerinitiatief. Maar uiteindelijk hebben zij geen vinger in de pap in de ontwikkeling van het terrein.
HZ ziet het als een wasse neus net als creative cities en burgerparticipatie. Het lijken volgens hem modegrillen die door de overheid worden geaccommodeerd. Het lijken processen met een institutionele inslag aldus HZ.

LJ: Wat zou er volgens jou nodig zijn om wel zo'n initiatief te laten slagen, vanuit het oogpunt van een initiatief gezien? Gelijkwaardigheid? Vertrouwen?
HZ: ik weet het niet. Misschien dat Michel Bauwens in zijn lezing hier antwoord op geeft.
Misschien dat het bestaande systeem harder moet crashen, wil dit gaan werken.

LJ: met als gevolg dat er bewustwording ontstaat aan de andere kant van de muur?
Ja misschien. Iets wat leidt tot een nieuwe inrichting van de maatschappij.

LJ: heeft het te maken met loslaten van aan de ene kant de ambtenaar en het vertrouwen hebben in de creativiteit en de kunde van een burger of burgercollectief en daarbij ook dus inzien dat wat zij brengen waardevol is voor de ontwikkeling van een gebied, een wijk, terrein, stad? En omdat te bewerkstelligen is de vraag wat daar voor nodig is.

HZ: onderliggende vraag is of het kan. Je kunt ook vragen wat is er voor nodig om een koe te laten vliegen. Als het niet in het beestje zit dan gaat het niet gebeuren. Het mechanisme van de overheid laat het moeilijk toe. Veel waarden worden in subnetwerken georganiseerd. Vroeger energieleverancier, nu netwerken van burgers in energiecoöperaties die energie produceren.

LJ: Kan er een derde partij tussen zitten?
Ja wellicht kan het de schakel zijn die burger en overheid verbindt.
Over de driehoek van overheid, markt en burger stelt HZ zich de vraag: klopt het plaatje wel? Geeft dit figuur ons de mogelijkheid om het systeem of de manier waarop de samenleving werkt te veranderen? Volgens het figuur vindt er een verschuiving plaats, maar is dat wel de juiste, en is dat wel wat er gaande is?
LJ: Ben je bekend met de Big Society van Philip Blond?
HZ: wel eens van gehoord.

LJ: Hebben jullie hulp nodig van andere partijen om die taken op je te nemen of uit te voeren? In wat voor een vorm dan ook bij het uitvoeren van die maatschappelijke taken.
Feitelijk niet nodig. Nogmaals komt naar voren dat ze graag autonoom willen zijn wat dan botst met dit idee. Mensen kunnen zelf helpen en een bijdrage leveren als dat nodig is.

LJ: faciliteren is nodig, kan ook in de vorm van beheer overdragen.
Ja inderdaad, vormen als het overhevelen van beheer of ruimte bieden aan initiatief zijn belangrijk. Daarbij speelt ook wetgeving een rol. Echter geeft HZ aan als kanttekening: wordt wetgeving van de Big Society (in Engeland) ingehaald door praktijk? In hoeverre moet dat via wetgeving geregeld worden, gaat het niet vanzelf uit eigen initiatief?
Hier blijkt het lastig ook bijvoorbeeld voor het beheer van de oevers van de Eem naast het project.

LJ: Faciliteren, ruimte bieden om te ontplooien, empowerment en vertrouwen. Hoe belangrijk is het voor jullie?

HZ: Daar gaat het om, het is de essentie. Daar zijn we naar op zoek ook bij andere mensen zodat er een match kan ontstaan.

LJ: Moet leiden tot betrokkenheid, ook van andere partijen?

Betrokkenheid maar ook meer autonome waardecreatie.

Iets wat HZ meer bij derde partijenwil zien is:

Voor overheid betekent het inzien dat een peerproductie wel degelijk kwaliteiten heeft en diensten kan leveren die voorheen voornamelijk door overheden, ngo's of bedrijven werden geregeld.

Voor bedrijven betekent het inzien dat open source ook een marktwaarde heeft en weliswaar een heel ander bedrijfsmodel vraagt, maar dat je daarmee ook kwaliteit krijgt en dat je je R&D voor een deel kunt outsourcen in de crowd. Empowerment is hierin heel belangrijk.

LJ: zijn er partnerships?

Ja continu op projectbasis. Met name inhoudelijk.

LJ: ook partijen die minder inhoudelijk betrokken zijn, maar meer als partner? Corporatie?

HZ: partners voor meer legitimering bij de overheid zou wellicht kunnen maar met name obv inhoud vinden er partnerships plaats.

De legitimering zal ook groter zijn als veel partijen zijn verbonden aan het initiatief, hierdoor wordt het belang (ook voor de gemeente) groter. Zo kan de corporatie bijdragen icm stadslandbouw.

Dergelijke samenwerkingen bieden meer mogelijkheden in het overleg met de gemeente.

LJ: Wat zou je verwachten van een corporatie, ondanks dat je niet direct een link ziet? Wat zou een corporatie hier kunnen betekenen?

HZ: Wat doen ze precies?

LJ: Naast huisvesting ook een belangrijke maatschappelijke functie.

HZ geeft aan dat kennisdeling belangrijk is, zij kunnen kennis halen over peer to peer netwerken om te gebruiken in projecten en andere initiatieven. Daarnaast kunnen zij kennis van de corporatie goed gebruiken bij het organiseren van publieke functies. Met name het opbouwen van kennis is van belang en het vervolgens delen.

LJ: Hoe ziet de toekomst eruit?

Binnen twintig jaar moet het plan voltooid zijn volgens HZ, het moet een publieke functie hebben door de ontwikkeling van het gebied. Daarnaast is de relatie burger overheid veranderd, de muur die er is en de kwesties over los laten en elkaar begrijpen zijn opgelost. Het initiatief geldt als een legitiem onderdeel in de ontwikkeling van het geheel.

Interview 2: Joke Sickmann, De Wagenwerkplaats, Amersfoort

LJ: Leander van der Voet
JS: Joke Sickmann

LJ: Wat heeft u er toe aangezet om dit initiatief te starten?
Joke geeft aan dat deze vraag altijd als eerste gesteld wordt, maar dat is logisch, zo telt ze, want zo begrijp je waar het over gaat. De aanzet is een bepaalde emotie geweest die bij haar opkwam. Joke is welzijnswerker geweest en heeft in die tijd altijd haarzelf afgevraagd hoe je dingen in beweging krijgt en hoe je welzijn kunt bevorderen. Ze stelde zichzelf een opdracht om de Wagenwerkplaats (WWP) op de monumentenlijst te krijgen. Anders ging het verloren, een mooie plek gelegen aan de wijk waar ze woont op dat moment. Voor het behoud zocht ze medestanders die er ook zo over dachten. Dus wat haar er toe aanzette, zo geeft Joke aan, is haar maatschappelijke betrokkenheid en de analyse van de wijk. Het was een arbeiderswijk met een verleden, die hoort bij de WWP en daarom cultuurhistorisch gezien niet verloren mocht gaan.
De start van het burgerinitiatief is het indienen van een initiatief bij de gemeenteraad. Joke benadrukt waarom ze niet naar het college van B&W is gestapt omdat ze daar niet gerust was op een goed vervolg. Een waardestellend onderzoek van het terrein werd aangenomen door de raad

LJ: De WWP mocht niet gesloopt worden, u vond dat u daar iets tegen moest doen?
JS: ja.

LJ: U gaf al wat waarden aan, welke zachte waarde horen daar nog meer bij?
Joke geeft aan dat het om de identiteit van het Soesterkwartier gaat, het heeft een geschiedenis en een connectie met de buurt. Mensen uit het Soesterkwartier werkte op de WWP.

LJ: en bij het initiatief nemen zelf, welke probeert u waarde te creeren, samen met anderen in een collectief van burgers?
JS: niet de waarde in economisch opzicht, je doelt op zachte, emotionele waarden?

LJ: Ik doel op waarden in een collectief, hoe je sterker kunt staan, hoe je iets te weeg kunt brengen. Welke waarden je kunt nastreven die je kunt inzetten.
Joke geeft aan dat het een grote vraag is en denkt er over na.

LJ: in de literatuur wordt beschreven dat burgerparticipatie het mogelijk maakt, het beste uit mensen te halen, vindt u dat ook?
Door burgerparticipatie kun je daadwerkelijk invloed uitoefenen. Het maakt burgers minder machteloos dan we vaak denken.

LJ: zien derden dat ook in?
Volgens Joke levert het respect op. Als partij krijg je respect voor wat je doet. Ze noemt het voorbeeld bij de NS die merken dat je niet alleen tegen het plan bent van slopen, maar ook echt iets wilt met het eigendom wat zij in beheer hebben. Ze zien dan mogelijkheden om samen te werken en op te trekken. Uiteindelijk heb je een gezamenlijk belang en dat geldt ook voor de gemeente. Later voegt Joke ook eigenaren op het terrein van de WWP hier aan toe.
Het doel wat je samen hebt is hetzelfde, je wilt een welgesteld gebied, economisch moet het gaan draaien en het moet mooier worden aldus Joke. De eeuwige argwaan die er vaak heerst bij dit soort initiatieven is dan even weg.

LJ: U gaf het zelf al aan in het boek van de WWP, als je samenwerkt creeer je meer samenhang en roep je minder weerstand op.
Joke geeft aan dat de crisis ook een rol speelt. Gemeentes moeten anders gaan handelen. Er komt meer van onderaf en burgers spelen daarin een belangrijke rol. De crisis is je vijand en vriend tegelijk…

LJ: Hoe verliep het proces bij het indienen van een initiatief?
In het begin had Joke geen ervaring en was ze niet 'gepokt en gemazeld', nu is ze veel uitgekookter en weet ze beter hoe het spel gespeeld moet worden. Ze geeft aan geluk te hebben gehad met het duale stelsel warain het mogelijk was om een initiatief in te dienen. Tijdens het indienen zat een raadslid naast haar, dit was heel

belangrijk voor Joke. Het geeft je het gevoel dat je gesteund wordt. Als burger ben je vaak onhandig en in die fase is het goed als je steun krijgt aldus Joke.

LJ: Krijg, of voel je deze steun ook van andere partijen?
Ja, de NS, maar ook de procesbegeleider die betrokken was.

LJ: hoe is de rol van de P van particulier geweest tijden de ontwikkeling van de WWP en het initiatief, zowel bij de start als gedurende de ontwikkeling.
Tijdens het initiatief besef je dat je eigenaar bent van het idee. We deden het niet omdat we iets wilden, we deden het omdat we vonden dat er iets mee moest gebeuren. Het was aangrenzend aan onze buurt en zodanig waren wij partij. Je rol die je aanneemt is: het is van mij. Als particulier moet je wel beseffen dat er ook andere partijen zijn betrokken met andere belangen dan jij. Het is een kwestie van geven en nemen geweest; kijken wat kan en niet kan. Het draait niet enkel om eigenbelang, die je wel vaak ziet bij de eigenaren of gebruikers die nu op de WWP zitten, het draait om een visie die je hebt en wilt delen met de andere partij. De visie die Joke heeft en waarin zij bij dit terrein in geloofde was: ons belang is jullie belang.

LJ: Jullie beschrijven de waarden die belangrijk zijn bij het initiatief. IS dat ook de rol van burgers gedurende initiatief? Blijven jullie aandringen op het belang van deze collectieve?
Ja, Joke geeft aan dat de gemeente een bondgenoot is en wil ook benadrukken dat hetgeen de burger wil, de gemeente ook graag wil. Door als burger deel te nemen.. dwing je respect af. Burgers die zich te veel tegen een idee verzetten en heel sterk opkomen voor hun eigen belang hebben het moeilijk en zullen nooit in staat zijn om te bereiken wat ze willen.

LJ: worden jullie als initiatief dan ook als volwaardige partij betrokken?
Joke merkt bij partijen wel een strategie, dat er vooraf met elkaar gesproken wordt voordat burgers betrokken worden. Maar ze benadrukt dat niet erg te vinden en ook wel begrijpt.

LJ: door respect af te dwingen doe je volwaardig mee? Je wordt gehoord en men luistert ook echt, is dat niet ook een vorm van volwaardige deelname?
Ja. Je werkt samen met elkaar, maar iedereen heeft een eigen belang. Ze merkt op dat gebruikers op de WWP soms een te sterk eigen belang hebben, natuurlijk moeten zij geld verdienen. Ze begrijpt als gezegd ook dat volwaardige deelname niet tot stand komt omdat gemeente en vooral NS een eigen belang hebben. Joke: zij zullen niet alles willen en kunnen vertellen.
Het proces bij ons gaat nu goed, soms loop je een deukje op, soms zijn er knopen in de ontwikkeling. Maar groepen burgers met een te sterk eigen belang zullen nooit uitkomen met andere partijen. Het initiatief van de WWP had randvoorwaarden waar iedereen mee uit de voeten kon. En soms is er een derde partij nodig om problemen op te lossen.

LJ: Er is een procesbegeleider betrokken geweest. Was die behoefte er? Om met andere partijen te communiceren?
Joke benadrukt dat deze behoefte er was. Als initiatief heb je behoefte aan kennis en overzicht. In een begin stadium wilde het initiatief de WWP aanmerken als proeftuin om anders te ontwikkelen. De NS wilde niet, maar uiteindelijk heeft de gemeente er voor gezorgd dat het toch zo ver kwam. Dat was belangrijk. De gemeente bracht hier partijen bij elkaar. Daarnaast is een procesbegeleider hierin erg van belang, die heeft kennis en kon mensen verbinden.

LJ: er was een sterke behoefte aan iemand die weet welke krachten er spelen en er kaas van heeft gegeten?
Ja, als begeleider moet je precies weten wat er speelt en in kunnen spelen op verschillende partijen. Als oud welzijnswerker weet Joke dit maar al te goed, maar ze heeft ook argwaan naar welzijnswerkers, kennen zij het project wel, weten ze wat er speelt? In dit initiatief was Cees Anton de Vries erg belangrijk als begeleider, hij wist wat er speelde en deed het perfect. Hij gebruikte goede technieken en kon goed naar ons luisteren

LJ: maakte dat het initiatief sterker?
JS: het heeft mij sterker gemaakt…

LJ: De war kiest voor een autonoom initiatief waarin zij zelf willen komen tot een ontwikkeling van het terrein. Dit is een ander proces waar minder invloed komt van derde partijen. Leidt dit tot meer argwaan vanuit de gemeente?
Het verschil met het initiatief van de War is dat het terrein van de gemeente is. En op de stroperige afdelingen van de gemeente en met name de vastgoedafdeling zijn erg moeilijk. Het maakt het allemaal wel heel interessant aldus Joke.

LJ: wat is belangrijk voor burgers bij een initiatief, u geeft aan dat betrokkenheid belangrijk is. Hoeverre geldt dat ook voor vertrouwen, empowerment, kennis en budget?
Joke geeft aan de vraag verder te specificeren.

LJ: wat verwacht u in dit proces van andere partijen? Respect was belangrijk, samenwerking.
Wat verwacht u bijvoorbeeld van de gemeente?
Politieke besluitvorming vind ik belangrijk, als ik mijn zin wil krijgen ga ik naar de gemeenteraad stelt Joke. Ooit heb ik de fout gemaakt toen een raadslid aan mij vroeg wat ik van de gemeente verwachtte. Ik sloeg dicht omdat ik het niet wist en antwoordde hier niet goed op.

LJ: ik begrijp het antwoord, maar ik doel meer op de verwachting van u van derde partijen, wat hoopt u van hen terug te zien?
Joke geeft aan dat steun belangrijk is, partijen moeten zich verbinden met de initiatiefnemers. Zij kunnen het initiatief versterken door waarde die initiatiefnemers belangrijk vinden te steunen.
Er zijn ook partijen die wat financiele hulp bieden, dat is ook prettig… Er valt een stilte en dan benadrukt Joke dat ze cooperatie verwacht. Geen tegenwerking, maar wel eerlijkheid.

LJ: dat is de empowerment die jullie nodig hebben? Steun van anderen om jullie initiatief te ontplooien?
Ja, want uiteindelijk is ons succes hun succes.

LJ: ook vertrouwen?
JS: ja natuurlijk.

LJ: en kennis van bijvoorbeeld de gemeente of andere partijen?
Gemeente kan ons bijstaan door ons middelen te bieden die we doorgaans niet hebben. Bijvoorbeeld gegevens uit het kadaster of KVK. De gemeente heeft een onderzoeksapparaat waar wij wat aan hebben. Samenwerking en verbondenheid blijft Joke noemen als iets wat belangrijk voor ze is.

LJ: legitimering. Verbinden met andere partijen om sterker te staan. Is dat prettig en van belang?
Ja, de gemeenteraad heeft hierin een belangrijke rol gespeeld. Zij hebben het idee direct opgepakt en in hun visie vastgesteld. Het burgerinitiatief is als het ware geïncorporeerd. Vanuit onderop is een idee gekomen en dat is opgepakt door de raad.

LJ: Hebben jullie niet het gevoel dat wanneer de gemeente er bovenop zit, jullie idee kan vervagen of dat het kan verwateren?
Nee, dat gebeurt niet en dat komt door mijn rol. Ik zit er bovenop en probeer het aan te jagen.
Wel speelt bij Joke de vraag, hoe verder als zij het initiatief niet meer trekt? In gesprek met Jurgen van der Heijden (AT Osborne) wordt zij geadviseerd om duurzaamheid als identiteit te nemen in de wijk en het zo verder te laten groeien. Er zijn ook initiatieven in de wijk als de Ecodorp die zich verbinden aan duurzaamheid. En op de WWP is nog het initiatief van het Groene Spoor wat eveneens gekoppeld is aan duurzaamheid. Het valt allemaal onder het initiatief van Duurzaam Soesterkwartier.

LJ: de woningcorporaties vertegenwoordigen helft van de bewoners in het Soesterkwartier, 53 procent, is een corporatie in die zin een organisatie die bij kan dragen en ondersteunen aan een initiatief?
Joke moet hier over nadenken en komt met een voorlopig antwoord. Zij denkt dat de corporaties er nog lang niet aan toe zijn om initiatieven bij te staan. De werkwijze is te ouderwets en log en sluit absoluut niet aan. Ze benadrukt nogmaals dat ze er nog niet helemaal uit is. Ooit is de corporatie als bouwvereniging begonnen door burgers en ontstaan vanuit subsidies, daarna zijn ze volgens haar grote logge partijen geworden. Dan speelt ook nog de discussie bij de woningcorporaties over de kerntaken en het teruggaan naar de kerntaken. Maar

welke taken zijn dat dan? En wat is hun maatschappelijke taak? Vraagt Joke zich hardop af. In haar ogen sluiten ze te vaak bondschappen met de welzijnsmaffia en lossen ze problemen in wijken niet goed op.
Ze is hierom de Soesterkwartierders eeuwig dankbaar dat ze als gehele buurt het initiatief steunen en duurzaam willen zijn.

LJ: Stel corporatie is niet ouderwets, kunnen zij dan faciliteren?
Ondanks dat ze er nog niet echt in geloofd, gezien haar ervaring, denkt ze dat een corporatie een bondgenoot kan zijn, een maatschappelijke bondgenoot.

LJ: Had de corporatie de rol kunnen hebben gehad als procesbegeleider in het initiatief van de WWP?
Joke noemt het voorbeeld van de museumwoning waarin ons interview plaats heeft. Ze geeft aan dat zij met inkomsten uit de woning de huur betaalt aan de corporatie die de woning ter beschikking heeft gesteld. Op een gegeven moment maakten we ons zorgen omdat we merkten dat dit niet lukte. De corporatie heeft toen iemand gestuurd om een plan te maken zodat we dit samen konden oplossen. Dat is belangrijk en als erg prettig ervaren. Daarnaast hebben zij voordeel als de wijk goed leefbaar is, als huren netjes worden betaald en als er zich weinig problemen voordoen.

LJ: De discussie over de kerntaak, wat is dat en wat is de maatschappelijke taak. Soesterkwartier is geholpen met deze initiatieven. Museumwoning heeft ook een publieke functie…
Er wordt onvoldoende over nagedacht door corporaties, ze kunnen het niet goed onder woorden brengen. Deze woning is volgens Joke ook het gevolg van een bevlieging, door het 100 jarig bestaan lijkt het een cadeautje.

LJ: kunnen zij faciliteren of dienen als sparringpartner?
Joke denkt iet dat ze dat willen. Er is een gat gevallen, vroeger zag je nog veel wijkopbouwwerk maar door de bezuinigingen is het zich gaan concentreren op de zorg. Joke is er duidelijk niet tevreden over.

LJ: Ik vertel haar over een buurthuis, mede mogelijk gemaakt door gemeente en corporatie. Ik kan me voorstellen dat initiatieven in het Soesterkwartier niet een buurthuis zijn maar wel de functie van een buurthuis hebben. Als de corporatie dat inziet kunnen ze ook een bijdrage leveren door ondersteuning te bieden, of het verhaal naar gemeente brengen. Zij weten immers hoe het werkt.

JS: ja, er zijn beleidsfunctionarissen. Die heb ik wel eens gesproken zegt Joke met weinig overtuiging.

LJ: wat verwacht u van ze?
Joke komt met een voorbeeld, het valt haar tegen. Portaal biedt een mooie woning, van de Alliantie verwacht ze ook een cadeautje. Ze krijgt 150 euro voor het initiatief. Joke lacht en zegt verder niets.
Dat is praktijk. Corporaties hebben wel een rol in Amersfoort Vernieuwt. Rol om wijken te vernieuwen, maar het Soesterkwartier is daar buiten gevallen. Door mijn vraag over maatschappelijke functie wordt Joke wel getriggerd om te vragen wat corporaties nog meer kunnen doen.

LJ: ik zie veel mogelijkheden voor corporaties. Ze hebben raakvlakken met buurtinitiatieven. Ze hoeven niet direct te investeren, maar kunnen de kracht van burgers die zij vertegenwoordigen, beter benutten. Sociale investeringen in de wijk die leiden tot uiteindelijk harde waarden waar ook zij naar op zoek zijn.
Joke denkt dat ze er niet op toegerust zijn.

LJ: ik noem het voorbeeld van de energiekosten v.s. huurkosten. Door stijging van de energiekosten vormt zich een probleem voor corporaties. Er ontstaan momenteel op verschillende plekken energiecorporaties die zelf energie opwekken en met elkaar delen. Zo zou er een koppeling kunnen komen met bijvoorbeeld de WWP en het Soesterkwartier. De woningcorporatie zou op deze manier een bijdrage kunnen leveren met bijvoorbeeld kennis die zij hier over bezitten.
Dit zet Joke aan het denken en ze vraagt of ik zou willen meedenken met het initiatief Duurzaam Soesterkwartier die hier iets mee willen doen. Joke wil eigenlijk wel eens met de Alliantie om tafel om te vragen wat zij nu precies allemaal doen en waar ze elkaar kunnen ondersteunen. Doordat zij die rol in de wijk nu hebben, hebben ze ook de mogelijkheid om in te breken bij een corporatie, om te vragen of ter discussie te stellen dat zij meer voor de wijk kunnen doen.

LJ: Bij het initiatief van Trust Noord in Amsterdam zit ook een woningcorporatie.Ymere bekommerd zich om de ontwikkeling van de buurten in noord en ziet de kracht van de burger in.
Joke noemt het heel interessant en zegt dat het absoluut nieuw voor haar is.

LJ: een woningcorporatie kan besparen door kracht van burger in te zetten.
Joke wijkt even van het onderwerp af door over haar politieke voorkeur te praten. Als lid van de SP voert ze een onderzoekje uit naar de functionering van bewonerscommissies in Amersfoort. Dan komt ze weer terug op het onderwerp en stelt ze hard op de vraag of bewonerscommissies wel functioneren bij woningcorporaties, en of het deze corporaties wel uitkomt dat er bewonerscommissies zijn, ze zijn toch vaak lastig. Ze vervolgt met de stelling die ze inneemt over het Soesterkwartier: bewonerscommissies bestaan hier niet, of doen niets. Haar theorie hierachter is dat wanneer je een initiatief wilt ontplooien, je een netwerk nodig hebt. Mensen die zich aan elkaar versterken. Zwakke buurten missen die netwerken volgens Joke. In het soesterkwartier moet het buurthuis dicht en er is niemand die op staat. “Dat gaat me aan het hart”. Er zijn geen netwerken, vaak zijn het oudere vrijwilligers die niet in beweging komen en pas iets doen als het echt te laat is. Dat is ook de empowerment die dan oontbreekt, hoe kun je bevolkingsgroepen, of mensen met een mindere opleiding, of uberhaubt mensen ondersteunen en i n beweging brengen om iets te doen. Een belangrijke kwestie voor Joke, waarin zij nogmaals aanhaalt dat empowerment inderdaad belangrijk is.

LJ: het is ook lastig om als derde partij je in te leven in een initiatiefnemer, om het beste uit die mensen te halen. (Zie ook theorie over inlevingsvermogen van ambtenaar in initiatiefnemer)